

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Psikoloji Anabilim Dalı

Klinik Psikoloji Bilim Dalı

**ZİHİNSEL BULAŞMA, DİNDARLIK, KENDİNİ AFFETME,
SUÇLULUK VE DÜŞÜNCE EYLEM KAYNAŞMASININ OBSESİF
KOMPULSİF BOZUKLUK SEMPTOMLARIYLA İLİŞKİSİNİN
İNCELENMESİ: ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE DENEYSEL
BİR ÇALIŞMA**

İlgün BİLEKLİ

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2016

ZİHİNSEL BULAŞMA, DİNDARLIK, KENDİNİ AFFETME, SUÇLULUK VE
DÜŞÜNCE EYLEM KAYNAŞMASININ OBSESİF KOMPULSİF BOZUKLUK
SEMPTOMLARIYLA İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ: ÜNİVERSİTE
ÖĞRENCİLERİNDE DENEYSEL BİR ÇALIŞMA

İlgün BİLEKLİ

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Psikoloji Anabilim Dalı

Klinik Psikoloji Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

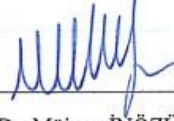
Ankara, 2016

KABUL VE ONAY

İlgün Bilekli tarafından hazırlanan “ Zihinsel Bulaşma, Dindarlık, Kendini Affetme, Suçluluk ve Düşünce Eylem Kaynaşmasının Obsesif Kompulsif Bozukluk Semptomlarıyla İlişkisinin İncelenmesi: Üniversite Öğrencilerinde Deneysel Bir Çalışma” başlıklı bu çalışma, 17.06.2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Tülin GENÇÖZ (Başkan)

Doç. Dr. Müjgan İNÖZÜ (Danışman)

Doç. Dr. Sait ULUÇ

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Sibel BOZBEYOĞLU

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun 2 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

17.06.2016

İlgin BİLEKLİ

Anneme...

TEŞEKKÜR

Öncelikle, tez yazma sürecinin başından sonuna dek her aşamasında sabırla, özenle, ilgiyle yanımda olan, gecesini gündüzüne katarak hiçbir desteğini esirgemeyen, beni hep daha fazlasını, daha iyisini üretmeye teşvik eden, akademik gelişimime sayısız katkısı olan, her zaman örnek alacağım değerli tez danışmanım ve süpervizörüm Doç. Dr. Müjgan İnözü'ye ne kadar teşekkür etsem azdır. Sizin değerli katkılarınız ve en dağıldığım noktalardaki toparlayıcılığınız olmasaydı bu tez bu kadar sürede tamamlanamazdı. Her şey için teşekkür ederim.

Prof. Dr. Tülin Gençöz ve Doç. Dr. Sait Uluç'a, tez jürimde bulunmayı kabul ettikleri ve değerli katkılarda buldukları için çok teşekkür ederim.

Tezimin en önemli aşamasında, deneysel prosedürün uygulanmasına başlayabilmem için o güzel sesleriyle ses kayıtlarımı oluşturan, oldukça yoğun olan programlarının arasında desteklerini esirgemeyen sevgili çalışma arkadaşlarım Nuray Mustafaoğlu Çiçek, Yasemin Kahya ve Emrah Keser'e sonsuz teşekkürler. Deneyin uygulanabilmesi için kendi çalışmasını sürdürememek adına benimle çalışma ortamını, kullandığı laboratuvarı paylaşan, her fırsatta bana imkân tanıyarak veri toplama sürecimin bu kadar kısa sürede tamamlanmasını sağlayan Gün Pakyürek'e çok teşekkür ederim.

Deneysel bir çalışma yürütmenin zorluğunu benimle birlikte yaşayan, bana hem ilk aşamanın veri toplama sürecinde olan desteklerinden, hem de deneysel aşamada gösterdikleri çaba ve emeklerinden ötürü bu satırlar yazılırken mezun olan Nazlıgül Öztürk ve Elif Çalışkan'a, şu anda 4.sınıf öğrencilerimiz olan Emel Ertekin, Büşra Köksel ve Sevgi Bektaş'a sonsuz teşekkürler.

Bu süreci benimle birlikte paylaşan, en umutsuz anlarımda gece gündüz demeden destek olan, verdiği fikirlerle, yaptığımız beyin fırtınalarıyla, her fırsatta öğrendiği yeni bir bilgiyi benimle paylaşmasıyla, tezimin şekillenmesinde ve ilerlemesinde büyük bir payı olan Ezgi Trak, bu süreç bizi daha da yakınlaştırdığı için mutluyum. Her şey için teşekkürler.

Yüksek lisansa başlarken tanıştığım, çok sevgili dönem arkadaşlarım Bükre Kahramanol, Tuğba Çapar ve Fatma Yıldırım'a bu süreci keyifli hale getirdikleri için

teşekkür ederim. Her ne kadar son zamanlarda kimse kendi tezinin yoğunluğundan başını kaldıramasa da, biz güzel bir gruptuk. Sıhhiye yolculuklarımız hep aklımda olacak.

Tüm eğitim hayatım boyunca en zor zamanlarıma tanık olan, en stresli hallerime katlanan, hatta bu stresleri benimle birlikte yaşayan, bana hep destek olan, moral veren ve bu tezin kendisine adanmasını sonuna kadar hak eden annem Zeynep Çuhadar'a, "Tez vakitte bitir tezini." diyerek destek olmayı tercih eden babam Hüseyin Bilekli'ye, bana hep "Sen yaparsın" diyen ve ablası olmaktan gurur duyduğum kardeşim Ogün Bilekli'ye çok teşekkür ediyorum. İyi ki benim ailesiniz.

Son olarak, bu yola birlikte girdiğim ve beni her koşulda teşvik eden motivasyon kaynağım Deniz Bilger'e, iyi günümde, kötü günümde hep yanımda olduğu, bana hayatımın en güzel zamanlarını yaşattığı, stresli dönemlerimde bana katlandığı için ve psikolojinin diğer alanlarını bana sevdirdiği için çok teşekkür ederim.

ÖZET

BİLEKLİ, İlgün. *Zihinsel Bulaşma, Dindarlık, Kendini Affetme, Suçluluk ve Düşünce Eylem Kaynaşmasının Obsesif Kompulsif Bozukluk Semptomlarıyla İlişkisinin İncelenmesi: Üniversite Öğrencilerinde Deneysel Bir Çalışma*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2016.

Obsesif Kompulsif Bozukluk'ta (OKB) yaygın görülen semptomlardan biri, bulaşma/kirlenme obsesyonu ve yıkama kompulsiyonudur. Son zamanlarda kirlenme korkusunun kirli bir nesne ile fiziksel temas olmadan ortaya çıkabileceği düşünüldükçe Rachman (1994) tarafından zihinsel bulaşma/kirlenme kavramı ortaya atılmıştır. Zihinsel kirlenme, kirli bir nesneye herhangi bir temas olmadan, birtakım düşüncelerle, imgelerle, anılarla veya bazı olumsuz yaşam olaylarıyla ortaya çıkabilen, içsel kirlilik hisleriyle ifade edilen ve ahlaki bir boyutu olan bir kavramdır. Bu çalışmanın temel amaçlarından biri, zihinsel kirlenme olgusunun ülkemizdeki örüntüsünü ve dindarlık, kendini affetme, suçluluk, kirlenmeye ilişkin düşünce-eylem kaynaşması (DEK) ve OKB belirtileriyle olan ilişkisini incelemektir. Çalışmanın bir diğer temel amacı ise, yüksek ve düşük düzey dindar katılımcıların belirlenerek, alanyazında zihinsel kirlenmeyi tetiklediği bilinen senaryoların bu katılımcılara dinletilerek grupların birbirinden nasıl farklılaşacağına incelenmesidir.

Çalışmanın birinci aşamasına Hacettepe Üniversitesi'nde eğitim gören 409'u kadın 66'sı erkek 476 kişi katılmıştır. Elde edilen bulgular, dindarlık düzeyinin genel obsesif-kompulsif semptom düzeyiyle ve semptom alt türlerinden sıralama, yıkama, nötralizasyon ve kontrol semptomlarıyla pozitif yönde ilişkili olduğuna işaret etmiştir. Bununla birlikte, beklenenle tutarlı olarak dindarlık düzeyi kirlenmeye ilişkin DEK inançlarıyla, suçluluk duygularıyla ilişkili bulunurken; beklenenin aksine zihinsel kirlenme duygularıyla ve kendini affetmeyle ilişkili bulunmamıştır. Ancak zihinsel kirlenme duyguları, obsesif kompulsif semptom düzeyi, kirlenmeye ilişkin DEK inançları, suçluluk duyguları ve kendini affetme ile anlamlı ilişkiler göstermiştir.

Çalışmanın ikinci aşamasında, birinci aşamaya katılmış katılımcılar arasında yüksek düzeyde dindar ($n = 48$) ve düşük düzeyde dindar ($n = 44$) olarak belirlenen toplam 92

katılımcı yer almıştır. Zihinsel kirlenmeyi tetiklediği bilinen öpüşme senaryoları katılımcılara dinletilmiş ve zihinsel kirlenmeye ilişkin değişkenler açısından gruplar karşılaştırılmıştır. Analiz sonuçlarının beklenenle tutarlı olarak, dindarlık düzeyinin ve senaryo koşulunun zihinsel kirlenme duyguları üzerindeki etkilerini destekler nitelikte olduğu görülmüştür. Elde edilen bulgular, klinik ve araştırma doğurguları açısından alanyazın ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler

Zihinsel bulaşma, zihinsel kirlenme, dindarlık, kendini affetme, suçluluk, düşünce-eylem kaynaşması, kirlenmeye ilişkin düşünce-eylem kaynaşması, obsesif-kompulsif bozukluk.

ABSTRACT

BİLEKLİ, İlgün. *The Examination of the Relationship of Mental Contamination, Religiosity, Self-forgiveness, Guilt and Thought-Action Fusion with Obsessive Compulsive Disorder Symptoms: An Experimental Study in the University Students*, Master's Thesis, Ankara, 2016.

One of the most seen symptoms in Obsessive Compulsive Disorder (OCD) is contamination obsessions and washing compulsions. Recently, it has been thought that fear of contamination can occur without a physical contact with a dirty object. According to this idea, Rachman (1994) proposed the term of mental contamination/pollution. Mental contamination can occur without any physical contact with a dirty object, also with some certain thoughts, images, memories or some negative life events. Mental contamination has a moral element and it is identified as internal dirtiness. One of the main aims of this study is to investigate the pattern of mental contamination in our country and examine the relationships between religiosity, self-forgiveness, guilt, contamination related thought-action fusion (TAF) and OCD symptoms. The other main aim of this study is screening high and low religious participants and make them listen to the scenarios known as evoking mental contamination on the purpose of comparing these groups in terms of feelings of mental contamination.

66 men and 409 women (Total = 476) university students of Hacettepe University participated the first part of study. The results indicated that degree of religiosity is positively associated with total obsessive compulsive symptom severity and ordering, washing, neutralization and control symptom subtypes of OCD. Additionally, consistent with our expectations, degree of religiosity was significantly associated with contamination related TAF and guilt. But contrary to our expectations, degree of religiosity wasn't associated with feelings of mental contamination and self-forgiveness. However, feelings of mental contamination were significantly associated with obsessive compulsive symptom severity, contamination related TAF beliefs, feelings of guilt and also self-forgiveness.

The second part of this study consists 48 high religious and 44 low religious (Total 92) participants who were selected from the participants who participate in the first part. They listened the scenarios known as evoking mental contamination. Groups were compared in terms of feelings of mental contamination. Consistent with our predictions, results indicated that the effects of degree of religiosity and condition of scenario on feelings of mental contamination. The results were discussed in the light of literature in terms of clinical and research implications.

Keywords

Mental contamination, mental pollution, religiosity, self-forgiveness, guilt, thought-action fusion, contamination related thought-action fusion, obsessive-compulsive disorder.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM.....	ii
ADAMA SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	viii
TABLolar DİZİNİ	xiv
ŞEKİLLER DİZİNİ	xv
1.BÖLÜM: GİRİŞ	1
1.1. OBSESİF KOMPULSİF BOZUKLUK.....	1
1.1.1. OKB'nin Epidemiyolojik Özellikleri.....	3
1.1.1.1. Cinsiyet.....	4
1.1.1.2. Obsesyon ve Kompulsiyonların Epidemiyolojisi.....	5
1.1.1.3. Başlangıç	5
1.1.1.4. Obsesyonların Farklı Sınıflamaları.....	5
1.1.2. OKB'nin Etiyolojisine Yönelik Bilişsel Modeller.....	6
1.1.2.1. Carr'ın Bilişsel Modeli	7
1.1.2.2. Salkovskis'in Abartılı Sorumluluk Algısı Modeli.....	7
1.1.2.3. Rachman'ın İstem Dışı Düşüncelerin Hatalı Yorumlanması Modeli.....	8
1.1.2.4. Clark'ın Düşünce Kontrolünün Aşırı Önemi Modeli.....	11
1.1.3. OKB ve İlişkili Değişkenlerin İncelenmesinde Klinik Olmayan/Üniversite Örneklerinin Kullanılması.....	13
1.2. BULAŞMA/KİRLENME KORKUSU VE YIKAMA/TEMİZLENME KOMPULSİYONLARI	14
1.2.1. Temasla Ortaya Çıkan Kirlenme ve Zihinsel Kirlenme: Benzerlikler ve Farklılıklar.....	15
1.2.2. Zihinsel Kirlenme Türleri	16
1.2.3. Zihinsel Bulaşma/Kirlenmeyle İlişkili Deneysel Çalışmalar.....	20
1.2.4. Zihinsel Kirlenmeyle İlişkili Olabilecek Diğer Faktörler	25
1.3. DİNDARLIK VE OKB.....	26
1.4. SUÇLULUK.....	28

1.5. AFFETME	30
1.6. AMAÇLAR VE HİPOTEZLER.....	32
1.6.1. Genel Değerlendirme ve Çalışmanın Gerekçeleri.....	32
1.6.2. Amaçlar	33
1.6.3. Hipotezler.....	33
2.BÖLÜM: YÖNTEM.....	38
2.1. BİRİNCİ AŞAMA.....	38
2.1.1. Örneklem.....	38
2.1.2. Veri Toplama Araçları	39
2.1.2.1. Demografik Bilgi Formu	39
2.1.2.2. Obsesif Kompulsif Envanteri-Gözden Geçirilmiş Form	39
2.1.2.3. Vancouver Obsesif Kompulsif Envanteri-Zihinsel Kirlenme	41
2.1.2.4. Düşünce-Eylem Kaynaşması-Zihinsel Kirlenme Ölçeği.....	42
2.1.2.5. Suçluluk Ölçeği	44
2.1.2.6. Aşırı Dindarlık Ölçeği	45
2.1.2.7. Heartland Affetme Ölçeği-Kendini Affetme Alt Ölçeği	46
2.1.3. İşlem.....	48
2.2. İKİNCİ AŞAMA.....	48
2.2.1. Örneklem.....	48
2.2.2. Veri Toplama Araçları	49
2.2.2.1. Demografik Bilgi Formu	49
2.2.2.2. Vancouver Obsesif Kompulsif Envanteri-Zihinsel Kirlenme	49
2.2.2.3. Düşünce-Eylem Kaynaşması-Zihinsel Kirlenme Ölçeği.....	50
2.2.2.4. Vancouver Obsesif Kompulsif Envanteri-Yıkama Alt Ölçeği.....	50
2.2.2.5. Ön Derecelendirme.....	51
2.2.2.6. Zihinsel Kirlenme Bildirim Formu.....	52
2.2.2.7. Ara Davranışı Formu	52
2.2.3. İşlem.....	53
3.BÖLÜM: BULGULAR	56
3.1. BİRİNCİ AŞAMA.....	56
3.1.1. Birinci Aşamadaki Örneklem Temel Değişkenler Açısından Özellikleri..	56
3.1.2. Birinci Aşamadaki Temel Değişkenler Arası Korelasyon Analizi	56

3.2. İKİNCİ AŞAMA.....	60
3.2.1. İkinci Aşamada Örneklem Ölçek Puanları Açısından Özellikleri	60
3.2.2. Düşük ve Yüksek Dindar Grupların Temel Dindarlık Değişkenleri Açısından Farklılaşp Farklılaşmadığının İncelenmesi	61
3.2.3. İkinci Aşamadaki Temel Değişkenler Arası Korelasyon Analizi	62
3.2.4. İkinci Aşamadaki Örneklem Önceki Yaşantılara İlişkin Betimsel Özellikleri.....	64
3.2.5. Dindarlık Düzeyinin, Senaryo Koşulunun ve Zamanın (Manipülasyonun) Duygular ve Senaryodaki Adamın Ahlaksızlığının Değerlendirilmesi Üzerindeki Etkisi	64
3.2.6. Manipülasyon Sonrası Zihinsel Kirlenme ile İlişkili Değişkenler Açısından Karşılaştırmalar	75
3.2.6.1. Kirlilik Hislerinin Vücuttaki Yeri.....	75
3.2.6.2. Tikslenme Duyguları	76
3.2.6.3. Yıkama Dürtüleri.....	77
3.2.6.4. Senaryoyu Canlandırabilirlik.....	77
3.2.6.5. Öpüşmenin Arzu Edilebilirliği	78
3.2.6.6. Senaryoda Anlatılan Adamın Ahlaki Değerlerine Yönelik Değerlendirmeler.....	79
3.2.6.7. Sorumluluk/Suçluluk Duyguları.....	80
3.2.6.8. Tacize Uğramış Hissetme	80
3.2.6.9. Spontan Yıkama/Temizlenme Davranışı	81
4.BÖLÜM: TARTIŞMA	83
4.1. DINDARLIK DÜZEYİ VE TEMEL DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ İLİŞKİLER.....	83
4.2. DENEYSEL MANİPÜLASYONA İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI	86
4.2.1. Dindarlık Düzeyinin, Senaryo Koşulunun ve Zamanın (Manipülasyonun) Zihinsel Kirlenme, İçsel-Dışsal Olumsuz Duygular ve Senaryodaki Adamın Ahlaksızlığının Değerlendirilmesi Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması.....	87
4.2.2. Dindarlık Düzeyi ve Senaryo Koşulunun Zihinsel Kirlenme ile İlgili Diğer Değişkenler Üzerindeki Etkilerine Yönelik Bulguların Tartışılması.....	91
4.2.2.1. Yıkama/Temizlenme Dürtüleri ve Spontan Yıkama/Temizlenme Davranışları	91
4.2.2.2. Sorumluluk/Suçluluk Duyguları.....	92

4.2.2.3. Tacize Uğramış Hissetme	94
4.3. ÇALIŞMANIN KATKILARI VE SINIRLILIKLARI	95
4.4. ÇALIŞMANIN KLİNİK ÇIKTILARI	97
4.5. GELECEK ARAŞTIRMALAR İÇİN ÖNERİLER.....	98
KAYNAKLAR.....	100
EKLER	119
EK 1 - Demografik Bilgi Formu.....	120
EK 2 - Obsesif Kompulsif Envanteri-Gözden Geçirilmiş Form	122
EK 3 - Vancouver Obsesif-Kompulsif Envanteri-Zihinsel Kirlenme	124
EK 4 - Düşünce-Eylem Kaynaşması-Zihinsel Kirlenme Ölçeği	126
EK 5 - Suçluluk Ölçeği.....	127
EK 6 - Aşırı Dindarlık Ölçeği.....	129
EK 7 - Heartland Affetme Ölçeği-Kendini Affetme Alt Ölçeği.....	132
EK 8 - Demografik Bilgi Formu (2.Aşama).....	133
EK 9 - Vancouver Obsesif Kompulsif Envanteri-Yıkama Alt Ölçeği	136
EK 10 - Ön Derecelendirme	137
EK 11 - Zihinsel Kirlenme Bildirim Formu	138
EK 12 - Ara Davranışı Formu	143
EK 13 - Senaryo Metinleri.....	144
EK 14 - Etik Komisyon İzni	149
EK 15 - Orijinallik Formu	150

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1 Birinci Aşamadaki Örneklemin Temel Değişkenlerde Aldıkları Ortalamalar, Standart Sapmaları ve Aralıklar	56
Tablo 2 Birinci Aşamada Ele Alınan Temel Değişkenler Arası Korelasyon İlişkileri ..	58
Tablo 3 İkinci Aşamadaki Örneklemin Temel Değişkenlerde Aldıkları Ortalamalar, Standart Sapma ve Aralıklar	61
Tablo 4 Düşük ve Yüksek Düzey Dindar Katılımcıların Temel Dindarlık Değişkenlerinde Ortalama Puanları	62
Tablo 5 İkinci Aşamadaki Temel Değişkenler Arası Korelasyon İlişkileri	64
Tablo 6 Zaman 1 ve Zaman 2 Arasındaki Ortalama Farkları.....	67
Tablo 7 İçsel Negatif Duygular, Dışsal Negatif Duygular, Zihinsel Kirlenme ve Ahlaksızlık Derecelendirilmesinde Senaryo Koşulu, Dindarlık Düzeyi ve Zamana Göre Alınan Ortalama Puanlar ve Standart Sapmalar.....	68

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1 İçsel Olumsuz Duygular Açısından Zaman x Senaryo Etkileşimi	70
Şekil 2 Dışsal Olumsuz Duygular Açısından Zaman x Senaryo Etkileşimi.....	71
Şekil 3 Zihinsel Kirlenme Açısından Zaman x Senaryo Etkileşimi	72
Şekil 4 Adamın Ahlaksızlığının Derecelendirilmesi Açısından Zaman x Senaryo Etkileşimi	73
Şekil 5 İçsel Olumsuz Duygular Açısından Zaman x Dindarlık Düzeyi Etkileşimi.....	75
Şekil 6 Zihinsel Kirlenme Açısından Zaman x Dindarlık Düzeyi Etkileşimi	76

GİRİŞ

1.1. OBSESİF KOMPULSİF BOZUKLUK

Obsesif-Kompulsif Bozukluk (OKB), obsesyon ve kompulsiyonların görüldüğü bir kaygı bozukluğudur. Obsesyonlar, bireyin zihninde istem dışı olarak birden bire beliren, içerik olarak bireyin kişiliğine ve değerlerine aykırı olan, bu nedenle bireyde belirgin bir kaygı yaratan düşünce, imge ya da dürtüler olarak tanımlanmaktadır. Kompulsiyonlar ise, obsesyonların ortaya çıkardığı kaygıyı azaltmak için birey tarafından istemli olarak sergilenen, törensel, tekrarlayıcı doğrudan gözlenebilen ya da gözlenemeyen davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Davison, G.C. ve Neale, J.M., çev., 1998). Psikiyatrik Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel Elkitabı'nda (DSM- IV TR) Kaygı Bozuklukları kategorisi altında (American Psychiatric Association [APA], 2000) yer alan OKB, DSM V'te kendine ait bir kategoriye sahip olup "Obsesif Kompulsif Bozukluk ve İlişkili Bozukluklar" kategorisi altında yer almaya başlamıştır (APA, 2013). Obsesyonlar, bireylerin kendi zihinlerinin ürünü olarak algılanmalarına rağmen, bireyler için mantığa uygun olmayan ve kişiliklerine aykırı (ego-distonik) olarak algılanmaktadır. Kompulsiyonlar, obsesyonların bireyde yarattığı rahatsızlığı azaltmak veya korkulan bir sonucu önlemek amacıyla bireyin sergilediği ve sergilemek için öznel bir baskı veya dürtü hissettiği, tekrarlayıcı, stereotipik ve amaçlı eylemlerdir. Bunlara ek olarak, bireylerin bu eylemler üzerinde algıladıkları kontrol azalmış durumdadır (Rachman ve Shafran, 1998). OKB'li bireylerin büyük çoğunluğunda (%75-91) obsesyon ve kompulsiyonların her ikisi de görülmektedir (Akhtar, Wig, Varma, Pershad ve Verma, 1975; Foa ve Kozak, 1995). Ancak kompulsiyonlar da yalnızca klinik OKB örnekleriyle sınırlı değildir. Klinik olarak herhangi bir tanı almamış olan bireyler de sıkça kontrol etme, yıkama, temizleme, sıralama veya "büyüsel" koruyucu davranışlar gösterebilmekte ya da bazı nesnelere kaçınabilmektedir (Muris, Merckelbach ve Clavan, 1997; Burns, Formea, Keortge ve Sternberger, 1995). Ancak obsesyonlarda olduğu gibi, kompulsiyonlar da OKB'li bireylerde daha sık ve yoğun, daha dirençli olarak ortaya çıkmaktadır. Sıklıkla bu kompulsiyonlar rahatsız edici bir düşünceye tepki olarak ortaya çıkmaktadır (Rachman ve ark., 2015).

OKB'nin klinik olarak tanılanabilmesi için obsesyon ve kompulsiyonlar günde bir saatten uzun zaman almalı ve bireylerin toplumsal etkinliklerini, işlevselliklerini

olumsuz yönde etkilemelidir. OKB'nin DSM V Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı'nda (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2014) tanı kriterleri, aşağıdaki gibidir.

- A. "Takıntıların (obsesyonların), zorlantıların (kompulsiyonların) ya da her ikisinin birlikte varlığı:

Takıntılar (obsesyonlar) (1) ve (2) ile tanımlanır:

1. Kimi zaman zorla ve istenmeden geliyor gibi yaşanan, çoğu kişide belirgin bir kaygı ya da sıkıntıya neden olan, yineleyici ve sürekli düşünceler, itkiler ya da imgeler.
2. Kişi, bu düşüncelere, itkilere ya da imgelere aldırılmamaya ya da bunları baskılamaya çalışır ya da bunları başka bir düşünce ya da eylemle yüksüzleştirme (bir zorlantıyı yerine getirerek) girişimlerinde bulunur.

Zorlantılar (kompulsiyonlar) (1) ve (2) ile tanımlanır:

1. Kişinin takıntısına tepki olarak ya da katı bir biçimde uyulması gereken kurallara göre yapmaya zorlanmış gibi hissettiği yinelemeli davranışlar (örn. el yıkama, düzenleme, denetleyip durma) ya da zihinsel eylemler (örn. dinsel değeri olan sözler söyleme, sayı sayma, sözcükleri sessiz bir biçimde yineleme).
2. Bu davranışlar ya da zihinsel eylemler, yaşanan kaygı ya da sıkıntıdan korunma ya da bunları azaltma ya da korkulan bir olay ya da durumdan sakınma amacıyla yapılır; ancak bu davranışlar ya da zihinsel eylemler, yüksüzleştireceği ya da korunulacağı tasarlanan durumlarla gerçekçi bir biçimde ilişkili değildir ya da açıkça aşırı bir düzeydedir.

Not: Küçük çocuklar bu davranışlarının ya da zihinsel eylemlerinin amaçlarını dile getiremeyebilirler.

- B. Takıntılar ya da zorlantılar kişinin zamanını alır (örn. günde bir saatten çok zamanını alır) ya da klinik açıdan belirgin bir sıkıntıya ya da toplumsal, işle ilgili alanlarda ya da önemli diğer işlevsellik alanlarında işlevsellikte düşmeye neden olur.
- C. Takıntı-zorlantı belirtileri, bir maddenin (kötüye kullanılabilen bir madde, bir ilaç) ya da başka bir sağlık durumunun fizyolojiyle ilgili etkilerine bağlanamaz.
- D. Bu bozukluk, başka bir ruhsal bozukluğun belirtileriyle daha iyi açıklanamaz (örn. yaygın kaygı bozukluğunda olduğu gibi aşırı kuruntular; beden algısı bozukluğunda olduğu gibi dış görünümle aşırı uğraşma; biriktiricilik bozukluğunda olduğu gibi sahip olduklarını elden çıkartmakta ya da onlarla ilişkisini kesmekte güçlük çekme; trikotillomanide [saç yolma bozukluğu] olduğu gibi saçını yolma; basmakalıp davranış bozukluğunda olduğu gibi basmakalıp davranışlar; yeme bozukluklarında olduğu gibi törensel yeme davranışı; madde ile ilişkili ve bağımlılık bozukluklarında olduğu gibi maddeleri ya da kumar oynamayı düşünüp durma; hastalık kaygısı bozukluğunda olduğu gibi bir hastalığının olduğunu düşünüp durma; cinsel sapkınlık bozukluklarında olduğu gibi cinsel itkiler ya da düşlemler; yıkıcı bozukluklarda, dürtü denetimi ve davranım bozukluklarında olduğu gibi dürtüler; yeğin depresyon bozukluğunda olduğu gibi suçlulukla ilgili düşünel uğraşlar; şizofreni açılımı kapsamında ve psikozla giden diğer bozukluklarda olduğu gibi düşünce sokulması ya da sanrısız uğraşlar ya da otizm açılımı kapsamında bozuklukta olduğu gibi yinelemeli davranış örüntüleri).

Varsa belirtiniz:

İçgörüsü iyi ya da oldukça iyi: Kişi, takıntı-zorlantı bozukluğu inanışlarının kesinlikle ya da olasılıkla gerçek olmadığını ya da gerçek olabileceğinin ya da olmayabileceğinin ayrımındadır.

İçgörüsü kötü: Kişi, takıntı-zorlantı bozukluğu inanışlarının olasılıkla gerçek olduğunu düşünür.

İçgörüsü yok/sanrısız inanışlar: Kişi, takıntı-zorlantı bozukluğu inanışlarının gerçek olduğuna kesin olarak inanmaktadır.

Varsa belirtiniz:

Tikle ilişkili: Kişinin o sırada ya da geçmişte bir tik bozukluğu öyküsü vardır (*DSM V*; Amerikan Psikiyatri Birliği, 2014, ss. 129-131).”

1.1.1.OKB'nin Epidemiyolojik Özellikleri

OKB'nin epidemiyolojik özelliklerine bakıldığında şu bulgular göze çarpmaktadır. Obsesyonların temelinde yatan istem dışı düşünce, imge ya da dürtüleri hemen herkesin yaşadığı, pek çok çalışmada bildirilmiştir (Örn: Salkovskis ve Harrison, 1984; Rassin, Cogle ve Muris, 2007; Rassin ve Muris, 2007; Julien, O'Connor ve Aardema, 2007; Rachman ve DeSilva, 1978). OKB tanısı alan bireylerin bazılarında obsesyon ve kompulsiyonların yalnızca biri görülebilmesine rağmen, obsesif semptomları olan hastaların yaklaşık %75'inde kompulsiyonlar da görülmektedir (Akhtar ve ark., 1975).

OKB'nin yaşam boyu görülme sıklığıyla ilgili farklı çalışmalarda ve farklı kültürlerde farklı bulgular elde edildiği görülmektedir: İngiltere'de %0.7-2.1 (Bebbington,1998), Kore ve Yeni Zelanda'da %1.1, Porto Rico'da %1.8, Taiwan'da %0.4 (Weissman ve ark., 1994). Ancak farklı bulgular elde edilmiş olsa da genel popülasyona bakıldığında OKB'nin yaşam boyu görülme sıklığının yaklaşık %2 olduğu rapor edilmiştir (Ruscio, Stein, Chiu ve Kessler, 2010; Sasson ve ark., 1997). Ruscio ve arkadaşları (2010), insanların yaklaşık % 28'inin hayatlarında en az bir kere obsesyon ve kompulsiyon yaşadıklarını belirtmiştir. Bu kişiler arasında en yaygın olarak kontrol etme, biriktirme ve sıralama kompulsiyonlarına rastlanmıştır. Bunun yanı sıra pek çok çalışma yapı ve içerik olarak klinik obsesyonlara benzeyen istem dışı düşünceleri insanların %90'ına yakınının deneyimlediğini göstermektedir (Clark ve deSilva, 1985; Freeston, Ladouceur, Thibodeau ve Gagnon, 1991; Niler ve Beck, 1989; Purdon ve Clark, 1993, Rachman ve deSilva, 1978; Salkovskis ve Harrison, 1984).

Bunlara ek olarak, pek çok çalışma klinik olmayan ve klinik örneklemeleri semptom şiddeti açısından karşılaştırmıştır. OKB tanısı alan bireylerin klinik olmayan bireylere

göre daha sık ve yoğun obsesif kompulsif belirtiler sergilediği belirtilmiştir (Abramowitz ve ark., 2010; Foa ve ark., 2002; Garcia-Soriano, Belloch, Morillo ve Clark, 2011; Thordarson ve ark., 2004). OKB tanısı alan bireylerin çok büyük çoğunluğu obsesyon ve kompulsiyonları deneyimlemektedir. Rasmussen ve Tsuang, 1986). Klinik olmayan örneklem ise genellikle obsesyon veya kompulsiyonlardan birini bildirmektedir (Karno, Golding, Sorenson ve Burnam, 1988; Weissman ve ark.,1994).

1.1.1.1. Cinsiyet

Hastalığın görülme oranı açısından kadın ve erkeklerde belirgin bir fark bulunmamakla birlikte, pek çok çalışma OKB'nin kadınlarda az da olsa daha sık görüldüğünü belirtmiştir. Rasmussen ve Eisen (1992) yaptıkları derlemede, OKB örnekleminin %53'ünün kadın olduğunu ve epidemiyolojik araştırmaları doğrulayan (Karno ve ark., 1988; Kringlen, Torgersen ve Cramer, 2001) bir cinsiyet farkı çıktığını bildirmiştir. Ancak buna rağmen, cinsiyetin bozukluğun gelişmesinde herhangi bir etkisinin olup olmadığı açık değildir.

Bunun yanı sıra, belirtilerin ifadesinde bazı cinsiyet farkları olduğuna dair kanıtlar mevcuttur. Kadınlar daha çok yıkama ve temizleme ritüelleri gösterirken, erkekler daha çok cinsel obsesyonlar bildirmektedir (Lensi ve ark., 1996; Rachman ve Hodgson, 1980; Steketee, Grayson ve Foa, 1985). Yine başka bir çalışmada, kadınların daha çok temizlik kompulsiyonları, erkeklerinse daha çok kontrol etme kompulsiyonları sergiledikleri belirtilmiştir (Noshirvani, Kasvikis, Marks, Tsakiris ve Monteiro, 1995).

Bozukluğun başlangıcı açısından erkek ve kadınlarda farklılıklar olduğu da göze çarpmaktadır. OKB erkeklerde kadınlara göre tipik olarak daha erken bir yaşta görülmekte ve erkekler daha erken yaşta tedaviye başlamaktadır (Lensi ve ark., 1996; Rasmussen ve Eisen, 1992).

1.1.1.2. Obsesyon ve Kompulsiyonların Epidemiyolojisi

Genel popülasyona bakıldığında en sık görülen obsesyonlar, bulaşma/kirlenme obsesyonları ve buna bağlı olarak görülen yıkama/temizlenme davranışlarıdır. Bunları sırasıyla tekrarlayan şüphe ve kontrol etme kompulsiyonları, sayı sayma, cinsel ve dini obsesyonlar, düzenleme ve simetri obsesyon/kompulsiyonları ve biriktirme davranışı takip etmektedir (Rasmussen ve Eisen, 1992). Insel (1990), OKB tanısı alan grubu obsesyonların içeriği açısından incelemiş ve en sık görülen obsesyonların bulaşma/kirlenme korkusu, kendisine/başkalarına zarar verme korkusu, patolojik şüphe olduğunu belirtmiştir. Daha az sayıda da olsa simetri ihtiyacı, cinsel obsesyonlar, somatik obsesyonlar, dini veya agresif obsesyonların sıkça görüldüğü belirtilmiştir. OKB tanısı alan bireyler arasında en sık görülen kompulsiyonların ise yıkama/temizlenme ve kontrol etme ritüelleri olduğu pek çok çalışmada görülmüştür (Khanna ve Channabasavanna, 1987; Khanna, Kaliaperumal ve Channabasavanna, 1990; Khanna ve Mukherje, 1992; Rasmussen ve Tsuang, 1986).

1.1.1.3. Başlangıç

Bozukluğun başlangıcına ilişkin yapılan araştırmalar, 18-24 yaşlar arasındaki genç yetişkinlerin OKB geliştirmek için en yüksek risk grubu olduğuna işaret etmektedir (Karno ve ark., 1988). OKB tanısı alan bireylerin yaklaşık %65'i 25 yaşından önce bozukluğu geliştirirken, yalnızca %5'inden daha azı bozukluğun ilk başlangıcını 40 yaşından sonra yaşadıklarını belirtmişlerdir (Rachman ve Hodgson, 1980; Rasmussen ve Eisen, 1992). Ancak OKB genellikle ergenlik ya da erken yetişkinlikte başlamasına rağmen, çocuklarda da görülebilmektedir. Noshirvani ve arkadaşlarının (1991) OKB'li bireylerle yaptıkları bir çalışmada, erken başlangıç yaşının (5-15) erkeklerde daha sık olduğu ve geç başlangıç yaşının (26-35) kadınlarda daha yaygın olduğu görülmüştür.

1.1.1.4. Obsesyonların Farklı Sınıflamaları

Obsesyon ve kompulsiyonlar, oldukça çeşitli şekillerde görülebilmektedir. Örneğin; Agresif obsesyonlar, bulaşma/kirlenme obsesyonları, cinsel obsesyonlar, biriktirme

obsesyonları, dini obsesyonlar, simetri obsesyonları, somatik obsesyonlar ve temizlik, kontrol etme, sayma, sıralama, biriktirme kompulsiyonları ve tekrar edici ritüeller. Ancak genel olarak beş boyutta ortaya çıkmaya eğilimlidir: (1) felakete yol açma ya da felaketin önüne geçmede başarısız olmaya ilişkin sorumluluk obsesyonları; kontrol etme ve güvence arama kompulsiyonları (2) simetri obsesyonları; sıralama ve sayma ritüelleri, (3) bulaşma/kirlenmeye ilişkin obsesyonlar; kompulsif yıkama ve temizleme davranışları, (4) cinsellik, suç ve dinsel obsesyonlar, (5) nesnelere edinerek elden çıkarmamakla ilişkili biriktirme obsesyonları ve bununla bağlantılı biriktirme kompulsiyonları (Abramowitz, Taylor ve McKay, 2009). Bu bulgularla tutarlı olarak bir başka çalışmada, agresif, cinsel, dini ve somatik obsesyonlar kontrol etme kompulsiyonlarıyla, simetri obsesyonları sıralama, sayma kompulsiyonları ve tekrar edici ritüellerle, bulaşma/kirlenme obsesyonları temizlik kompulsiyonlarıyla ve biriktirme obsesyonları istifçilik davranışıyla ilişkili bulunmuştur (Leckman ve ark.,1997).

Lee ve Kwon (2003) ise, obsesyonları ortaya çıkış şekillerine göre sınıflandırarak obsesyonların ikiye ayrıldığını belirtmiştir. Otojen/kendi kendine oluşan (autogenous) obsesyonlar tanımlanabilir bir tetikleyicinin varlığı veya yokluğu fark etmeksizin bilince izinsiz girmektedir. Bu tür obsesyonlar çok rahatsızlık verici, dirençli ve tipik olarak kabul edilemeyen cinsel, agresif, ahlaki olmayan fikirler, imgeler ve dürtüler şeklindedir. İkinci tür obsesyonlar ise, reaktif/tepkisel (reactive) obsesyonlardır. Bu tür obsesyonlar tanımlanabilir durum ve uyaranlar ile tetiklenen ve telafi edici davranışlar için yeterli rasyonel olarak algılanan, tipik olarak bulaşma, hastalık, hata, kaza, simetri ve kayıpla ilgili obsesyonlardır.

1.1.2. OKB'nin Etiyolojisine Yönelik Bilişsel Modeller

Taylor (2011), obsesif kompulsif belirtilerin heterojen ve etiyolojik olarak da karmaşık olduğunu belirtmiştir. Bu karmaşık bozukluğun etiyolojisine bakıldığında, psikodinamik, bilişsel davranışçı ve nörobiyolojik kuramların farklı açıklamalar getirdiği görülmektedir. Bu çalışmada, OKB, Bilişsel-davranışçı yaklaşım ile değerlendirilecektir. Bu yaklaşıma göre psikopatolojilerin temelinde, yaşanan olayların

kendileri değil, bu olayların birey tarafından yorumlamaları, bireylerin düşünce biçimleri ve inançları yatmaktadır (Beck, 1976, akt. Yorulmaz, 2012).

1.1.2.1.Carr'ın Bilişsel Modeli

OKB'yi bilişsel model çerçevesinde ilk kez kavramsallaştırmaya çalışan Carr'ın (1974) modeline göre, OKB'li bireyler olumsuz sonuçların ortaya çıkabileceğine yönelik olarak aşırı derecede tehdit algısına sahiptir. Tehdide ilişkin yorumlamalar bireyin olumsuz sonuçlara ilişkin olarak kendi değerlendirmelerini içermektedir. Bireylerin olumsuz sonuçların gerçekleşeceğine ilişkin beklentileri oldukça fazladır. Bununla bağlantılı olarak yüksek düzeyde kaygı hissetmektedirler. Kompulsiyonlar ise, korkulan sonucun gerçekleşme olasılığını azaltmak için birey tarafından sergilenmektedir. Bu kompulsiyonlar olumsuz sonuca ilişkin kaygıyı azaltmasıyla ödüllendirildikçe sergilenmeye devam etmektedir. Ancak bu model, OKB'nin diğer kaygı bozukluklarından nasıl ayrıştığını açıklamada yetersiz kalmıştır.

1.1.2.2.Salkovskis'in Abartılı Sorumluluk Algısı Modeli

Salkovskis (1985, 1989), obsesyonların klinik olmayan örnekleme de sıkça görülmesinden (Rachman ve de Silva, 1978) yola çıkarak, OKB'ye ilişkin ilk kapsamlı modeli geliştirmiştir. Bu modele göre, istem dışı düşünceler evrensel olarak deneyimlenmektedir. Ancak bu istem dışı düşünceler, birey tarafından önemli algılanarak önemli kişisel çıktılarının olacağı şeklinde yorumlandığında bir sorun haline gelmektedir. Temel olarak bu model, bireyin istem dışı düşünceye yönelik yorumlamalarının önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bir diğer deyişle, akla gelen her istem dışı düşünce birey tarafından önemli algılanmadığı ve kişisel çıktılarının olacağı şeklinde yorumlanmadığı için patolojik obsesyonlara dönüşmemektedir.

Salkovskis, modeli bir adım ileri götürerek OKB'li bireylerin olumsuz otomatik düşüncelerinin olası olumsuz sonuçlarına ilişkin kişisel sorumluluklarının olduğu inancıyla ilişkili olduğunu belirtmiştir. Bu modele göre, abartılı sorumluluk algısı OKB'nin gelişmesinde ve sürdürülmesinde önemli bir rol oynamaktadır. İstem dışı

düşünce ve obsesyonlara bir yanıt olarak sorumluluk yorumlamaları ortaya çıkmaktadır. Eğer birey bir zarar olacağını düşünüyorsa bu zararı önlemeye ilişkin olarak kendisinin sorumlu olduğuna inanmaktadır. Bunun yanı sıra, birey bu otomatik düşünceleri bastırmaya ve etkisizleştirmeye çalışmaktadır. Ancak bastırmaya çalışmak işe yaramadığı gibi, istem dışı düşüncelerin güçlenmesine ve sürdürülmesine yol açmaktadır (Salkovskis, 1985). Carr'ın (1974) modelinin OKB'yi diğer kaygı bozukluklarından ayıramamasıyla ilgili eksiklikleri Salkovskis'in modeli gidermiştir. Salkovskis'e (1985) göre, eğer kişinin yorumlamalarında sorumluluğa ilişkin bir bileşen yoksa kişilerin obsesif problemlerden ziyade depresif veya kaygıyla ilişkili problemlere sahip olmaları muhtemeldir. Korkulan olumsuz ve felaketleştirici sonuçlardan sorumlu olmaktan kaçınmak için bireyler etkisizleştirme davranışlarına yönelmektedir. Bu etkisizleştirme davranışları ise kısa sürede rahatlama sağlamaktadır. Kısa süreli de olsa rahatlayan bireyler, kompulsif davranışları ile sorumluluklarından kurtulduklarını ve ortaya çıkabilecek zararlı sonuçları engellediklerini düşünerek bu davranışları sürdürmektedir. Ancak uzun sürede kompulsif davranışlar bu inançları pekiştirerek yoğunluklarının ve sıklıklarının artmasına neden olmaktadır.

1.1.2.3.Rachman'ın İstem Dışı Düşüncelerin Hatalı Yorumlanması Modeli

Rachman (1993), istem dışı düşüncelerin kişisel olarak anlamlı ve önemli olarak yorumlanmasıyla birlikte, bir felaket gibi yorumlanmasının bireylerde daha fazla rahatsızlık uyandırarak daha fazla etkisizleştirme ihtiyacı ortaya çıkaracağını önermektedir. Rachman (1976), önceki araştırmacılarla benzer olarak istem dışı girici düşünceleri pek çok insanın deneyimlediğini düşünmektedir. İstem dışı düşüncelerin ve obsesyonların doğasının birbirine oldukça benzer olduğunu, ancak istem dışı düşünce ve obsesyonların farkının içerikten ziyade sıklık ve şiddet derecesiyle ilişkili olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte, klinik obsesyonların geliştirilmesi için yüksek ahlaki standartlar, bazı bilişsel yanlışlıklar, depresyon, kaygı yatkınlığı olmak üzere dört temel kaynak önermiştir. Özetle, yüksek ahlaki standartları olan bireylerin obsesyonlara daha yatkın olabileceğini; normal istem dışı düşüncelerin birey tarafından felaketleştirici yorumlamalarıyla kaygı ve rahatsızlığın artacağını; depresif duygudurumun obsesyonların daha olumsuz ve felaketleştirici olarak yorumlanmasına yol açacağını;

kaygı yatkinlığına benzer şekilde bireylerin istem dışı düşünceleri bir felaketin göstergesi/sinyali olarak yorumlayabileceğini önermiştir.

Sonuç olarak bu model, istem dışı düşüncelerin hatalı olarak birey tarafından önemli ve tehdit edici olarak algılanmasının, bu düşünceleri dirençli obsesyonlara dönüştürebileceğini vurgulamaktadır. Shafran, Thordarson ve Rachman (1996), bu bilişsel yanlılığı Düşünce-Eylem Kaynaşması (DEK) olarak kavramsallaştırarak OKB’de sıkça çalışılan bilişlerden biri haline getirmişlerdir.

DEK’in, bireylerin, her biri karakterlerine ahlaksızca gelen veya felaket getirici olayların olabirliğini artıran kesin düşünceler geliştirmelerine yönelik bir eğilim olduğu ileri sürülmüştür (Berle ve Starcevic, 2005). DEK, ilk kez Shafran ve arkadaşları (1996) tarafından tanımlanmıştır. Shafran ve arkadaşlarına (1996) göre DEK, iki boyutu olan bir kavramdır: DEK-Ahlak ve DEK-Olasılık. DEK’in iki faktörlü yapısı çeşitli araştırmalarla desteklenmiştir (örn: Muris, Meesters, Rassin, Merckelbach ve Campbell, 2001). DEK-Olasılık boyutu da kendi içinde DEK-Olasılık/Kendisi ve DEK-Olasılık/Diğerleri şeklinde ikiye ayırmaktadır. Shafran ve arkadaşlarının (1996) açıkladıkları DEK-Ahlak boyutuna göre; istem dışı, kabul edilemez düşüncelere sahip olmak, söz konusu eylemleri gerçek hayatta yapmakla ahlaki olarak eşdeğerdir. Örneğin; uygunsuz bir ortamda küfretmek istemek, gerçekten küfretmek kadar ahlak dışı ve kabul edilemezdir. Bir başka örnek olarak; bir arkadaşına karşı zarar vermeye yönelik ya da cinsellikle ilgili düşüncelere sahip olmak, bunu gerçekten yapmak kadar kötüdür. DEK-Olasılık boyutuna göre ise, istem dışı, kabul edilemez, girici düşünceler hakkında düşünmek, bu olayların gerçek hayatta meydana gelme olasılıklarını artırır. DEK-Olasılık/Kendisi, bireyin kendisiyle ilgili olumsuz, zarar verici düşüncelerin, bu olayların gerçekleşme olasılığının artacağına dair inancı belirtir. Örneğin, eğer birey ciddi ve ölümcül bir hastalığa yakalandığını düşünürse, bu düşünce onun bu hastalığa yakalanma olasılığını artırabilir. DEK-Olasılık/Diğerleri ise, bireyin çevresindeki diğer bireylerle ilgili olumsuz, zarar verici düşüncelerin, bu olayların gerçekleşme olasılığını artıracığına dair inançla karakterizedir (Shafran ve ark., 1996). Örneğin, birey eğer kardeşine zarar vermeye ilgili dürtü ve düşüncelere sahipse, bunu gerçekten yapmak istiyor demektir ve bu düşüncelere sahip olması onun kardeşine zarar verme eğilimini artırabilir.

DEK'in, düşüncelere aşırı önem atfedilmesi, anlamlarının artırılmasıyla ilişkili bir kavram olduğu söylenebilir (Thordarson ve Shafran, 2004). DEK'in, çeşitli değişkenlerle, farklı araştırma yöntemleriyle incelenen bir değişken olarak son yıllarda araştırmalarda sıkça ele alınan bir kavram olduğu görülmektedir. DEK, 'obsesif' inançlarla ilişkili bir kavram olduğu için, en çok OKB ile ilişkisi açısından incelenmiştir. Düşüncelere aşırı önem atfedilmesinin, yani düşünceyle eylemin kaynaşmasının ve birey tarafından 'aynı' algılanmasının, bireyin düşünceleriyle ilgili sorumluluk algısının artmasıyla birlikte, ortaya çıkan sıkıntı ve rahatsızlık hislerinin azaltılmasına yönelik etkisizleştirici, kompulsif nitelikte davranışlara neden olacağı düşünülmektedir (Salkovskis, 1996).

Alanyazın incelendiğinde, obsesyoneel problemleri olan bireyler, öğrenci örnekleme ve toplum örnekleminin karşılaştırıldığı iki çalışmada DEK'in, OKB'li bireylerde OKB'si olmayan bireylere göre daha yüksek olduğu görülmüştür (Shafran ve ark., 1996). Coles, Mennin ve Heimberg (2001) yaptıkları çalışmada, endişenin etkileri kontrol edildiğinde dahi, obsesif özelliklerin DEK'e ilişkin üç alt boyutla da (DEK-Ahlak, DEK-Olasılık/Kendisi, DEK-Olasılık/Diğerleri) ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Ancak DEK'in alt boyutları ayrıştırılarak incelendiğinde farklı çalışmalarda ortak olarak, DEK-Toplam, DEK-Olasılık ve DEK-Ahlak boyutları karşılaştırıldığında, DEK-Olasılık boyutunun OKB ile daha güçlü bir ilişki sergilediği bulunmuştur (örn: Rassin, Merckelbach, Muris ve Schmidt, 2001; Shafran ve ark., 1996). Benzer şekilde Amir, Freshman, Ramsey, Neary ve Brigidi'nin (2001) yaptıkları çalışmada, OKB semptomlarının yüksek olması, DEK-Olasılık/Kendisi ve DEK-Olasılık/Diğerleri ile yüksek ilişkili bulunmuş, ancak DEK/Ahlak boyutuyla ilişkili bulunmamıştır. Ancak ülkemizde yaptıkları çalışmada Yorulmaz, Yılmaz ve Gençöz (2004), tüm bu bulguların aksine, DEK-Ahlak boyutunun, DEK-Olasılık boyutuna oranla OKB belirtileri ile daha yüksek düzeyde ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Yorulmaz ve arkadaşları (2004) tarafından bulunan bu farkın, Batı ve Türkiye kültürünün dinsel yapı ve örüntüleriyle ilişkili olabileceği belirtilmiştir.

DEK'in farklı alt boyutlarının farklı obsesif-kompulsif semptomlarla ve OKB'ye ilişkin diğer kavramlarla ilişkisine bakıldığında, DEK-Olasılık/Diğerleri ve kontrol etme davranışları daha ilişkili (Shafran ve ark., 1996), DEK-Olasılık/Kendisi ve temizlik

kompulsiyonları daha ilişkili (Rassin, Diepstraten, Merckelbach ve Muris, 2001) olduğu bulunmuştur. Bireyler başkalarına yönelik olumsuz şeyler düşünmenin, bu olumsuz olayların gerçekleşme olasılığını artıracığına inanırlarsa, olumsuz, acı verici sonucu engellemek adına, bu sonuca neden olabilecek unsurları kontrol etmeye çalışabilir. Örneğin kızının araba kazası geçirdiğini düşünen birisi, kızının kaza geçirmesini önlemek adına kızının arabasını sık sık servise götürüp kontrol ettirebilir. Aynı şekilde birey kendine yönelik olarak, elleriyle paraya dokunmanın hastalanmasına yol açacağını düşünüyorsa, her alışverişinin ardından ellerini sık sık yıkamaya çalışabilir.

Rachman, Thordarson, Shafran ve Woody (1995), klinik olmayan yetişkin örnekleme obsesif kompulsif semptomlar ve DEK inançları arasında ilişki olduğunu belirtmiştir. Buna ek olarak, Amir ve arkadaşları (2001) obsesif kompulsif semptomları olan bireylerin olumsuz düşüncelerinin sonucu olarak olumsuz olayların gerçekleşme olasılığını daha yüksek olarak tahmin ettiğini bildirmiştir. Abramowitz, Whiteside, Lynam ve Kalsy (2003), kaygı bozukluğu, duygudurum bozukluğu tanısı alan ve ayakta tedavi gören hastalar ve sağlıklı katılımcılarla yaptıkları çalışmada, DEK ve OKB belirtileri arasında anlamlı ilişki olduğunu ve negatif duygulanımın bu ilişkide aracı rol oynadığını belirtmiştir.

DEK inançları Shafran ve arkadaşlarının (1996) önerdiği tanımlamalardan yola çıkılarak Rachman (2005b) tarafından zihinsel kirlenmeyle ilişkili olarak ayrıca kavramsallaştırılmış ve Düşünce Eylem Kaynaşması-Kirlenme Ölçeği geliştirilmiştir. Bu çalışmada, bulaşmayla/kirlenmeyle ilişkili DEK inançları ele alınacaktır.

1.1.2.4.Clark'ın Düşünce Kontrolünün Aşırı Önemi Modeli

Bu modele göre, düşünce kontrolüne ilişkin hatalı yorumlamalar obsesyonların artmasında en önemli bilişsel faktörlerden biri olarak görülmektedir. Bu modelde iki yorumlama düzeyi bulunmaktadır. Birinci yorumlama düzeyinde, istem dışı girici düşünceler kişisel olarak önemli/anlamlı ve bireyin değerlerine aykırı olarak (ego distonik) algılandığında veya kendisi/başkalarıyla ilişkili olumsuz sonuçlar içerebildiğinde ısrarlı bir şekilde devam etmektedir. Bu hatalı yorumlamalar, yüksek sorumluluk algısıyla birlikte, etkisizleştirme davranışlarını ve kompulsiyonları da

içererek düşünceyi daha fazla kontrol etme çabasına yol açmaktadır. İkinci yorumlama düzeyinde ise, düşüncenin kontrolündeki başarısız değerlendirmeler olmakta ve bu değerlendirmeler obsesyonun sıklığının, yarattığı rahatsızlığın artmasında temel bileşen olarak rol oynamaktadır (Clark, 2004).

Diğer taraftan, istenmeyen düşünce, dürtü ve imgelerden dikkati başka yöne yönlendirme ya da dikkati dağıtma kapasitesi insan adaptasyonu için önemlidir. Pek çok insan bunu tatminkâr düzeyde başarmaktadır. Ancak özellikle OKB gibi bazı psikolojik bozukluklarda, düşünceler üzerinde algılanan kontrol kaybı temel bir bileşen olarak göze çarpmaktadır. Bu bireylerde işlevsel olmayan düşünce kontrol inançları bulunmaktadır. Örneğin bu kişiler “Zihnime giren her düşünceyi kontrol etmeliyim”, “Mutlak kontrol olası ve mümkündür”, “Eğer düşüncelerimi kontrol edemezsem bu benim zayıf bir kişiliğe sahip olduğuma işaret eder” gibi düşüncelere sahip olabilmektedir. Bu inançlar da istem dışı girici düşüncelerin daha sık ve daha şiddetli ortaya çıkmasına yol açabilmektedir (Clark, 2004). Düşüncenin kontrolündeki başarısızlık da kontrolü yeniden kazanma çabalarını yükselterek düşünceler başarısız kontrol çabalarına ilişkin olumsuz yorumların ve inançların daha da güçlenmesine hizmet etmektedir (Clark ve Purdon, 1993, 1995; Purdon ve Clark, 1999; Rachman, 1997).

Aslına bakılırsa; istem dışı düşünce ve imgelerin istemli olarak bastırılmaya çalışılmasının zihinsel işlevselliğimize ve duygusal durumumuza olumsuz etkileri olabileceği bilinmektedir (Wegner ve Zanakos, 1994). Pek çok araştırmacı aslında klinik tanı almamış örneklemin bile klinik obsesyonlara içerik olarak çok benzer, içsel kaynaklı ve yapılmakta olan işi sekteye uğratan rahatsız edici istem dışı düşünce, dürtü ve imgeleri sıkça deneyimlediğini bulmuştur (Freeston ve ark., 1991; Purdon ve Clark, 1993, 1994; Rachman ve deSilva, 1978; Salkovskis ve Harrison, 1984; Radomsky ve ark., 2014). Ancak pek çok OKB vakasında temel şikayet obsesif düşünceler üzerinde algılanan kontrolün yetersiz olması olarak göze çarpmaktadır (Clark, 2004). Özetle OKB’li bireyler, kompulsif eylem gerekli hale gelmeden önce düşüncenin varlığında kontrol etme çabalarında en fazla çabayı göstermektedirler (Clark ve Purdon, 1993; Rachman ve Hodgson, 1980; Salkovskis, 1985).

1.1.3. OKB ve İlişkili Değişkenlerin İncelenmesinde Klinik Olmayan/Üniversite Örnekleminin Kullanılması

OKB'nin toplumun yalnızca %2-3'ünde görülmesi nedeniyle yeterli sayıda klinik örnekleme ulaşmanın zor olduğu bilinmektedir. Ancak daha önce belirtildiği gibi obsesif kompulsif belirtiler genel örnekleme de görülmektedir (Adam, Meinlschmidt, Gloster ve Lieb, 2012; Blom, Hagestein-de Brujin, deGraaf, ten Have ve Denys, 2011; Grabe ve ark., 2000; Rachman ve deSilva, 1978). Pek çok çalışma klinik tanı almış OKB grubu ve tanı almamış örnekleme obsesyonların içeriği ve formunun benzer yapıda olduğunu göstermektedir (Belloch, Morillo, Lucero, Cabedo ve Carrio, 2004; Garcia-Soriano ve ark., 2011; Julien, O'Connor ve Aardema, 2009; Khanna, Kaliaperumal ve Channabasavanna, 1990; Purdon ve Clark, 1993; Rachman ve deSilva, 1978; Rasmussen ve Eisen, 1989; Salkovskis ve Harrison, 1984). Rachman ve deSilva'nın (1978) klinik olarak OKB tanısı alan ve almayan bireyleri obsesyonların içeriği açısından karşılaştırdıkları çalışmada, her iki grupta da bulaşma, başkalarına veya kendine zarar verme korkusu, cinsellik, öfke ve şiddetin sıkça görüldüğü tespit edilmiştir. Sonuç olarak obsesyonların tanı alan ve almayan örneklemlerde içerik olarak oldukça benzer olduğu düşünülmektedir. Yakın zamandaki görüşme ve deneysel çalışmalar klinik olmayan örneklemin de istem dışı düşüncelere tepki olarak sıkça "kapalı" ritüel ve davranışları (zihinsel kontrol etme, odaklanmış dikkat dağıtma, şüphe giderme arayışı, düşünce değiştirme ve düşünce bastırma) kullandığını göstermiştir (Örn. Berman, Abramowitz, Pardue ve Wheaton, 2010; Freeston, Ladouceur, Provencher ve Blais, 1995; Ladouceur ve ark., 2000; Marcks ve Woods, 2007).

Rachman, Shafran, Mitchell, Trant ve Teachman (1996), yaptıkları çalışmada klinik olmayan örnekleme cümle yazdırarak obsesyon benzeri düşünceleri tetiklemişlerdir. Aynı zamanda katılımcılarda kaygı ve suçluluk, sorumluluk hisleri, etkisizleştirme dürtüsü ortaya çıkmış ve bunları azaltmaya yönelik etkisizleştirme davranışı görülmüştür.

OKB'nin bir diğer bileşeni olan kompulsiyonlar da hem klinik hem de klinik olmayan örneklemlerde incelenmektedir. Kontrol etme, sayma, tekrar etme, yıkama gibi OKB tanısı alan bireylerde görülen pek çok kompulsiyonun klinik olmayan örnekleme de gözlemlendiği bildirilmektedir (Flament ve ark., 1988; Henderson ve Pollard, 1988).

Yıkama ve temizleme kompulsiyonları açısından bakıldığında, yıkama ve temizleme kompulsiyonları tanı almış örnekleme yaygınken (Khanna ve ark., 1990), klinik olmayan örnekleme daha az görülmüştür (Degonda, Wyss ve Angst, 1993; Valleni-Basile ve ark., 1994).

1.2. BULAŞMA/KİRLENME KORKUSU VE YIKAMA/TEMİZLENME KOMPULSİYONLARI

OKB'de en yaygın görülen semptomlardan biri, bulaşma/kirlenme kaygısı ve yıkama kompulsiyonudur. Bulaşma/kirlenme kaygısının OKB'li bireylerin %38-45'inde görüldüğü bilinmekte (Calamari ve ark., 2004; Rasmussen ve Eisen, 1992) ve bulaşma kaygısının semptomları sürdüren önemli bir bileşen olduğu görülmektedir. OKB tanısı almış ya da OKB semptomları göstermekte olan bireylerde kirlenme kaygısı incelendiğinde, katılımcıların yarısından fazlasının bulaşma/kirlenme kaygısı bildirdiği görülmüştür (Rasmussen ve Eisen, 1992; Rachman ve Hodgson, 1980; Coughtrey, Shafran, Knibbs ve Rachman, 2012).

Kirlenme kaygısının dört temel özelliğine bakılacak olursa, kirlenme kaygısı hızlı kazanılır, azaltılabilir değildir, bulaşıcı ve asimetriktir. Küçük bir çay kaşığının kirliliği koskoca bir kap temiz suyu kirletebilirken, aynı çay kaşığı temizse, kirli bir bardak suyu temizleme özelliğine sahip değildir. Azaltılabilir olmayan bu kirlilik, yoğunluğunu hiç kaybetmeden bir nesneden diğerine aktarılabilir (Rachman, Coughtrey, Shafran ve Radomsky, 2015). Tolin, Worhunsky ve Maltby (2004) yaptıkları çalışmada, ilk deneyimlerin gerçekleşmesinden uzun zaman sonra bile aynı seviyede hiç azalmadan kaldığı görülmüştür.

Kirlenmeye/bir şeyin bulaşmasına ilişkin bu kaygı, bireyleri tekrar tekrar yıkamaya, temizlenmeye zorlayan bir kaygı türüdür. Aslında kirlenme kaygısı her zaman mantıksız, yoğun ve işlevi bozan nitelikte değildir. Örneğin tiksindirici veya tehlikeli maddelerle temasla ortaya çıkan bulaşma muhtemelen evrensel bir deneyimdir. Ancak anormal olarak güçlü olan korkular inatçı, yaygın, ısrarlı, etkili, bulaşmaya elverişli ve olağan yıkama davranışına dirençlidir (Rachman ve ark., 2015). Kompulsif şüphe ve kontrolden sonra gelen en yaygın görülen kompulsiyon türü, kirlenme kaygısıyla

bağlantılı olan yıkama kompulsiyonlarıdır. Yıkama kompulsiyonları, kontrol dışında, tuhaf ve anlamsızdır. Zaman içinde stereotipleşmektedir. Pek çok hasta, nasıl normal yıkadıklarını bile unuttuklarından şikayet etmektedir (Rachman ve ark., 2015).

Son dönemde, bulaşma kaygısının, kirlenmenin, kirli nesneye/kişiye vs. fiziksel bir temas olmadan da ortaya çıkabileceği tartışılmaya başlanmıştır. Zihinsel kirlenme kavramı, ilk olarak Rachman (1994) tarafından ortaya atılmıştır. Zihinsel kirlenme, Rachman'a (1994) göre, fiziksel bir temas olmadan, kişinin içsel olarak bir kirlenme hissi yaşaması anlamına gelmektedir. Temasla ortaya çıkan bulaşma (contact contamination) ve zihinsel bulaşma (mental contamination) her ne kadar birbirine benzer kavramlar olsalar da farklı özellikleri bulunmaktadır.

1.2.1. Temasla Ortaya Çıkan Kirlenme ve Zihinsel Kirlenme: Benzerlikler ve Farklılıklar

Temasla ortaya çıkan kirlenme, adından anlaşılacağı üzere, gerçek bir kirli nesne/kişi ile fiziksel bir temasın ardından ortaya çıkmaktadır. Ancak zihinsel kirlenme, hiçbir fiziksel temas olmadan da ortaya çıkabilmektedir. Her ikisinde de yıkama dürtüsü oluşmaktadır. Zihinsel kirlenme, doğası gereği fiziksel bir teması içermediğinden ötürü, bireyler kirliliğin kaynağını ve yerini vücutlarında açıkça belirtememektedirler. Bu nedenle yaşadıkları kirlenmeyi, içsel bir kirlilik, duygusal bir kirlenme olarak adlandırabilmektedirler. Zihinsel kirlenmeyi yaşayan bireyler, genellikle kirli olmayı kötü bir insan olmakla, değersiz ve/veya ahlaksız biri olmak gibi olumsuz durumlarla eşitleme eğiliminde olmaktadır. Temasla ortaya çıkan kirlenmede bu ahlaki yargılamalar pek görülmemektedir. Zihinsel kirlenmede her ne kadar yıkanma dürtüsü olsa da, yıkama davranışı bu hissin giderilmesinde etkili olmamaktadır. Zihinsel kirlenme, tiksinden ahlaklı olmayan tarafı açısından farklılaşmaktadır. Tikslenme, daha temel bir duygu, yüz ifadesi ve fizyolojik bir tepki olarak ele alınırken, zihinsel kirlenmenin ahlaki bir niteliği bulunmaktadır (Fairbrother ve Rachman, 2004).

Daha bilindik tür olan temasla ortaya çıkan bulaşmada, bulaşma/kirlenme korkusu genellikle kan/kanlı bir nesne, çürümüş yiyecek veya böcek ilacı gibi kirli/tehlikeli bir *nesne* ile temastan veya mekândan kaynaklanmaktadır. Buna karşıt olarak, zihinsel

kirlenmede kirlenme kaygısının kaynağı genellikle kirli, tehlikeli, zarar verici, hoş olmayan *kişidir*. Bu nedenle, bulaşma duyguları içsel, dağınık, belirsiz ve soyuttur. Zihinsel kirlenmede kirlilik hisleri anılar, imgeler ve düşünceler aracılığıyla ortaya çıkabilmektedir. Her iki bulaşma türü de iğrenme, tikslenme, korku ve bulantıya yol açmaktadır. Ancak zihinsel kirlenme/bulaşmada kaygı, utanç, suçluluk gibi duyguların ve ahlaki bir boyutun olduğu düşünülmektedir. Temasla ortaya çıkan bulaşmada kirlilik duyguları vücutta daha çok ellerde odaklanmış ve yıkama davranışı kısa süre de olsa bu duyguların giderilmesinde etkili olmuştur. Zihinsel kirlenmede ise kirlilik hisleri belli bir yerde olmayan, belirgin bir odağı olmayan, içsel bir kirlilik olarak tanımlanmış ve dolayısıyla yıkama davranışı da kirlilik duygularının giderilmesinde etkisiz bulunmuştur. Bu nedenle, bu duyguları yaşadığını belirten bireyler sıklıkla el yıkama davranışına ek davranışlar geliştirilmiştir (Coughtrey, Shafran, Lee ve Rachman, 2012). Bunlara ek olarak, temasla ortaya çıkan bulaşma çocuklukta da yaygınken, zihinsel kirlenme nadiren çocuklukta görülür (Rachman ve ark., 2015). Sonuç olarak, temasla ortaya çıkan bulaşma/kirlenme ile zihinsel bulaşma/kirlenme ayırt edilebilir olsa da sıkça birbiriyle örtüşmekte olduğu unutulmamalıdır. Bazı durumlarda zihinsel kirlenme ve temasla ortaya çıkan kirlenme bir arada görülebilmektedir (Rachman ve ark., 2015; Coughtrey, Shafran, Knibbs ve ark., 2012).

1.2.2. Zihinsel Kirlenme Türleri

Zihinsel bulaşma/kirlenme dört biçimde ortaya çıkabilmektedir: Fiziksel/psikolojik ihlal/saldırı (violation), öz-kirlenme (self-contamination), görsel bulaşma (visual contamination) ve biçim değiştirme (morphing). *Fiziksel/psikolojik ihlalde* zihinsel kirlenme duyguları cinsel bir saldırı gibi fiziksel bir ihlalin ardından ortaya çıkabilmekte ve yıllarca sürebilmektedir. Burada kirliliğin birincil kaynağı bu ihlali gerçekleştiren kişidir. Kirlilik hisleri içseldir ve vücuttaki yerinin belirlenmesi zordur. Zihinsel olaylar ve anılar tarafından tekrar ortaya çıkabilmekte ve ahlaki boyutu bulunmaktadır. Yıkama davranışı bu duyguların azalmasında etkili olmamaktadır. Bazı fiziksel ihlallerde temas bulunmasına rağmen, kirlilik duygularının tekrar ortaya çıkabilmesi için temasın gerçekleşmesi gerekmemektedir. Bu tür zihinsel kirlenme Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) ile birlikte görülebilmektedir. Ancak her zihinsel kirlenme duygusu

yaşayan kişi TSSB geliştirmemektedir (Rachman ve ark., 2015). Fairbrother ve Rachman (2004), cinsel saldırıların fiziksel ve zihinsel kirlenmenin bir karışımını ortaya çıkarabileceğini belirtmiştir. Alanyazında cinsel saldırı mağdurlarının tikslenme, kirlilik duyguları ve yıkama/temizlenme dürtüleri bildirdiğine dair bulgular bulunmaktadır (Badour, Bown, Adams, Bunaciu ve Feldner, 2012). Adams, Badour, Cister ve Feldner (2014), yakın dönemde yaptıkları çalışmada ise cinsel saldırı mağdurlarının zihinsel bulaşma puanlarının yüksek olduğu, ancak fiziksel saldırı kurbanlarında bu duyguların görülmediği bulunmuştur. Benzer şekilde Ishikawa, Kobori ve Shimizu (2015), algılanan cinsel ihlallerin zihinsel kirlenmenin tüm belirteçlerini yordadığını belirtmiştir. Tahmin edilebileceği gibi en yoğun duygular tecavüzün ardından ortaya çıkmıştır.

Zihinsel kirlenme, psikolojik/duygusal ihlal tarafından da hiçbir fiziksel temas olmadan ortaya çıkabilmektedir. Bu türden ihlaller arasında küçük düşürülme, aşağılanma ve ihanet gibi olumsuz olaylar bulunmaktadır. Bu tür psikolojik ihlallerde ise, ihlalin kurbanı olan kişiler kendilerine davranılan şeklin adaletsizliğini ve ahlaksızlığını genellikle tanımaktadır. Dolayısıyla, suçu işleyen kişiye yönelik olarak öfke ve tikslenme görülebilmektedir. Kimi zaman bu kişilerde korku ve kirlenme duygularının karışımı görülebilmektedir. Bu duygularsa ihlalin doğasına göre değişebilmektedir. İhanetin ardından kirlilik, rahatsızlık, kendinden şüphelenme ve öfke ortaya çıkmaktayken, korku görülmemektedir (Rachman, 2010). Bireyler uzun süreli bir aşağılanmaya maruz kaldıklarında ise kirlenme, düşük benlik saygısı, çaresizlik, öfke ve korku gibi duygular ortaya çıkmaktadır (Rachman ve ark., 2015).

Pek çok durumda bu olay yaşanmadan önce de kurban olan kişi suçun faili kişiye yönelik öfke, tikslenme, antipati hissedebilmektedir. Bireyin zaten sevmediği/tiksindiği birisi tarafından dokunulmak, aşağılanmak zihinsel kirlenme duygularını tetikleyebilmektedir. Psikolojik bir ihlalin yaşanmasının ardından kurban olan kişi öfke, korku, tikslenme gibi duygusal sıkıntılar yaşamaktadır. Birey, suçun faili kişiyi görmekten ya da bu kişinin sesini duymaktan kaçınmaktadır. Kaçınma çabaları başarısızlıkla sonuçlandıdaysa kirlenme/bulaşma duyguları yeniden ortaya çıkmaktadır (Rachman, 2010).

Kötü muamele, ihlal, aşağılanma, manipölasyon, ihanet ve küçük düşürölme gibi olumsuzlukları takiben ortaya çıkmakta olan zihinsel bulaşmanın özellikleri izleyen satırlarda verilmiştir. Ani veya uzun süreli bir kötü muameleyi takiben bireyler bulaşma hisleri ve kirlilik hisleri geliştirmektedir. Tüm zihinsel bulaşma türlerinde olduğu gibi bu duygular bulaşan bir nesne ile herhangi bir fiziksel temas olmadan da artabilmektedir. Bulaşmanın birincil kaynağı fail olan kişidir. Ancak bu kişiyle ilişkili nesnelere, yerler veya kişiler bulaşmanın ikincil kaynağı olabilmektedir. Bulaşma duyguları nadiren kendiliğinden azalmaktayken, kolaylıkla yayılabilmektedir. Bu duygular hem bulaşmanın ipuçlarından ve bulaşmanın kaynağı olan kişi ve olayın hatırlatıcılarından kaçınmaya, hem de yıkama dürtülerine yol açmaktadır. Bu bulaşma duyguları sıklıkla daha bilindik bir tür olan temasla gerçekleşen bulaşmayla birlikte görülebilir. Bu duyguları yaşayan kişi eşsiz bir biçimde, özel olarak bulaşmanın kaynağına karşı savunmasızdır. Bu bulaşma duyguları, öfke, özeleştirme, suçluluk, benlik saygısının zarar görmesi ve genel kaygı gibi olumsuz duygu ve tepkilerle ilişkili olmaktadır. Bu tür bulaşmada, bulaşmanın birincil kaynağı olan kişiyle temas ile bulaşmış olma açısından diğer insanlar korunmasız değildir. Ancak bu kişiler etkilenen kişi aracılığıyla ikincil bulaşma açısından savunmasızdır. Bu duyguları yaşayan kişiler içinse birincil kaynakla kim iletişime geçerse ikincil bulaşma kaynağı olmaktadır (Rachman ve ark., 2015).

Öz-kirlenme, bireyin kendi ürettiği şeylerden kaynaklanmaktadır. Kendi ürettiği şeyler, istemsiz, zorla giren tuhaf/iğrenç düşünceler, dürtüler veya bireyin kabul edilemeyen eylemleri olabilmektedir. Bu tür bulaşmanın ardından bireylerde sıkça utanç ve suçluluk görülmektedir. Aslında öz-kirlenme duygularında artışa yol açan istem dışı girici düşünceler obsesyonlara benzemektedir (Rachman, 2003). Her ne kadar öz-kirlenmedeki düşünceler obsesyon benzeri olsa ve obsesyonlarla ortak bazı özellikleri olsa da, obsesyonların çok az bir kısmı bulaşma duyguları ortaya çıkarmaktadır. Örneğin başkalarına zarar vermeye yönelik dürtü ve düşünceler, potansiyel kurbanları kendilerini savunamayacak nitelikteyse özellikle rahatsızlık verici olmaktadır. Bu tuhaf, iğrenç istem dışı düşünce ve imgeler bireylerin kendi standartlarına aykırı olduğu için rahatsızlık yaratmaktadır (Rachman ve ark., 2015).

Öz-kirlenmenin özelliklerine bakıldığında, kişinin kendisinin bulaşmanın kaynağı olduğu görülmektedir. Dolayısıyla tekrar tekrar bulaşma ortaya çıkabilmektedir. İstemsiz, girici ve iğrenç düşünce ve dürtüler bulaşma duygularının ana kaynağıdır. Pek çok tuhaf istem dışı düşünce istemsiz cinsel veya dini düşünceler içerebilmektedir. Başkalarına zarar vermeye dair düşünceler, özellikle kendilerini savunamayacak kişilere yönelik olduğunda kirlilik hisleri ve utanç duyguları ortaya çıkabilmektedir. Öz-kirlenme duyguları ruhsal durumdan ve özellikle depresyondan etkilenebilmektedir. Bu tür bulaşmanın da genellikle ahlaki bir bileşeni bulunmaktadır. Pornografik içerikli materyaller izlemek gibi bazı alışkanlıklar da bulaşma/kirlenme duygularına yol açabilmektedir. Utanç, suçluluk ve özgüvensizlik duyguları sıklıkla eşlik etmektedir. Bulaşma, bu duyguları yaşayan kişiyle ilişkili ancak diğer kimseyle ilişkili değildir. Bulaşmaya ilişkin yorumlamalar da yalnızca bu duyguları yaşayan kişiye özgüdür (Rachman ve ark., 2015).

Görsel bulaşmada (visual contamination), yalnızca ahlaksız, kötü ahlaklı veya tuhaf birisini görmekle bile birey kendisini bulaşmış/kirlenmiş hissetmektedir. Kötü ahlaklı kişiden sihirli bir biçimde bu duyguları yaşayan kişiye bulaşıyor gibi görünmektedir. Hatta halka açık yerlerde tuhaf bir biçimde davranan rahatsız edici kişilerin görsel alanında olmak bireyin aklını yitireceğine dair korkularını tetikleyebilmektedir. Pek çok hasta, özellikle tuhaf kişilerin görüş alanında olmasından kaçınmaktadır (Rachman ve ark., 2015).

Biçim değiştirme (Morphing) ise, görsel bulaşmayla yakından ilişkilidir. Burada bazı insanların hoş olmayan özelliklerinin fiziksel temas veya görsel bulaşma ile emilebileceği inancı söz konusudur. Bir şekilde bu kişinin hoş olmayan özellikleri, kendi zihnine veya kişiliğine zorla girebileceğinden, karakterini, kişiliğini ve akli dengesini bozabileceğinden bu kişilerden katı bir şekilde kaçınmaktadır. Bu insanlar genelde aykırı görünen, akli dengesi bozuk, tuhaf, ahlaksız, madde bağımlısı veya bakımsız kişilerdir. Yüksek statülü kişiler çok nadiren biçim değiştirme korkusunun kaynağı olurlar. Bu türden bulaşma korkusunu yaşayan pek çok hasta genellikle geçmişte veya şimdiki zamanda temasla gerçekleşen veya zihinsel bulaşma öyküsüne sahiptir. Akli dengesizliğin bulaşabilir olduğunu düşünen bu kişiler kaçınma davranışı

göstermektedir. Hatta tuhaf görünen kişilerle temas engellenemezse tikslenme ve kirlenme duyguları ortaya çıkabilir (Rachman ve ark., 2015).

Özetle, biçim değiştirmede kişi tuhaf, akli dengesi bozuk, aykırı, ahlaksız, madde bağımlısı veya düşük seviyede olduğunu düşündüğü kişilerin hoş olmayan özelliklerini kapabileceğinden korkmaktadır. Kişi, bu tür insanlara temasla olumsuz olarak değişeceğinden korkmaktadır. Bu benzeyiş, arzu edilmeyen kişiye veya onun giysisine, eşyasına temasla ortaya çıkabilmektedir. Ancak herhangi bir fiziksel temas olmasa da, görsel bulaşma aracılığıyla da bu benzeyiş gerçekleşebilmektedir. Hatta bazı durumlarda televizyon veya gazete aracılığıyla biçim değiştirme gerçekleşebilmektedir. Uç vakalarda bundan etkilenen kişi kendi kimliğini kaybederek hoş olmayan kişiliğe dönüşeceğinden korkmaktadır. Bazen biçim değiştirme şeklinde bulaşma korkusu yaşayan kişilerde akli dengesizliği kişiden kişiye aktarabilen bulaşıcı mikropların olduğuna dair inanç bulunmaktadır. Yine diğer tür bulaşma korkularına benzer şekilde, etkilenen kişi eşsiz olarak tehdit altındadır. Birey, korkusunun irrasyonel olduğunun farkındadır ancak fikre direnmektedir. Bu kişiler sanrısız değildir ve genellikle geçmişte veya şimdiki zamana ait temasla gerçekleşen bulaşma korkusu öyküleri bulunmaktadır. Bu korku genellikle utanç ve mahcupluk ile birlikte görülmektedir. Kaçınma davranışı, zihinsel temizlik, etkisizleştirme ve yıkama davranışı ortaya çıkarmaktadır (Rachman ve ark., 2015).

1.2.3. Zihinsel Bulaşma/Kirlenmeyle İlişkili Deneysel Çalışmalar

Zihinsel kirlenme duygularının nasıl ortaya çıktığına dair en temel sayıltı, fiziksel veya psikolojik ihlalin kişisel olarak önemli algılanmasıyla ilişkili hatalı yorumlamalardan kaynaklanıyor olduğudur. Fiziksel ve cinsel ihlallerin ardından zihinsel kirlenme duygularının pek çok çalışmada görüldüğü bulunmuştur (Elliott ve Radomsky, 2009; Fairbrother ve Rachman, 2004; Fairbrother, Newth ve Rachman, 2005; Herba ve Rachman, 2007). Bunun yanı sıra, klinik olmayan örnekleme ve OKB tanısı almış gönüllülerle yapılan bir çalışmada, aşağılanma ve küçük düşürülme gibi kişisel ihlallere ilişkin deneyimleri hatırlamakla bile bulaşma duygularının ortaya çıkabileceği görülmüştür (Coughtrey, Shafran ve Rachman, 2014a; Coughtrey, Shafran ve Rachman,

2014b). Pek çok vaka çalışması ve deneysel çalışmalar, psikolojik ihlallerin de zihinsel bulaşma duygularına yol açabileceğini desteklemektedir. Her ne kadar aşağılanma, küçük düşürülme, acı verici bir eleştiriye maruz kalma vb. gibi anıların hatırlanması da zihinsel bulaşma duygularının ortaya çıkmasına sebep olsa da, özellikle cinsel saldırılar cinsel olmayan saldırılara göre bireyi zihinsel bulaşma için özellikle yatkın hale getirmektedir. Örneğin Badour, Feldner, Babson, Blumenthal ve Dutton'ın (2012) yaptıkları çalışmada, cinsel saldırıya maruz kalan katılımcıların cinsel olmayan saldırıya maruz kalan katılımcılara oranla daha fazla zihinsel kirlenme duyguları yaşadığı görülmüştür. Benzer şekilde, travmatik yaşantıları olan vakalarla yapılan bir çalışmada (de Silva ve Marks, 1999), diğer tür travmalarda kirlilik duyguları görülmezken, cinsel travmalara maruz kalan katılımcılarda yoğun kirlilik duyguları ve kompulsif temizlenme ritüelleri görülmüştür. Gershuny, Baer, Radomsky, Wilson ve Jenike'nin (2003) bir dizi vaka ile yürüttükleri çalışmada, çocukluk çağında cinsel saldırılara maruz kalan bir kadın katılımcının kendisini kirli hissettiği ve hiçbir zaman yeteri kadar temiz hissetmediği, yoğun düşünme, temizleme ritüelleri olduğu belirtilmiştir. Saldırıya uğrama, soyulma, bıçaklanma gibi diğer tür travmalarda benzer kirlilik duygularının olmaması, zihinsel bulaşmanın etiolojisinde cinsel travmaların özel bir rolü olduğunu düşündürmektedir. Tecavüz gibi fiziksel bir ihlalin ardından zihinsel kirlenme duyguları oldukça yoğun ve dirençli olabilmektedir. Steil, Jung ve Stangier'in (2011) yaptıkları çalışmada, tecavüz eden kişinin vücut sıvılarının izlerinin yıllar sonra halen vücutlarında bulduklarını düşünen mağdurlar bulunduğunu belirtmişlerdir. Rachman, Radomsky, Elliott ve Zysk'in (2012) yaptıkları çalışmada ise, kabul edilemez eylemler gerçekleştiren kişilerden bazılarının da, tıpkı mağdurlar gibi kirlilik duyguları geliştirebilmekte olduğu görülmüştür.

Cinsel saldırı ve fiziksel ihlallerin zihinsel kirlenme duygularının ortaya çıkmasında önemli bileşenler olduğu daha önce de belirtilmiştir. Bu nedenle zihinsel kirlenmenin deneysel olarak incelenmesinde, istem dışı, zorla/rızanın olmadığı bir öpüşmenin hayal edilmesi sıkça kullanılmaktadır (Elliott ve Radomsky, 2009, 2012; Fairbrother ve ark., 2005; Herba ve Rachman, 2007; Rachman ve ark., 2012; Radomsky ve Elliott, 2009).

Zihinsel kirlenme, deneysel olarak ilk kez cinsel saldırıya uğrayan 50 kişi ile ele alınmıştır (Fairbrother ve Rachman, 2004). Yazarlar, cinsel saldırıya uğramış olan kadın

kurbanların, yüksek olasılıkla, bu saldırıyı takiben zihinsel kirlenme hisleri bildireceğini öngörmüşlerdir. Aynı zamanda, kadın katılımcıların yaşadıkları cinsel saldırıyı takiben yaşamış oldukları zihinsel kirlenme hislerinin doğası gereği içsel, duygusal ve ahlaki olduğunu bildireceklerini, yıkama davranışı ile bu hislerin azalmayacağını, gerçek bir bulaşanla temasın yokluğunda bile devam edebileceğini ve aynı zamanda hatıralar, bilgi veya imgeler aracılığı ile ortaya çıkabileceğini önermişlerdir. Buna ek olarak, cinsel saldırının anımsanmasının zihinsel kirlenme hislerini provoke edeceğini öngörmüşlerdir. Çalışmada, zihinsel kirlenme ölçek aracılığı ile, standardize edilmiş bir görüşme ile ve kısa bir deneysel prosedür ile olmak üzere üç farklı yol ile ölçülmüştür. Deneysel prosedürün amacı, zihinsel kirlenmenin, bulaşan bir madde ile fiziksel olmayan temas ile ortaya çıkıp çıkmayacağını incelemek olarak belirtilmiştir. Araştırmacıların beklentileri ile tutarlı olarak, cinsel saldırıya yönelik anıların rahatsız edici tarafını hatırlamaları istenen durumda bireyler daha fazla kaygı, sıkıntı, kirlilik ve yıkama dürtüsü bildirmişlerdir. Hatta 9 katılımcı, verilen arada gerçek bir yıkama davranışı sergilemiştir. Bu bulgular, cinsel saldırı kurbanlarının çoğunun zihinsel kirlenme yaşıyor olabileceği hipotezini, zihinsel kirlenmenin herhangi bir fiziksel temas olmadan da ortaya çıkabileceğini ve bir anının zihne getirilmesi ile tetiklenebileceğini desteklemiştir.

Zihinsel kirlenmenin deneysel olarak ele alındığı bir başka çalışmada (Fairbrother ve ark., 2005), 121 kadın üniversite öğrencisi katılımcıda, zihinsel kirlenmenin hayali bir zorla/rızanın olmadığı (non-consensual) öpüşmeyi anlatan bir ses kaydını dinlemekle, yani herhangi bir fiziksel temas olmadan ortaya çıkarılabileceği öngörülmüştür. Buna ek olarak, yaşanan zihinsel kirlenmenin, etkisizleştirme davranışına yola açacağı önerilmiştir. Ancak yazarlar aynı zamanda, zorla/rızanın olmadığı bir öpüşmenin (non-consensual) zihinsel kirlenme ortaya çıkarırken, istemli/rızanın olduğu bir öpüşmenin (consensual) zihinsel kirlenmeyi ortaya çıkarmayacağını tahmin etmişlerdir. Buna ek olarak, eğer öpen kişi gerçek anlamda fiziksel olarak kirli bir kişi ise (kirli veya pis kokuyorsa) zihinsel kirlenme hislerinin artacağı öngörülmüştür. Ses kaydıyla hayal ettirilen koşulda eğer kurban kaçamıyorsa ve fiziksel olarak zorlanıyorsa, katılımcıların daha fazla zihinsel kirlenme hissedeceği de belirtilmiştir. Dört koşuldan her birindeki senaryo, bir partide geçmektedir. Partinin tanımı tüm koşullarda birebir aynı yapılmıştır. İstemli öpüşmenin olduğu koşuldaki ses kaydında, katılımcı ve bir erkeğin olduğu hoş,

romantik bir öpüşme anlatılmaktadır. Bu koşulda katılımcıya öpüştüğü kişiden fiziksel olarak etkilenmiş olduğu söylenmiştir. Kişinin rızasının olmadığı koşulların her birinde, partide katılımcıyı öpüşmek için zorlayan bir erkek anlatılmıştır. Bulaşma koşulunda, erkek aynı zamanda kirli ve kötü kokmaktadır. Yenilgi koşulunda, katılımcı tuzağa düşürülmüş, çaresiz, kaçamayacak durumda ve kontrolü kaybetmiş olarak tanımlanmıştır. Tüm katılımcılardan senaryoları olabildiğince canlı hayal etmeleri istenmiş ve ardından ölçek seti tamamlamaları istenmiştir. Ölçek seti de tamamlandıktan sonra, katılımcılara su içebilecekleri ve lavaboya gidebilecekleri belirtilmiş, bu ara esnasında araştırmacı birkaç dakika sonra geleceğini belirtip deney ortamından ayrılmıştır. Döndüğünde ise etkisizleştirme davranışlarını incelemek için bu ara esnasında neler yaptıklarına dair birkaç soru sorulmuştur. Bulgulara bakıldığında, deneysel olarak bu manipülasyonun etkili olduğu ve öpüşme senaryolarının gerçek ve açık olarak algılandığı görülmüştür. Zihinsel kirlenme açısından bulgulara bakıldığında, kişinin rızasının olduğu/istemli öpüşme koşulu ve zorla/rızasının olmadığı koşul arasında anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Zorla/rızanın olmadığı koşuldaki katılımcılar, daha kirli hissettiklerini bildirmişlerdir. Bu koşuldaki bireyler kişinin rızasının olduğu istemli öpüşme koşulundaki katılımcılara göre daha kaygılı, üzgün ve kızgın olduklarını belirtmişlerdir. Zihinsel kirlenme ve ahlaki yargılar arasındaki ilişkiye bakıldığında, kişinin rızasının olmadığı/zorla öpüşme koşulundaki bireylerin kendilerini daha ucuz, utanmış ve ahlaksız hissettikleri görülmüş ve daha fazla yıkama dürtüleri yaşadıkları bildirilmiştir. Buna ek olarak, zorla/rızanın olmadığı öpüşme koşulundaki bireyler, zihinsel kirlenmenin dolaylı kaynağı olan nesnelere (öpen kişiyle aynı kaptan yeme/içme vb.) kaçınma dürtüsü hissettiklerini belirtmişlerdir.

Elliott ve Radomsky (2009), önceki deneysel çalışmalardan yola çıkarak, aslında birden fazla bağımsız değişkenin aynı anda manipüle edilmemesi gerektiğini, bu doğrultuda eylemin ve eylemi gerçekleştiren kişilerin ahlaksızlığının birbirinden ayrıştırılması gerektiğini savunmuşlardır. Önceki deneysel çalışmalara benzer şekilde, partide gerçekleşen öpüşme senaryosunun anlatıldığı ses kaydı aynen oluşturulmuştur. Ancak burada farklı olarak, ahlaklı veya ahlaksız bir kişiyle rızaya dayalı istemli öpüşme, ahlaklı veya ahlaksız biriyle zorla/rızanın olmadığı öpüşme olmak üzere dört koşul belirlenmiştir. Zihinsel kirlenme fenomeni daha çok kadınlara özgü bir paradigma olduğu için yalnızca kadın üniversite öğrencileri ($n = 148$) çalışmaya dahil edilmiştir.

Katılımcıların cinsel yönelimleri sorulmuş ve ardından bir erkek tarafından öpüldüklerini hayal etmeleri istenmiştir. Zihinsel kirlenmeyi ölçmek için, 29 maddeden oluşan Zihinsel Bulaşma/Kirlenme Bildirim Formu (Mental Contamination Report; Elliott ve Radomsky, 2009) kullanılmıştır. Bu ölçek, katılımcıların senaryoyu ne kadar hayal edebildiklerini, öpüşmenin arzulanıp arzulanmamasını, öpen erkeğin ahlaklı/ahlaksız oluşunun öpüşmeden önceki ve sonraki durumunu, kirlilik hislerini, yıkama dürtülerini, utanç, öfke ve tikslenme gibi olumsuz duyguları, 100 üzerinden puanlanmasıyla ölçen bir ölçüm aracıdır. Bulgulara bakıldığında, zorla/rızanın olmadığı ve ahlaksız biri tarafından gerçekleşen öpüşme koşulundaki bireyler en fazla zihinsel kirlenme bildirirken, karşılıklı rızaya dayanan ve ahlaklı biri tarafından yapılan öpüşme koşulundaki bireylerin en az zihinsel kirlenme bildirdikleri görülmüştür. Kirlilik hisleri açısından grup farkları olmasına rağmen, zorla/rızanın olmadığı ve ahlaklı biri tarafından gerçekleşen öpüşme koşulu ile zorla/rızanın olmadığı ve ahlaksız biri tarafından gerçekleşen öpüşme koşulu arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır, ancak her iki grup da karşılıklı rızaya dayalı/istemli ahlaksız öpüşme koşulundaki bireylerden daha fazla kirlilik hissettiklerini bildirmişlerdir. Gruplar yıkama dürtüsü açısından da birbirinden farklılaşmıştır. Zorla/rızanın olmadığı ahlaklı öpüşme koşulu ile zorla/rızanın olmadığı ahlaksız öpüşme koşulu arasında yıkama dürtüleri açısından anlamlı bir fark bulunmazken, her iki grup da karşılıklı rızaya dayalı/istemli ahlaksız öpüşme koşulundan daha fazla yıkama dürtüsü bildirmiş, karşılıklı rızaya dayalı/istemli ahlaksız öpüşme grubu da karşılıklı rızaya dayalı/istemli ahlaklı öpüşme grubuna göre daha fazla yıkama dürtüsü belirtmiştir. Bunun yanı sıra, içsel olumsuz duygular ve dışsal olumsuz duygular açısından da gruplar arası birtakım farklılıklar tespit edilmiştir. Olumsuz içsel duygular açısından ele alındığında, karşılıklı rızaya dayalı/istemli ahlaklı öpüşme grubundaki bireyler diğer üç koşuldaki bireylere göre daha az olumsuz içsel duygu belirtmiş, diğer üç koşul birbirinden farklılaşmamıştır. Olumsuz dışsal duygular açısından ele alındığında ise, zorla/rızanın olmadığı ahlaklı ve ahlaksız koşulları birbirinden farklılaşmazken, her iki grup da karşılıklı rızaya dayalı/istemli ahlaksız öpüşmeden daha fazla olumsuz dışsal duygu bildirmiş, bu grup da karşılıklı rızaya dayalı/istemli ve ahlaklı gruptan anlamlı olarak daha fazla olumsuz dışsal duygu bildirmiştir.

Rachman ve arkadaşlarının (2012) yaptıkları çalışmada, katılımcıların %60'ı, ilginç olarak, kendi ahlaki standartlarına göre kötü bir şey yaptığında zihinsel olarak kirlenmiş/bulaşmış hissettiklerini belirtmişlerdir. Zorla/rızanın olmadığı bir öpüşme senaryosu hayal edildiğinde, katılımcılar, bu öpüşmeyi gerçekleştiren, yani karşı tarafı öpüşme için zorlayan taraf olsalar bile, suçluluk, tikslenme, utanç gibi olumsuz duygular yaşadıklarını ifade etmişlerdir (Rachman ve ark., 2012). Yapılan bu deneysel çalışmalar sonucunda, herhangi bir bulaşan ile fiziksel temas olmasa bile zihinsel bulaşma hisleri ve yıkama davranışının ortaya çıkabildiği görülmüştür.

1.2.4. Zihinsel Kirlenmeyle İlişkili Olabilecek Diğer Faktörler

İlgili alanyazın incelendiğinde, zihinsel kirlenme görece yeni araştırılmaya başlanan bir kavram olmasına rağmen, çeşitli inançlarla, duygularla, demografik değişkenlerle ilişkisi açısından çeşitli araştırmalara konu olduğu görülmüştür. Örneğin; Coughtrey ve arkadaşlarının (2012) OKB semptomları olan katılımcılarla yaptıkları çalışmada, katılımcıların %46'sının zihinsel kirlenme bildirdiği, zihinsel kirlenmenin şiddetinin de, OKB'de yaygın görülen bilişsel bir yanlılık olan Düşünce Eylem Kaynaşması (DEK) (Shafran ve ark., 1996) ve OKB semptomlarının şiddetiyle ilişkili olduğu belirtilmiştir (Coughtrey ve ark., 2012).

DEK ve zihinsel kirlenme, her ikisi de düşüncenin öneminin artırılmasıyla ilgili kavramlar olduğu için; birbiriyle etkileşimde olduğu düşünülen değişkenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin yakın zamanda yapılan bir diğer çalışmada, öz bildirim ölçeklerinde zihinsel kirlenme ve DEK ilişkili bulunmuştur (Cogle, Lee, Horowitz, Wolitzky-Taylor, Telch, 2008). Bunun yanı sıra, Vancouver Obsesif Kompulsif Ölçeği'nin Zihinsel Kirlenme alt ölçeği, sağlıklı örnekleme DEK ile ilişkili bulunmuştur. Rachman'ın (2005b) geliştirmiş olduğu, bulaşmaya ilişkin DEK inançlarını ölçen 10 maddelik DEK- Zihinsel Kirlenme Ölçeği ile yapılan araştırmada, zihinsel bulaşmaya genel duyarlılık, diğer OKB belirtileri, DEK ve bulaşma/kirlenmeye ilişkin DEK ilişkili bulunmuştur (Coughtrey, Shafran, Knibbs ve ark., 2012). Bu çalışmadan çıkan bulgular ışığında, DEK ve zihinsel kirlenme arasında daha fazla araştırmaya ihtiyaç olduğu belirtilmiştir.

Düşüncelerin önemine yönelik hatalı yorumlamalar olarak ele alınabilecek bir bilişsel yanlılık olan düşünce eylem kaynaşması ve dinin/dindarlığın ilişkili olduğu pek çok çalışma bulunmaktadır (Örn. Berman ve ark., 2010; Rassin ve Koster, 2003; Siev ve Cohen, 2007; Siev, Chambless ve Huppert, 2010). Buradan hareketle; DEK'in zihinsel kirlenme alt boyutunun da suçlulukla, dindarlıkla ve OKB semptomatolojisiyle ilişkili olacağı düşünülmüştür. Ancak DEK'in zihinsel kirlenme ölçeği son zamanlarda araştırılmaya başlanmıştır. DEK ve zihinsel kirlenme arasında pozitif ilişkiye işaret eden araştırma bulguları (Cogle ve ark., 2008), özellikle kirlenmeyle ilişkili olan DEK inançlarının zihinsel kirlenmedeki rolünün daha iyi anlaşılabilmesi için daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulduğuna dikkat çekmektedir. Özellikle DEK'in Olasılık ve Ahlak alt boyutlarının OKB ile ilişkisi açısından ülkemizde farklı bulgular elde edilmiş olması (Yorulmaz ve ark., 2004), zihinsel bulaşma boyutunda da kültürümüze özgü bir dizi farklılık olabileceği olasılığını gündeme getirmektedir. Kültürün bir bileşeni olarak din, DEK, OKB ve zihinsel bulaşma ile ilişkili olabilecek bir bağlam olarak karşımıza çıkmaktadır. İçsel bir kirlilik olarak tanımlanan ve kişinin kendi ahlaki değerleriyle ters bir davranış yaptığını düşündüğü durumlarda da ortaya çıkan zihinsel bulaşmanın, "günahlarından arınmak, temizlenmek" gibi bileşenleri olan din ve dindarlık ile ilişkili bir kavram olabileceği ileri sürülmüştür (Zhong ve Liljenquist, 2006). Aşağıdaki bölümde, bu bağlamda dindarlık ve zihinsel bulaşma arasındaki olası ilişkinin yanı sıra, suçluluk, kendini affetme gibi değişkenlerin OKB ile olan ilişkileri açıklanmaktadır.

1.3. DİNDARLIK ve OKB

Dindarlık, klinik psikologların da son zamanlarda ilgisini çeken konulardan biri olmuştur. Alanyazında özellikle OKB ile ilişkisi açısından ele alınmaktadır. Bazı çalışmalar, dindarlık ve OKB semptomları arasında ilişki olmadığını belirtmekteyken (Örn. Tek ve Ulug, 2001; Lewis, 1994; Zohar, Goldman, Calamary ve Mashiah, 2005; Chia, 1996); bu ilişkiyi destekleyen bulgular da mevcuttur (Örn. Abramowitz, Deacon, Woods ve Tolin, 2004; Sica, Novara ve Sanavio, 2002; Rasmussen ve Tsuang, 1986; Raphael, Rani, Bale ve Drummond, 1996; Higgins, Pollard ve Merkel, 1992; Inozu, Karanci ve Clark, 2012). Örneğin, yakın zamanda yüksek ve düşük düzeyde dindar olduklarını belirten katılımcılar ile yapılan bir çalışmada (Hale ve Clark, 2013),

dindarlık, suçluluk, obsesiflik ve olumsuz bilişler arasındaki ilişkilere bakılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, yükselmiş ve genel (treyt) suçluluk, yüksek düzeyde dindar olduklarını belirten kişilerde, obsesifliği artıran önemli bir rol oynamakta olduğu belirtilmiştir.

Bir başka çalışmada, dini eylemler, yetiştirilme tarzı, dindarlığın derecesi, suçluluk ve OKB semptomları arasındaki ilişkiye bakılmıştır (Steketee, Quay ve White, 1991). Bu çalışmada, belirli bir tür dinin OKB’de özellikle yaygın olmadığı, OKB’li bireylerin diğer kaygı bozukluğu olan bireylerden daha dindar veya daha suçlu olmadığı belirtilmiştir. Daha dindar olan bireyler daha çok dini türde obsesyonlar bildirirken, suçluluk hiçbir tür obsesyon ile özel olarak ilişkili bulunmamıştır. Çalışmada elde edilen bir diğer bulgu, diğer kaygı bozuklarının aksine, yüksek dindarlık düzeyinin OKB’de daha fazla suçlulukla ilişkili olduğunu göstermiştir (Steketee ve ark., 1991). Bazı OKB bilişleri ve dindarlık arasındaki ilişkinin, farklı dini doktrinler bağlamında değişebileceğinden yola çıkılarak, Türkiye’deki Müslüman ve Kanada’daki Hıristiyan bireylerle yapılan bir çalışmada (Yorulmaz, Gençöz ve Woody, 2009), Müslüman katılımcıların düşünceleri ve düşüncelerin kontrolüyle ilgili daha fazla endişe bildirdikleri belirtilmiştir. Hangi din olduğuna bakılmaksızın, yüksek düzeyde dindarlığın daha fazla obsesif düşünce ve kontrol davranışıyla ilişkili olduğu belirtilmiştir (Yorulmaz ve ark., 2009). Yine ülkemizdeki Müslüman ve Kanada’daki Hıristiyan bireylerle yapılan bir başka çalışmada (İnözü ve ark., 2012) yüksek ve düşük düzeyde dindar olan kişiler, OKB belirtileri, obsesif inançlar, suçluluk, dindarlık ve olumsuz duygulanım açısından karşılaştırılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, dindarlığın kaygı veya depresif belirtilerle ilişkisinin olmamasının aksine, obsesiflikle özel bir ilişkisi olduğu belirtilmiştir. Buna ek olarak, yüksek düzeyde dindar olduğunu belirten Müslümanlar, yüksek düzeyde dindar olduğunu belirten Hıristiyanlar’a göre daha fazla kompulsif belirtiler bildirmişlerdir (İnözü ve ark., 2012). Kompulsif belirtilerin Müslüman örneklemede daha sık görülmesi açısından değerlendirildiğinde, Rachman ve arkadaşlarının (2015) bulaşmaya/kirlenmeye ilişkin tanımlamaların aslında kültüre, dini inançlara ve o anda toplumda hâkim olan bilgiye bağlı olarak ortaya çıkabileceğini ileri süren araştırma bulgusuyla tutarlı olarak, zihinsel bulaşma ve bununla bağlantılı yıkanma/temizlenme davranışının ülkemizde de incelenmesinin alanyazına önemli katkılarının olacağı düşünülmektedir.

DEK ve zihinsel bulaşma kavramlarının her ikisi de, düşüncelerin önemini abartmakla ilişkili olduğundan (Cogle ve ark., 2008) ve DEK inançları dindarlıkla ilişkili olduğundan (Berman ve ark., 2010; Rassin ve Koster, 2003) zihinsel bulaşma ve dindarlık düzeyi arasında da benzer bir ilişki olabileceği düşünülmüştür. Bunun yanı sıra, bireylerin içsel kirlilik hislerini ve kabul edilemez düşüncelerinden kendisini arındırmak için yıkama dürtülerini teorik olarak etkileyebilecek bir alan olarak dindarlık karşımıza çıkmaktadır (Plante ve Boccaccini, 1997). Hıristiyanlık'ta vaftiz edilme, Müslümanlık'ta abdest alma gibi bazı dini pratikler, kişinin bedenini ve vicdanını sembolik olarak temizleyen suyla arıtma ritüelleri olarak görülebilmektedir (Zhong ve Liljenquist, 2006). İnözü ve arkadaşlarının (2012) yaptığı çalışmada, yüksek düzeyde dindar olmanın daha fazla obsesiflikle ilişkili olarak bulunmasının, artmış bir suçluluk hissi ile bağlantılı olduğu belirtilmiştir. Ek olarak, zihinsel kirlenme duygularının, kişinin kendi ahlaki standartlarına aykırı bir eylemin ardından ortaya çıkıyor olabilmesi açısından, dindarlıkla çok paralel bir yapı olabileceği düşünülmüştür.

Öte yandan, suçluluk ile dindarlık ve OKB arasında güçlü ilişkiler olduğuna dair bulgular mevcuttur (Shafran ve ark., 1996; Steketee ve ark., 1991). Günah çıkarma, tövbe etme gibi dini bazı pratikler kişinin ahlaki anlayışının aksi yönünde yapmış olduğu bir davranışına yönelik suçluluğunu azaltmak, kendini affetme düzeyini artırmak amacıyla gösterilen çabalar olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle, suçluluk duygusunun OKB'nin etiolojisinde önemli bir rolü olduğu ileri sürülmektedir.

1.4. SUÇLULUK

Suçluluk, bireyin eylemi, eylemsizliği, durumlar veya niyetleriyle ilgili olası durumla ilişkili hoş olmayan duygusal durum olarak tanımlanabilir (Baumeister, Stillwell ve Heatherton, 1994). Suçluluk ve OKB ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında, abartılı kişisel sorumluluk algısının, yoğun suçlulukla ilişkili olarak, OKB'de anahtar yapı olarak değerlendirildiği görülmektedir. Nelson'ın (2005) yaptığı çalışmada, OKB semptomları olan bireylerin, klinik olmayan bireylere göre daha fazla suçluluk deneyimlediği görülmüştür (Nelson, 2005). Benzer şekilde, korelasyonel çalışmalar da suçluluğun ve sorumluluk algısının obsesif düşünme biçimi ve kompulsif davranışların

yordayıcısı olduğunu göstermektedir (Freeston, Ladouceur, Thibodeau ve Gagnon, 1992; Niler ve Beck, 1989). Treyt suçluluk genel, kişilik özelliği olan suçluluk olarak; durumsal (state) suçluluk ise spesifik bir durumla ilişkili suçluluk olarak ele alındığında, yalnızca treyt suçluluğun obsesif düşüncelerin anlamlı bir yordayıcısı olduğu bulunmuştur (Hale ve Clark, 2013). Önceki çalışmalar, OKB, suçluluk ve dindarlık arasında anlamlı ilişkiler olduğunu önermiştir (örn. Rassin ve Koster, 2003). Benzer şekilde, İnözü ve arkadaşlarının (2012) yaptığı çalışmada, dindarlık ve OKB arasındaki ilişkinin, genel bir suçluluk duygusunun aracılığıyla ortaya çıktığı belirtilmiştir.

Öte yandan, suçluluğun OKB'deki el yıkama davranışı ile ilişkili olduğu ileri sürülmüştür. Suçluluk hisseden bireylerin daha uzun süre el yıkama davranışında buldukları, el yıkamanın suçluluğu azaltmadığı ancak suçluluğun el yıkama davranışını sürdürücü bir etken olarak ortaya çıktığı belirtilmiştir (Cougler, Goetz, Hawkins ve Fitch, 2011). Ancak suçluluk ve OKB arasındaki ilişkiyi inceleyen az sayıda çalışma olduğundan, bu iki değişkenle ilgili daha fazla araştırma yapılmasına ihtiyaç duyulduğu belirtilmektedir.

Bunun yanı sıra, çalışmanın diğer değişkenlerinden olan affetme konusuyla ilgili alanyazın incelendiğinde, suçluluğun affetmeye engel olabilecek duygusal bariyerlerden biri olarak ele alındığı görülmektedir. Kendini affetme, suçluluk ve utanç gibi rahatsız edici duyguları ve sorumluluğu kabul etmek ve bununla ilişkili rahatsızlıkla yüzleşmeyi de içermektedir. Kendini affetme, suçlulukla iç içe bir kavram olarak görülmektedir. Kişi suçlu hissetmiyorsa, kendini affetme ihtiyacı hissetmeyecektir; ancak kişi oldukça suçlu hissediyorsa, kendini affetmesi zorlaşacaktır.

Shakespeare'in ünlü eserinde, Lady Macbeth, işlediği cinayetin ardından suçlu hissetmekte ve kendini affedememektedir. Cinayetin ardından kurduğu cümlelerin, tam olarak zihinsel bulaşma fenomenine işaret ettiği düşünülmüştür: "Çık elimden, çık korkunç leke! Ne, bu eller hiç temizlenmeyecek mi? Okyanuslardaki bütün sular, ellerimdeki bu kanı temizleyebilecek mi?". Bu tiradda da görüldüğü üzere, zihinsel bulaşma, suçluluk ve kendini affedememenin çok yakın ilişkili olduğu, bunun da kompulsif yıkama davranışıyla bağlantılı olduğu ve yıkama davranışının bu hislerin azalmasına yardımcı olmadığı düşünülmektedir. Tüm bu bulgulardan yola çıkarak, affetmenin suçlulukla doğrudan bağlantılı ve çalışmanın diğer değişkenleri ile teorik

açından ilişkili olduğu düşünülmüş, bu bağlamda aşağıdaki kısımda affetme ve kendini affetme olgusundan bahsedilmiştir.

1.5. AFFETME

Affetme, son zamanlarda pek çok alanın ilgilendiği bir konu olarak göze çarpmaktadır. Psikoloji bilimi açısından bakılacak olursa, son yirmi yılda yapılan çalışmalarda affetmenin pek çok psikolojik süreç ile ilişkili olarak ele alındığı görülmektedir. Affetme her ne kadar farklı araştırmacılarca farklı şekillerde tanımlanmış olsa da, bu tanımlarda bazı ortak temalar söz konusudur: 1) Bir ihlal veya zarar olmalı ve bunu duygusal/ fiziksel acı takip etmeli. 2) Bu ihlal, taraflar arası bozulmuş, parçalanmış ilişkiye yol açmalı. 3) Bu zararın sürekliliği olmamalı, şu anda durmuş olmalı. 4) Eylemin acı verici tarafının bilişsel olarak yeniden değerlendirilmesi. 5) Eylemle ilişkili öz/misilleme, hak verilebilir duygunun gitmesine izin verme. 6) İlişkinin yeniden anlaşmaya varması söz konusu olmalı (Sells ve Hargrave, 1998).

Affedicilik pek çok değişken ile ilişkisi açısından incelenmiştir. Evli ve evli olmayan çiftlerle yapılan bir çalışmaya göre bağlanma ile (Kachadourian, Fincham ve Davila, 2004), öfke, ruminasyon (Harris ve ark., 2006) ile baş etme mekanizmaları ile (Maltby, Day, Barber, 2004) ve öfke kontrol biçimleri (Carson ve ark., 2005) ile, benlik saygısı (Eaton, Struthers ve Santelli, 2006) ile de ilişkili olduğu bildirilmektedir. Harris ve arkadaşlarının (2006) yaptığı çalışmada, “affetmeme”deki azalmanın, algılanan stresteki azalma ile ilişkili bulunduğu belirtilmiştir (Harris ve ark., 2006). Aynı çalışmada affetme ve affetmemenin fiziksel sağlık ve hastalıklarla ilişkisinin her ne kadar açık olmasa da, bu ilişkinin varlığının yadsınamayacağından bahsedilmektedir (Harris ve ark., 2006). Literatürde fiziksel sağlık ve affetmenin ilişkisini inceleyen çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin, kronik bel ağrısı çeken bireylerle yapılan bir çalışmada, affetmeyle ilişkili yapılar kronik ağrı ile ilişkili bulunmuştur. Affetme ve ilişkili yapılar arttıkça, acı, öfke ve psikolojik sıkıntıların daha az olduğu görülmüştür. Tüm bu bulgular, affetmenin inatçı ağrıları olan kişilerde güvenilir bir şekilde ölçülebildiğine işaret etmektedir (Carson ve ark., 2005).

Affetmenin, olumlu kişilik özellikleri, psikolojik iyilik hali, fiziksel sağlıkla ilişkili bulunması ile paralel olarak, affedememe (failure to forgive) de genel olarak depresyon ve kaygı gibi psikolojik sıkıntılarla ilişkili bulunmuştur (Karremans, VanLange, Ouwerkerk ve Kluwer, 2003). Klinik ve klinik olmayan depresyon tanısı almış bireyler ve normal bireylerle yapılan bir çalışmada, klinik ve klinik olmayan depresyon tanısı alan bireylerde affedici olmak açısından anlamlı bir fark bulunmazken, normal bireylerin depresif bireylere göre daha affedici olduğu gözlemlenmiştir (Fayyaz ve Besharat, 2011). Depresyon ve affedicilik arasında nedensel bir ilişki belirtilmemesine rağmen, pek çok çalışmada bu iki değişken arasındaki negatif ilişkinin varlığı kabul edilmektedir. Örneğin, affedememenin nevrozizm, depresyon ve kaygı ile ilişkisi olduğu bulunmuştur (Maltby, Macaskill ve Day, 2001). Aynı çalışmada affedememenin kadın ve erkeklerde farklı çıktılar olduğu görülmüştür. Maltby ve arkadaşlarına (2001) göre, affetmeme, erkeklerde sosyal içedönüklük, kadınlarda ise sosyal patoloji (sosyal işlevsizlik, psikotizm) ile ilişkili bulunmuştur. OKB ve GKB’de ruminatif tarzda düşünmenin söz konusu olduğu (Fergus ve Wu, 2010), ruminasyonların da affetme ve kaygı belirtileriyle bağlantılı olabileceği ileri sürülmüştür (Conway-Williams, 2011). Bu argümanla tutarlı olarak, kendini ve diğerlerini affetme, obsesif kompulsif semptomlarla negatif ilişkili olarak bulunmuştur. Affetmenin dindarlıkla, sosyal beğenirlikle, öfkeyle, umutla, iyi oluş haliyle ilişkili olduğu da bildirilmiştir (Rye ve ark., 2001).

Kendini affetme yeteneği, pek çok çalışmada iyi akıl sağlığı ile ilişkili bulunmuştur (Fisher ve Exline, 2006; Maltby ve ark., 2001; Mauger, Perry, Freeman ve Grove, 1992, Wohl, DeShea ve Wahkinney, 2008). Mauger ve arkadaşlarının (1992) daha önce belirttiği gibi, Thompson ve arkadaşlarının (2005) yaptıkları çalışmada, başkalarını affetmeden daha ziyade, kendini ve durumları affetmenin psikolojik iyi oluş hali ile daha ilişkili olduğu belirtilmiştir. Affetmeme ise, stres ve psikopatoloji gibi olumsuz değişkenlerle daha fazla ilişkili bulunmuştur (Örneğin; Berry ve Worthington, 2001; Maltby ve ark., 2001). Kendini affedememe yetersizliği aynı zamanda kişinin kendine özgü negatif tutumlar, içsel cezalandırma, suçluluk ile ilişkili bulunmuştur.

Her ne kadar affedicilik iyi oluş haliyle ve affedememe olumsuz duygudurumlarla, birtakım psikopatolojilerle ilişkili olsa da doğrudan OKB belirti düzeyi ve kendini affedememe arasındaki ilişkiler bilindiği kadarıyla henüz ele alınmamıştır. Literatürdeki

bu boşluk da giderilmeye çalışılarak; suçluluk ve OKB, kendini affetme, DEK, dindarlık arasındaki ilişkiler göz önünde bulundurulduğunda, zihinsel kirlenme kavramının da teorik olarak kendini affetme ile ilişkili olacağı, bu değişkenlerin her birinin etkileşimde olacağı düşünülmüştür.

1.6. AMAÇLAR ve HİPOTEZLER

1.6.1. Genel Değerlendirme ve Çalışmanın Gerekçeleri

Tüm bu bulgular değerlendirildiğinde, OKB, suçluluk, zihinsel kirlenme, düşünce eylem kaynaşması, dindarlık ve affetme gibi değişkenlerin, birbirleriyle ilişkili olduğu; ancak bu ilişkilerin doğrudan bir ilişki olmaktan ziyade, etkileşimsel bir ilişki olduğu düşünülmüştür. Çalışmanın hipotezleri bu doğrultuda şekillendirilmiştir. Aynı ayrı ele alınmış olsa da, tüm bu değişkenlerin birbiri ile ilişkisine bakıldığı tek bir çalışmaya, alanyazında henüz rastlanmamıştır. İlişkili olarak görülen bu değişkenlerin incelenmesinin, hem ulusal hem de uluslararası alanyazına katkı sağlayacağı, sonraki çalışmalara yol gösterebileceği, OKB'nin doğasına ilişkin klinik ve araştırma açısından önemli doğrularını olabileceği düşünülmüştür.

Öte yandan, psikolojik bozuklukların etiolojisinde pek çok faktörün rol oynadığı bilinmektedir. Kültürel faktörler, kaygı bozuklukları (Kirmayer, Young ve Hayton, 1995), duygudurum bozuklukları (Weissman ve ark., 1996), yeme bozuklukları (Garner ve Garfinkel, 1980) gibi pek çok bozuklukta etkili olabilmektedir. Her ne kadar OKB semptom örüntülerinin pek çok kültürde benzer olduğuna dair bulgular olsa da (Matsunaga ve Seedat, 2007), Yorulmaz, Gençöz ve Woody (2010), Inozu ve arkadaşları (2012), Fontenelle, Mendlowicz, Marques ve Versiani (2004) gibi pek çok araştırma birtakım kültürel farklılıklar olduğuna işaret etmektedir. Araştırmalarda ağırlıklı olarak Batılı kültürlerde (Rachman ve ark., 2012; Elliott ve Radomsky, 2009; Herba ve Rachman, 2007, Coughtrey, Shafran, Knibbs ve ark., 2012) incelenmiş olan zihinsel kirlenme fenomenine ilişkin olarak Müslüman örneklemin ağırlıklı olduğu bir kültürde sayıca az araştırma olması nedeniyle alanyazındaki bu boşluğun doldurulması hedeflenmiştir.

Bununla birlikte, psikoloji araştırmalarında ölçek çalışmalarının yanı sıra deneysel desenlerin kullanımının katkıları göz ardı edilmemelidir. Elliott ve Radomsky'nin (2009) deneysel bir desen kullanılarak yapılan çalışmalarının hem ülkemizde incelenmesi açısından literatüre katkı sağlayacağı düşünölmüş, hem de yüksek ve düşük dindarlık düzeyine sahip katılımcıların zihinsel kirlenme duyguları açısından karşılaştırılmasının din ve dindarlığın OKB ile ilişkisinin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacağı düşünölmektedir.

Bunlara ek olarak, yakın dönemde araştırılmaya başlanan zihinsel kirlenmenin, OKB yıkama belirtilerinin dirençli bir şekilde sürmesinde önemli rol oynayabileceği düşünölmektedir (Rachman ve ark., 2015). Dolayısıyla bu çalışmanın, OKB'de görölen kirlenme kaygılarının ve temizlik ritüellerinin doğasının daha iyi anlaşılabilmesine katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

1.6.2. Amaçlar

Bu çalışmanın iki temel amacı bulunmaktadır. Araştırmanın birinci amacını, ülkemizde bilindiği kadarıyla henüz incelenmemiş bir kavram olan zihinsel bulaşma/kirlenme olgusunun, kirlenmeye ilişkin DEK inançları, dindarlık, suçluluk, kendini affetme ve OKB belirtileri ile sergilemiş olduğu ilişki örüntüsünün incelenmesi oluşturmaktadır. Araştırmanın ikinci amacını, dindarlık düzeyinin zihinsel kirlenme ve ilgili değişkenler ile sergilemiş olduğu ilişkinin deneysel bir yöntem kullanılarak incenmesi oluşturmaktadır.

1.6.3. Hipotezler

Hipotez 1: Dindarlık düzeyi, zihinsel bulaşma/kirlenme, kirlenmeye ilişkin DEK, suçluluk ve OKB semptom düzeyi arasında pozitif yönde, kendini affetme ile negatif yönde anlamlı bir ilişki göröleceği beklenmektedir.

Araştırmanın ikinci aşamasında kullanılacak deneysel manipölasyon ile aşağıdaki hipotezlerin test edilmesi amaçlanmaktadır:

Hipotez 2: Zamanın temel etkisinin anlamlı olması beklenmektedir. Katılımcıların manipülasyon sonrası bildirecekleri içsel olumsuz duyguların, dışsal olumsuz duyguların, kirlenme duygularının ve senaryoda anlatılan adamın ahlaksızlığına yönelik değerlendirmelerin, manipülasyon öncesi bildirdikleri içsel olumsuz duygulardan, dışsal olumsuz duygulardan, kirlenme duygularından ve senaryoda anlatılan adamın ahlaksızlığına yönelik yapılan değerlendirmelerden anlamlı olarak yüksek olacağı beklenmektedir.

Hipotez 3: Zaman x Dindarlık Düzeyi ortak etkileşiminin anlamlı olması beklenmektedir. Yüksek ve düşük dindarlık düzeyine sahip katılımcıların manipülasyon öncesinde bildirecekleri içsel olumsuz duygular, dışsal olumsuz duygular, zihinsel kirlenme ve adamın ahlaksızlığının derecelendirilmesi açısından farklılaşmayacağı, ancak manipülasyon sonrasında yüksek dindarlık düzeyine sahip katılımcıların düşük dindarlık düzeyine sahip katılımcılara göre daha fazla içsel olumsuz duygular, dışsal olumsuz duygular, zihinsel kirlenme bildireceği ve senaryoda anlatılan adamı daha ahlaksız olarak değerlendireceği beklenmektedir.

Hipotez 4: Zaman x Senaryo Koşulu ortak etkileşiminin anlamlı olacağı öngörülmektedir. İstemli/karşılıklı rızanın olduğu ve zorla/rızanın olmadığı öpüşme koşulundaki katılımcıların manipülasyon öncesinde bildirecekleri içsel olumsuz duygular, dışsal olumsuz duygular, zihinsel kirlenme ve adamın ahlaksızlığının derecelendirilmesi açısından farklılaşmayacağı, ancak manipülasyon sonrasında zorla/rızanın olmadığı öpüşme koşulundaki katılımcıların istemli/karşılıklı rızanın olduğu öpüşme koşulundaki katılımcılara göre daha fazla içsel olumsuz duygular, dışsal olumsuz duygular, zihinsel kirlenme bildireceği ve senaryoda anlatılan adamı daha ahlaksız olarak değerlendireceği öngörülmektedir.

Hipotez 5: Dindarlık Düzeyi x Senaryo koşulu ortak etkileşiminin anlamlı olması beklenmektedir. Yüksek dindarlık düzeyine sahip olan katılımcıların hem istemli/karşılıklı rızanın olduğu öpüşme koşulunda, hem de zorla/rızanın olmadığı öpüşme koşulunda düşük dindarlık düzeyine sahip katılımcılardan daha fazla içsel olumsuz duygular, dışsal olumsuz duygular, zihinsel kirlenme bildireceği ve senaryoda anlatılan adamı daha ahlaksız olarak değerlendireceği öngörülmektedir. Yüksek dindarlık düzeyine sahip olan katılımcılar arasında İstemli/karşılıklı rızanın olduğu ve

Zorla/rızanın olmadığı öpüşme koşullarında zihinsel kirlenme ile ilgili temel değişkenler açısından anlamlı bir fark bulunmazken, düşük dindarlık düzeyinde zorla/rızanın olmadığı öpüşme koşulunda bulunan katılımcılar istemli/karşılıklı öpüşmenin olduğu koşulda bulunan katılımcılara göre daha fazla içsel olumsuz duygular, dışsal olumsuz duygular, zihinsel kirlenme bildireceği ve senaryoda anlatılan adamı daha ahlaksız olarak değerlendireceği öngörülmektedir.

Hipotez 6: Dindarlığın temel etkisinin yıkama/temizlenme dürtüsünde ve gerçek yıkama/temizlenme davranışında anlamlı olacağı beklenmektedir. Yüksek düzeyde dindar katılımcıların düşük düzeyde dindar katılımcılara göre daha fazla yıkama/temizlenme dürtüsü bildireceği ve daha fazla yıkama davranışı sergileyeceği beklenmektedir.

Hipotez 7: Senaryo koşulunun temel etkisinin yıkama/temizlenme dürtüsünde ve gerçek yıkama/temizlenme davranışında anlamlı olacağı öngörülmektedir. Zorla/rızanın olmadığı öpüşme koşulundaki katılımcıların istemli/karşılıklı rızanın olduğu öpüşme koşulundaki katılımcılara göre daha fazla yıkama/temizlenme dürtüsü bildireceği ve daha fazla yıkama davranışı sergileyeceği öngörülmektedir.

Hipotez 8: Dindarlık Düzeyi x Senaryo koşulu ortak etkileşiminin yıkama/temizlenme dürtüsünde ve gerçek yıkama/temizlenme davranışında anlamlı olması beklenmektedir. Yüksek dindarlık düzeyine sahip olan katılımcıların hem istemli/karşılıklı rızanın olduğu öpüşme koşulunda, hem de zorla/rızanın olmadığı öpüşme koşulunda düşük dindarlık düzeyine sahip katılımcılardan daha fazla yıkama/temizlenme dürtüsü bildireceği ve daha fazla yıkama/temizlenme davranışında bulunacağı beklenmektedir. Yüksek dindarlık düzeyine sahip olan katılımcılar arasında İstemli/karşılıklı rızanın olduğu ve Zorla/rızanın olmadığı öpüşme koşullarında yıkama/temizlenme dürtüleri ve yıkama/temizlenme davranışları açısından anlamlı bir fark bulunmazken, düşük dindarlık düzeyinde zorla/rızanın olmadığı öpüşme koşulunda bulunan katılımcılar istemli/karşılıklı öpüşmenin olduğu koşulda bulunan katılımcılara göre daha fazla yıkama/temizlenme dürtüsü ve davranışı sergileyeceği öngörülmektedir.

Hipotez 9: Dindarlığın temel etkisinin sorumluluk/suçluluk duygularında anlamlı olacağı beklenmektedir. Yüksek düzeyde dindar katılımcıların düşük düzeyde dindar

katılımcılara göre senaryoda yaşanan olayların ardından kendilerini daha sorumlu ve suçlu hissettiklerini bildirecekleri beklenmektedir.

Hipotez 10: Senaryo koşulunun temel etkisinin sorumluluk/suçluluk duygularında anlamlı olacağı beklenmektedir. İstemli/karşılıklı rızanın olduğu öpüşme koşulundaki katılımcıların zorla/rızanın olmadığı öpüşme koşulundaki katılımcılara göre senaryoda yaşanan olayların ardından kendilerini daha sorumlu ve suçlu hissettiklerini bildirecekleri öngörülmektedir.

Hipotez 11: Dindarlık Düzeyi x Senaryo koşulu ortak etkileşiminin sorumluluk/suçluluk duygularında anlamlı olması beklenmektedir. Yüksek dindarlık düzeyine sahip olan katılımcıların hem istemli/karşılıklı rızanın olduğu öpüşme koşulunda, hem de zorla/rızanın olmadığı öpüşme koşulunda düşük dindarlık düzeyine sahip katılımcılardan daha fazla sorumluluk/suçluluk bildireceği beklenmektedir. Yüksek dindarlık düzeyine sahip olan katılımcılar arasında İstemli/karşılıklı rızanın olduğu ve Zorla/rızanın olmadığı öpüşme koşullarında sorumluluk/suçluluk duyguları açısından anlamlı bir fark bulunmazken, düşük dindarlık düzeyinde istemli/karşılıklı öpüşmenin olduğu koşulda bulunan katılımcılar zorla/rızanın olmadığı öpüşme koşulunda bulunan katılımcılara göre daha fazla sorumluluk/suçluluk duyguları bildireceği öngörülmektedir.

Hipotez 12: Dindarlığın temel etkisinin “tacize uğramış hissetme” üzerinde anlamlı olacağı beklenmektedir. Yüksek düzeyde dindar katılımcıların düşük düzeyde dindar katılımcılara göre senaryoda yaşanan olayların ardından kendilerini daha fazla tacize uğramış hissettiklerini bildirecekleri beklenmektedir.

Hipotez 13: Senaryo koşulunun temel etkisinin “tacize uğramış hissetme” üzerinde anlamlı olacağı beklenmektedir. Zorla/rızanın olmadığı öpüşme koşulundaki katılımcıların istemli/karşılıklı rızanın olduğu öpüşme koşulundaki katılımcılara göre senaryoda yaşanan olayların ardından kendilerini daha fazla tacize uğramış hissettiklerini bildirecekleri öngörülmektedir.

Hipotez 14: Dindarlık Düzeyi x Senaryo koşulu ortak etkileşiminin tacize uğramış hissetme üzerinde anlamlı olması beklenmektedir. Yüksek dindarlık düzeyine sahip olan katılımcıların hem istemli/karşılıklı rızanın olduğu öpüşme koşulunda, hem de

zorla/rızanın olmadığı öpüşme koşulunda düşük dindarlık düzeyine sahip katılımcılardan daha fazla tacize uğramış hissedeceği beklenmektedir. Yüksek dindarlık düzeyine sahip olan katılımcılar arasında İstemli/karşılıklı rızanın olduğu ve Zorla/rızanın olmadığı öpüşme koşullarında tacize uğramış olma açısından anlamlı bir fark bulunmazken, düşük dindarlık düzeyinde zorla/rızanın olmadığı öpüşme koşulunda bulunan katılımcılar istemli/karşılıklı öpüşmenin olduğu koşulda bulunan katılımcılara göre daha fazla tacize uğramış hissedeceği öngörülmektedir.

2. BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. BİRİNCİ AŞAMA

Çalışmanın birinci aşamasında, ülkemizde henüz incelenmemiş olan; dindarlık düzeyi, zihinsel bulaşma/kirlenme, bulaşmaya/kirlenmeye ilişkin düşünce eylem kaynaşması inançları, suçluluk, kendini affetme ve OKB semptom düzeyi arasındaki ilişkilerin öz-bildirim ölçekleri ile incelenmesi amaçlanmıştır. Bununla birlikte, çalışmanın ikinci aşamasında yer alacak düşük ve yüksek dindarlık düzeyine sahip katılımcıların belirlenmesi hedeflenmiştir.

2.1.1. Örneklem

Çalışmanın ilk aşamasına Hacettepe Üniversitesi'nde lisans öğrenimi görmekte olan üniversite öğrencileri katılmıştır. İlk aşamada, öncelikle 524 kişiden veri toplanmıştır. Ölçek toplam puanlarından ve yaş değişkeni açısından grubun geri kalanından 4 standart sapma ve üzeri yüksek puan alan 8 katılımcının verileri (uç değerler) veri setinden çıkarılmıştır. Kalan 516 katılımcı arasından ruh sağlığıyla ilgili bir problem yaşadığını ya da tanı aldığını belirten 40 katılımcının verileri de analizlere dâhil edilmemiştir.

Araştırmanın örneklemini 409'u kadın (%85.9) olmak üzere 476 kişiden oluşmuştur. Yalnızca bir katılımcı cinsiyetini belirtmemiştir. Katılımcıların yaş aralığı 17 ile 33 arasında değişmekte olup, yaş ortalaması 20.27'dir ($Ss = 1.83$). Katılımcıların %98.1'i ($n = 467$) bekâr olduğunu, %1.9'u ($n = 9$) evli veya birlikte yaşadığını bildirmiştir. Katılımcıların aile gelir düzeyine bakıldığında, %4.8'inin ($n = 23$) aylık gelir düzeyinin 500-999 TL aralığında, %27.1'inin ($n = 129$) 1000-1999 TL aralığında, %29.4'ünün ($n = 140$) 2000-2999 TL aralığında, %22.3'ünün ($n = 106$) 3000-3999 TL aralığında, %16'sının ($n = 76$) ise 4000 TL ve üzeri olacak şekilde dağılım gösterdiği görülmüştür. Katılımcıların %82.4'ü ($n = 392$) dininin İslam olduğunu, %7.1'i ($n = 34$) hiçbir dine

inanmadığını (deist), %5'i ($n = 24$) ateist olduğunu belirtmiş, %5.5'i ($n = 26$) ise ait oldukları dini inancı "Diğer" olarak işaretlemişlerdir. Örneklemde verilen ölçekler açısından diğer özellikleri Tablo 1'de gösterilmiştir.

2.1.2. Veri Toplama Araçları

Çalışmanın birinci aşamasında, katılımcıların yaş, cinsiyet, medeni durum, ortalama gelir, ruh sağlığı tarihçesi, dine bağlılık düzeyi ile ilgili bilgilerin sorulduğu Demografik Bilgi Formu, Obsesif Kompulsif Envanteri – Gözden Geçirilmiş Form (OKE-GGF), Vancouver Obsesif Kompulsif Envanteri-Zihinsel Kirlenme (VOKE-ZK), Düşünce Eylem Kaynaşması-Kirlenme Ölçeği (DEK-KÖ), Suçluluk Ölçeği (SÖ), Aşırı Dindarlık Ölçeği (ADÖ) ve Heartland Affetme Ölçeği-Kendini Affetme Alt Ölçeği (HAÖ-KA) kullanılmıştır. Ölçeklerin psikometrik özelliklerine ilişkin detaylı bilgi aşağıda verilmiştir.

2.1.2.1. Demografik Bilgi Formu

Katılımcıların yaş, cinsiyet, medeni durum, gelir düzeyi, ruh sağlığı problemi yaşıyor olup olmadığı, dini inanç ve dini inancına bağlı tutumları, davranışları gibi sosyo-demografik değişkenlerin sorgulandığı, araştırmacı tarafından hazırlanmış olan 11 maddelik bir formdur (EK-1).

2.1.2.2. Obsesif Kompulsif Envanteri - Gözden Geçirilmiş Form (OKE-GGF; Foa ve ark., 2002)

Obsesif-Kompulsif Envanteri (OKE), Foa, Kozak, Salkovskis, Coles ve Amir (1998) tarafından geliştirilmiş olan, OKB semptomlarını ölçmeye yönelik 84 maddeden oluşan bir ölçüm aracıdır (Foa ve ark., 1998). Foa ve arkadaşları (2002) OKE'nin cevaplandırılmasının uzun zaman alması ve aynı içerikteki madde sayısının fazla olması gibi dezavantajları göz önünde bulundurarak ölçeği revize etmeye karar vermiş ve ölçeğin 18 maddelik kısa formunu oluşturmuşlardır. OKE-GGF OKB'nin temel

semptom alanları olan kontrol etme, yıkama, sıralama, biriktirme, obsesif düşünme ve nötralizasyon alanlarını ölçen 5'li Likert tipi bir öz bildirim ölçeğidir (Foa ve ark., 2002). Ölçekten alınan yüksek puanlar, obsesif kompulsif belirti şiddetindeki artışı göstermektedir. Kontrol etme alt ölçeği, tipik olarak tekrarlı kontrol etme davranışını; Yıkama alt ölçeği, kirlenmeye/bulaşmaya ilişkin kaygıları ve temizlenme kompulsiyonlarını; Sıralama alt ölçeği kişisel düzenlemelere kesin olarak uyma ihtiyacını; Biriktirme alt ölçeği eşyaları biriktirme ve elden çıkaramama durumlarını; Obsesif düşünme alt ölçeği istem dışı düşüncelerle ilgili endişeleri; Nötralizasyon ise yapılan eylemleri saymaya ilişkin zorunluluğu değerlendirmektedir.

Foa ve arkadaşları (2002), OKB tanısı alan, kaygı bozukluğu tanısı alan ve herhangi bir kaygı bozukluğu tanısı almayan bireylerle yaptıkları çalışmada, ölçeğin güçlü psikometrik özelliklere sahip olduğunu bulmuşlardır. Nötralizasyon ve kontrol etme alt ölçekleri dışında ($\alpha = .34$, $\alpha = .65$, sırasıyla) tüm alt ölçeklerin tatminkâr güvenilirlik katsayılarına sahip olduğu belirtilmiştir. Benzer şekilde, Abramowitz ve Deacon (2006) tarafından yapılan çalışmada, OKE-GGF'nin psikometrik özellikleri tekrar değerlendirilmiştir. Bu çalışmada, tüm alt ölçeklerin OKB'li bireylerde (.83 - .92) ve diğer kaygı bozukluğu tanısı alan bireylerde (.80 - .92) istenilir içsel tutarlık değerlerine sahip olduğu bulunmuştur. Ek olarak, ölçeğin obsesif-kompulsif belirtileri ölçen diğer ölçeklerle pozitif anlamlı ilişki gösterdiği ve OKB tanısı almış klinik tanı grubunu diğer klinik örneklemelerden başarılı bir şekilde ayırabildiği belirtilmiştir. Bu bulgular ölçeğin kısa formunun istenilir geçerlilik ve güvenilirlik değerlerine sahip olduğuna işaret etmektedir.

Yorulmaz, Inozu, Clark ve Radomsky (2015) üniversite öğrencilerinde yaptıkları çalışmada, ölçeği Türkçeye uyarlayıp psikometrik özelliklerini incelemişlerdir. Tüm ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı .90 olarak bulunmuştur. Alt ölçeklerin güvenilirlik özellikleri incelendiğinde, orijinal çalışmayla benzer sonuçlar elde edildiği görülmektedir. Kontrol etme ve Sıralama alt ölçekleri dışında ($\alpha = .64$ ve $\alpha = .64$, sırasıyla) tüm alt ölçeklerin istatistiksel olarak kabul edilebilir güvenilirlik katsayılarına sahip olduğu bulunmuştur (Yıkama = .84, Obsesiflik = .80, Sıralama = .77 ve Biriktirme = .73). Ölçeğin geçerlilik bulgularına bakıldığında, hedef dönüştürme tekniğiyle Kanada ve Türkiye örneklemelerindeki faktör yapılarının karşılaştırıldığı ve iki örneklemin

faktörlere yüklenen madde dağılımının büyük ölçüde uyduğu bulunmuştur. Ölçeğin kriter geçerliğini değerlendirmek amacıyla, OKB belirtileri açısından alt ve üst %25'lik uç gruplar alınmış, bu iki uç grubun OKE-GGF toplam ve alt ölçek puanlarında birbirlerinden anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür. Ölçeğin birleşen ve ayrışan geçerliliklerini değerlendirmek amacıyla, OKB'ye ilişkin diğer ölçeklerle olan korelasyonlarına bakılmıştır. Korelasyon analizi sonuçları ölçeğin ilişkili olduğu düşünülen diğer ölçeklerle pozitif anlamlı ilişki sergilediğini göstermiştir. Benzer şekilde, psikotiklik ve dışa dönüklük gibi ilişkisi olmaması öngörülen değişkenler ile anlamlı ilişki göstermemesi ölçeğin ayrışan geçerliğini desteklemiştir. Tüm bu bulgular, ölçeğin Türkçe formunun istenilir psikometrik özelliklere sahip olduğunu göstermiştir (Yorulmaz ve ark., 2015). Bu çalışmada iç tutarlılık katsayısı .90 olarak bulunmuştur. (EK-2).

2.1.2.3. Vancouver Obsesif Kompulsif Envanteri-Zihinsel Kirlenme (VOKE-ZK; Rachman, 2005a)

VOKE-ZK, VOKE'ye eklenebilecek olası sorular olarak tasarlanan, zihinsel kirlenme belirtilerini değerlendirmekte olan, 0 – 4 arası puanlanan 5'li Likert türünde ve 20 maddeden oluşan bir ölçüm aracıdır (Rachman, 2005a). Ölçekten alınan yüksek puanlar, yüksek düzeyde zihinsel kirlenme duygularına işaret etmektedir. Ölçeğin psikometrik özelliklerinin değerlendirildiği bir çalışmada, Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları bulaşma semptomları olan OKB grubunda .94, bulaşma semptomları olmayan OKB grubunda .97, kaygı bozukluğu olan grupta .96 ve öğrenci grubunda .93 olarak bulunmuştur (Radomsky, Rachman, Shafran, Coughtrey ve Barber, 2014). Ölçeğin birleşen geçerliği, diğer zihinsel kirlenme ölçekleri ve OKB yıkanma/temizlenme belirtileri ile sergilemiş olduğu güçlü ve anlamlı ilişkiler aracılığıyla gösterilmiştir. Ölçeğin, depresyon belirtileriyle, OKB'nin bulaşma/kirlenme belirtilerinden daha düşük bir ilişki göstermesi ayrışan geçerliğini desteklemiştir. Regresyon analizleri de VOKE-ZK'nin yordayıcı geçerliliğini desteklemiştir. Ölçekten alınan puanlar, obsesif-kompulsif belirti şiddetini anlamlı olarak yordamıştır. Tüm bu bulgulardan yola çıkılarak, ölçeğin zihinsel kirlenmenin şiddetini değerlendirmek için geçerli ve güvenilir bir şekilde kullanılabileceği belirtilmiştir (Radomsky ve ark., 2014).

Ölçeğin Türkçeye uyarlaması İnözü, Bilekli ve Özcanlı-Ulukut (basımda) tarafından yapılmış ve psikometrik özellikleri değerlendirilmiştir. Ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısının .93 olduğu ve istenilen değerlerde olduğu belirtilmiştir. Dört hafta ara verilerek uygulanan test – tekrar test güvenilirlik katsayısı ise .79 olarak bulunmuştur. Ölçeğin yapı geçerliğini değerlendirmek amacıyla açımlayıcı faktör analizi yapılmış ve ölçeğin tek faktörlü bir yapı sergilediği görülmüştür. Ölçeğin tek faktörlü yapısı, doğrulayıcı faktör analizi aracılığıyla incelenmiştir. Uyum indeksleri doğrultusunda, ölçeğin tek faktörlü yapısının istenilen değerlerin bir miktar altında olmasına rağmen kabul edilebilir düzeyde olduğu belirtilmiştir. Ölçeğin birleşen ve ayrışan geçerliliklerini değerlendirmek amacıyla düşünce eylem kaynaşması inançları, tikslenme, öfke ve OKB belirtileriyle olan korelasyon ilişkilerine bakılmıştır. Beklenenle tutarlı olarak gözlenen anlamlı ilişkiler ölçeğin birleşen geçerliğine işaret etmiştir. Buna ek olarak, ölçeğin öfke puanlarıyla olan korelasyon ilişkisinin diğer değişkenlerle olan korelasyon ilişkisinden anlamlı olarak daha düşük olması ise ölçeğin ayrışan geçerliğinin bulunduğunu desteklemiştir. Ölçeğin, OKB belirti düzeyine göre üst ve alt %25’lik dilimlere giren katılımcıları birbirinden başarılı bir şekilde ayırt edebiliyor olması, ölçeğin ayırt edici geçerliğinin bulunduğunu göstermiştir. Son olarak, ölçeğin OKB belirtilerini yordayıp yordamadığının incelenmesi için hiyerarşik regresyon analizi yapılmış ve en son basamakta analize sokulan ölçek puanlarının OKB belirtilerinin varyansını anlamlı şekilde açıklamaya devam ettiği bulunmuştur (İnözü ve ark., basımda). Tüm bu bulgular, ölçeğin güvenilirlik ve geçerlilik katsayılarının istenilen değerlere sahip olduğunu göstermiştir. Bu çalışma kapsamında ölçeğin iç tutarlığı bir kere daha değerlendirilmiş ve Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı .91 olarak tespit edilerek ölçeğin bu çalışma için de güvenilir bir ölçüm aracı olduğu bulunmuştur. (EK-3).

2.1.2.4. Düşünce-Eylem Kaynaşması-Zihinsel Kirlenme Ölçeği (DEK-ZK; Rachman, 2005b)

Ölçek, Rachman (2005b) tarafından geliştirilen, kirlenmeyle ilişkili DEK inançlarını, bununla ilişkili duygu ve davranışları ölçmekte olan, 0 – 4 arası puan verilen, 5’li Likert türünde, 9 maddelik bir ölçüm aracıdır. Ölçekten alınan yüksek puanlar, kirlenmeyle

ilişkili düşünce eylem kaynaşması inançlarının yüksek düzeyde olduğuna işaret etmektedir. Ölçeğin psikometrik özelliklerinin değerlendirildiği bir çalışmada, Cronbach Alpha iç tutarlık katsayıları, bulaşma/kirlenme semptomları olan OKB grubunda .96, bulaşma semptomları olmayan OKB grubunda .96, kaygı bozukluğu olan grupta .95 ve öğrenci grubunda .93 olarak bulunmuştur. Ölçeğin birleşen geçerliğini değerlendirmek amacıyla dört örneklem grubunda da obsesif kompulsif kirlenme/bulaşma belirtileri ile olan ilişkisine bakılmıştır. Yalnızca üniversite öğrencilerinden oluşan örneklem için pozitif yönde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Ölçeğin ayrışan geçerliğinin değerlendirilmesi içinse, kirlenme/bulaşmayla ilişkili obsesif kompulsif belirtilerle olan korelasyon ilişkisine ve depresyon belirtileriyle olan ilişkisine bakılarak, elde edilen korelasyon ilişkilerinin birbirinden anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Beklenenle tutarlı olarak, ölçeğin bulaşma belirtileriyle olan ilişkisi, depresyon semptomlarıyla olan ilişkisinden anlamlı olarak yüksek çıkmıştır. Ölçeğin dört farklı örneklem grubunda ayırt edici geçerliği değerlendirilmiş ancak yalnızca klinik ve klinik olmayan örneklemleri birbirinden ayırttırma gücünün olduğu belirtilmiştir. Yordayıcı geçerliği değerlendirmek amacıyla, OKB belirti düzeyi bağımlı değişken olarak alınarak hiyerarşik regresyon analizi yapılmış ancak ölçeğin OKB belirtilerini anlamlı olarak yordamadığı görülmüştür. Tüm bu bulgulardan yola çıkılarak, ayırt edici geçerliğinin düşük olması ve yordayıcı gücünün istenilen düzeyde olmamasına rağmen, ölçeğin güvenilir ve geçerli bir ölçüm aracı olduğu bildirilmiştir (Radomsky ve ark., 2014).

Ölçeğin Türkçeye uyarlaması üniversite öğrencileri kullanılarak, İnözü ve arkadaşları (basımda) tarafından yapılmış ve psikometrik özellikleri değerlendirilmiştir. Ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı .92 olarak bulunmuştur. Test – tekrar test güvenilirlik katsayısı (4 hafta aralık) .62 olarak bulunmuş ve ölçeğin zaman içinde nispeten tutarlı sonuçlar verdiği belirtilmiştir. Ölçeğin yapı geçerliğini değerlendirmek amacıyla öncelikle açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Ölçeğin tek faktörlü bir yapıya sahip olduğu ve uyum indekslerinin tek faktörlü yapının kabul edilebilir düzeyde olduğuna işaret ettiği belirtilmiştir. Birleşen geçerliği değerlendirmek amacıyla ölçeğin OKB belirti düzeyi ve yıkama belirtileriyle olan ilişkisine bakılmıştır. Pozitif yönde görülen anlamlı ilişkiler ölçeğin birleşen geçerliğinin bulunduğu işaret etmiştir. Ayrışan geçerliliği değerlendirmek amacıyla sözü edilen anlamlı ilişkilerin,

öfke ve tiksilmeyi değerlendiren ölçeklerle sergilenen ilişkiden anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. OKB genel belirti ve yıkama belirtileriyle olan ilişki diğer ölçeklerle sergilemiş olduğu ilişkiden anlamlı olarak daha yüksek bulunmuş ve ölçeğin ayrışan geçerliliği desteklenmiştir. OKB belirti düzeyi açısından üst ve alt %25'lik gruba giren uç gruplar aldıkları puanlar açısından karşılaştırılmış ve DEK-KÖ'nün bu iki grubu birbirinden anlamlı şekilde ayrıştırabildiği görülmüştür. DEK-KÖ'nün OKB belirtilerini anlamlı bir şekilde yordayıp yordamadığı, hiyerarşik regresyon analizi aracılığıyla incelenmiş ve ölçeğin obsesif kompulsif belirtileri yordayıcı gücünün olmadığı belirtilmiştir.

Tüm bu bulgulardan yola çıkılarak, ölçeğin güvenirlik ve geçerlilik katsayılarının orijinal form ile tutarlı şekilde istenilen değerlere sahip olduğu bildirilmiştir. Bu çalışmada, ölçeğin iç tutarlık katsayısı tekrar değerlendirilmiş ve .88 olarak bulunmuştur. (EK-4).

2.1.2.5. Suçluluk Ölçeği (SÖ; Kugler ve Jones, 1992)

Suçluluk Ölçeği, Kugler ve Jones (1992) tarafından geliştirilmiş olan, suçluluğun sürekli suçluluk, durumsal suçluluk ve ahlaki standartlar gibi üç boyutunu ölçen, 45 maddelik bir ölçüm aracıdır (Kugler ve Jones, 1992). Sürekli suçluluk, anlık durumların ötesinde devam etmekte olan bir suçluluk duygusuna işaret etmekteyken; durumsal suçluluk o anki duruma bağlı olarak ortaya çıkan mevcut suçluluk duygusunu ifade etmektedir. Ahlaki standartlar ise herhangi özel bir davranış veya özel bir inanca yönelik yönlendirme yapmadan temel ahlaki ilkelere katılma olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir deyişle, bu alt ölçek bireyin davranışlarını biçimlendirirken ahlaki değer ve standartlara ne ölçüde uyduğunu değerlendirmekte kullanılmaktadır.

Ölçek, 5'li Likert (0 – 4) ölçeği olarak tasarlanmıştır. Ölçeğin güvenirliğinin iyi olduğu üniversite öğrencileri ve yetişkin örnekleme yapılan çalışmalarda Cronbach Alpha katsayısının .81 ve .89 arasında değişmesi ile gösterilmiştir. Sürekli suçluluk, durumsal suçluluk ve ahlaki standartlar alt ölçekleri arasındaki ilişkilere bakılmış ve sürekli suçluluk ile durumsal suçluluk arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu belirtilmiştir ($r = .67$).

Ölçeğe ilişkin geçerlilik bilgileri incelendiğinde, ölçeğin diğer suçluluk ve utançla ilişkili ölçeklerle anlamlı ilişkiler göstermesi birleşen geçerliğinin bulunduğuna işaret etmiştir (Kugler ve Jones, 1992). Ölçeğin dilimize uyarlaması Altın (2009) tarafından yapılmış ve psikometrik özellikleri incelenmiştir. Elde edilen bulgular ışığında, tüm ölçek puanının Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısının .90 olduğu belirtilmiştir. Alt ölçekler açısından bakıldığında sürekli suçluluk için .89, durumsal suçluluk için .85 ve ahlaki standartlar için .76 güvenilirlik katsayılarının istenilen değerlerde olduğu görülmektedir. Dört hafta aralıkla yapılan test – tekrar test güvenilirlik katsayısı .83 olarak tespit edilmiş ve ölçeğin zaman içinde tutarlı sonuçlar verdiği görülmüştür.

Ölçeğe ilişkin geçerlilik analizleri incelendiğinde, ölçeğin yapı geçerliği hedef dönüştürme tekniğiyle (Target Rotation) Türk ve Kanadalı örneklemelerde faktör yapılarının karşılaştırılmasıyla incelenmiştir. Elde edilen bulgular her iki örneklem açısından yüksek derecede tutarlı olduğunu göstermiştir. Ölçeğin kriter geçerliğini incelemek amacıyla yüksek düzeyde ve düşük düzeyde obsesif- kompulsif belirti gösteren uç gruplar karşılaştırılmıştır. Depresyon ve kaygı kontrol edildiğinde, obsesif-kompulsif belirti düzeyi açısından düşük ve yüksek belirti grubuna giren katılımcıları başarılı bir şekilde ayırt edebildiği ve ayırt edici geçerliğinin bulunduğu görülmektedir. Birleşen geçerliği incelemek amacıyla ise ölçeğin depresyon, kaygı, obsesif-kompulsif belirtiler, dinsel obsesyonlar ve aşırı dindarlıkla ilişkili ölçeklerle olan ilişkisine bakılmıştır. Beklenenle tutarlı olarak ölçeğin kavramsal olarak ilişkili olabilecek ölçeklerle pozitif yönde anlamlı olarak ilişkili olduğu görülmüştür.

Elde edilen bulgular ölçeğin ülkemiz için de güvenilir ve geçerli bir ölçüm aracı olduğunu göstermiştir. Bu çalışma kapsamında ölçeğin güvenilirlik katsayısı tekrar incelenmiş ve .92 olarak bulunarak ölçeğin bu çalışma için de güvenilir bir ölçüm aracı olduğu tespit edilmiştir. (EK-5).

2.1.2.6. Aşırı Dindarlık Ölçeği (ADÖ; Altemeyer ve Hunsberger, 2004)

Aşırı Dindarlık Ölçeği, ilk olarak Altemeyer ve Hunsberger (1992) tarafından 20 maddelik bir ölçüm aracı olarak geliştirilmiştir. Ardından, Altemeyer ve Hunsberger (2004) tarafından 12 madde olarak yeniden düzenlenmiştir. Bu çalışmada ölçeğin 12

maddelik formu kullanılacaktır. ADÖ, kişinin dini inançları hakkında katı, aşırı tutumlarını ölçmek için tasarlanan -4 ve +4 arasında puanlanan, 9'lu Likert türünde bir ölçüm aracıdır. Ölçek, herhangi bir dine özgü olarak değil, pek çok dini grubun kullanımına uygun olarak tasarlanmış ve ölçek maddelerinin yarısı ters kodlanmıştır. Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı, yetişkin örnekleme için .91, öğrenci örnekleme için .93 olarak bulunmuştur. Ölçeğin sağ kanat yetkeciliği, çocuklukta dini vurgu, geleneksel Tanrı'ya inanç, kiliseye katılım sıklığı, yaradılış inancı ve dogmatiklikle pozitif yönde anlamlı ilişkiler gösterdiği belirtilerek ölçeğin güvenilir ve geçerli bir ölçüm aracı olduğu bildirilmiştir (Altemeyer ve Hunsberger, 2004).

Ölçeğin dilimize çevrilip uyarlanması, Altın (2009) tarafından yapılmış ve psikometrik özellikleri değerlendirilmiştir. Ölçeğin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı .93, test-tekrar test korelasyonu (4 hafta ara ile) .94 olarak belirtilmiştir. Ölçeğin yapı geçerliğine bakıldığında, yapılan temel bileşenler analizi aracılığıyla ölçeğin tek faktörlü yapısının desteklendiği görülmüştür. Ölçüt bağıntılı geçerlilik için, ölçeğin yüksek düzeyde dindar ve düşük düzeyde dindar grubu birbirinden anlamlı olarak ayırıştırıp ayırıştırmadığı incelenmiş ve beklenenle tutarlı olarak, ölçeğin dindarlık düzeyindeki farklılıkları ayırt etmede duyarlı olduğu tespit edilmiştir. Ölçeğin birleşen geçerliğini değerlendirmek amacıyla dini tutum ve davranışlarla olan ilişkisine bakılmış ve elde edilen pozitif yöndeki anlamlı ilişkiler ölçeğin birleşen geçerliğinin var olduğuna işaret etmektedir. Ancak ölçekten alınan puanlar, obsesyon ve kompulsiyonlarla anlamlı ilişki göstermemiştir. Bu bulgulara göre, ölçeğin ülkemiz için de güvenilir ve geçerli bir ölçüm aracı olduğu belirtilmiştir (Altın, 2009). Bu çalışma kapsamında ölçeğin iç tutarlık katsayısı değerlendirildiğinde, .94 gibi oldukça tatminkâr bir düzeye sahip olduğu görülmüştür. (EK-6).

2.1.2.7. Heartland Affetme Ölçeği-Kendini Affetme Alt Ölçeği (HAÖ-KA; Thompson ve ark., 2005)

Heartland Affetme Ölçeği, Thompson ve arkadaşları (2005) tarafından geliştirilmiş olan ve kendini affetme, başkalarını affetme, durumları affetme olmak üzere üç alt boyutu olan 18 maddelik, 7'li Likert tipi bir ölçektir. Boyutların her biri 6 maddeden oluşmakta

olup tek başına bir ölçek olarak kullanılabilir. Bu çalışmada, yalnızca kendini affetme alt ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğin psikometrik özelliklerine bakıldığında, toplam ölçek puanı için Cronbach Alpha güvenirlik katsayısının .86, Kendini affetme ölçeği için ise .75 olarak bulunduğu belirtilmiştir. Test-tekrar test güvenirliğine (3 hafta ara ile) bakıldığında, Kendini affetme alt ölçeği için .83 olan katsayının istenilen değerlerde olduğu görülmüştür (Thompson ve ark., 2005). Ölçeğin ölçüt bağıntılı geçerliğini değerlendirmek amacıyla bilişsel esneklik, olumlu duygulanım ve dikkat dağınıklık (distraction) ile olan korelasyon ilişkilerine bakılmıştır. Ölçek, sözü edilen değişkenlerle pozitif yönde anlamlı ilişkiler gösterirken; ruminasyon, öç alma ve düşmanlık gibi değişkenlerle negatif yönde anlamlı ilişkiler göstermiştir. Bu bulgular, ölçeğin ölçüt bağıntılı geçerliğini destekler niteliktedir. Ölçeğin yordayıcı geçerliğine bakıldığında, affediciliğin psikolojik iyilik halini anlamlı olarak yordadığı görülmüştür.

Ölçek, Bugay ve Demir (2010) tarafından Türkçeye çevrilmiş ve uyarlaması yapılarak psikometrik özellikleri değerlendirilmiştir. Ölçeğin toplam puanı için Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı .81 olarak bulunurken, Kendini affetme alt ölçeği için .64 olarak bulunmuştur. Bugay, Demir ve Delevi (2012) tarafından yapılan çalışmada ise, ölçeğin yapı geçerliğini değerlendirmek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi kullanılmış ve ölçeğin orijinal formuyla tutarlı olarak üç faktörlü yapısının desteklendiği belirtilmiştir. Ölçeğin ölçüt bağıntılı geçerliğini değerlendirmek amacıyla pozitif duygulanım, yaşam doyumu ve ruminasyonlarla olan ilişkisi korelasyon analizi aracılığıyla incelenmiştir. Beklentilerle tutarlı olarak, ruminasyonlarla görülen negatif yöndeki ilişkiler ve olumlu duygulanım, yaşam doyumuyla görülen pozitif yöndeki anlamlı ilişkiler, ölçeğin ölçüt bağıntılı geçerliğinin bulunduğu işaret etmektedir (Bugay ve ark., 2012). Tüm bu bulgular ışığında ölçeğin ülkemiz için güvenilir ve geçerli bir ölçüm aracı olduğu görülmektedir. Bu tez çalışması kapsamında ölçeğin Kendini affetme alt ölçeğinin güvenirlik katsayısı tekrar değerlendirilmiş ve tatminkâr düzeyde bir Cronbach Alpha değerine sahip olduğu (.71) görülmüştür. (EK-7).

2.1.3. İşlem

Araştırmanın birinci aşamasında, Hacettepe Üniversitesi'nde farklı bölümlerde lisans eğitimi görmekte olan öğrencilere çalışmanın amaçları ve işlem hakkında bilgi verilmiş, gönüllülük esasına dayalı olarak sınıf ortamında birbirinden bağımsız olarak ölçek setini doldurmaları sağlanmıştır. Ölçek seti, sıralama etkisinin olmaması amacıyla seçkisiz olarak farklı sıralarda dağıtılmıştır. Her bir ölçeğin doldurulması ortalama 20 dakika sürmüştür. Bunlara ek olarak, çalışmanın ikinci aşaması hakkında bilgi verilmiş ve katılmak isteyen katılımcıların iletişim bilgilerini bırakmaları istenmiştir. Gizliliğin korunması amacıyla, iletişim bilgileri ayrı bir formda alınmıştır.

2.2. İKİNCİ AŞAMA

Çalışmanın ikinci aşaması, ilk aşamaya katılarak Demografik Bilgi Formu, VOKE-ZK, DEK-KÖ, OKE-GGF, HAÖ-KA ve ADÖ'den oluşan ölçek setini dolduran katılımcılardan, çalışmanın amaçları doğrultusunda belirlenen yüksek düzeyde dindar ve düşük düzeyde dindar katılımcılar ile yürütülmüştür. Örneklem özellikleri, kullanılan ölçüm araçları ve uygulanan işlem aşağıda açıklanmıştır.

2.2.1. Örneklem

Çalışmanın ilk aşamasına katılmış olan katılımcılar arasından yüksek ve düşük düzeyde dindar olarak sınıflanan 363 kişiden iletişim bilgisi bırakarak ikinci aşamaya katılmak isteyen kişilerle iletişime geçilmiştir. Bu kişilerden yalnızca 96 kişi deneye katılmıştır. Yaş değişkeni açısından grubun geri kalanından 4 ve üzeri standart sapma farklılaşan 1 kişi ve ruh sağlığı problemi yaşadığını ve bununla ilgili ilaç kullandığını belirten 3 kişi veri setinden çıkarılmış ve analizlere dâhil edilmemiştir. İkinci aşamada analizler 92 kişi üzerinde yapılmıştır ve katılımcıların tümü kadındır. Katılımcıların yaşları 18-29 arasında değişmekte olup, yaş ortalaması 20.59'dur ($Ss = 1.68$). Katılımcıların tümü bekâr olduklarını belirtmiştir. Katılımcıların aile gelir düzeyine bakıldığında % 2.2'sinin ($n = 2$) aylık gelirinin 500-999 TL aralığında, %22.8'inin ($n = 21$) 1000-1999 TL aralığında, %31.5'inin ($n = 29$) 2000-2999 TL aralığında, %26.1'inin ($n = 24$) 3000-

3999 TL aralığında, %17.4'ünün ($n = 16$) ise 4000 TL ve üzeri gelir düzeyinin olduğu şekilde bir dağılım gösterdiği görülmüştür. Dini inançları açısından katılımcı özellikleri incelendiğinde, katılımcıların %72.8'i ($n = 67$) dini inancının İslam olduğunu, %12'si ($n = 11$) hiçbir dine inanmadığını (deist), %7.6'sı ($n = 7$) Ateist olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %7.6'sı ($n = 7$) ise dini inançlarını "Diğer" olarak belirtmiştir. Temel değişkenler açısından örneklemin sahip olduğu ortalama değerler Tablo 3'te verilmiştir.

2.2.2. Veri Toplama Araçları

Çalışmanın ikinci aşamasında, katılımcıların yaş, cinsiyet, medeni durum, aile gelir düzeyi, ruh sağlığı problemi yaşayıp yaşamadığı, ilaç kullanıp kullanmadığı, herhangi bir fiziksel rahatsızlığının olup olmadığı, herhangi bir travmatik yaşantısının olup olmadığıyla ilgili ve dini inanç ve tutumlarıyla ilgili derecelendirmelerin yapıldığı soruların sorulduğu Demografik Bilgi Formu, VOKE-ZK, DEK-KÖ, Vancouver Obsesif Kompulsif Envanteri-Yıkama alt ölçeği (VOKE-Y), Ön Derecelendirme (ÖD), Zihinsel Kirlenme Bildirim Formu (ZKBF), Ara Davranışı Formu (ADF) katılımcılar tarafından doldurularak katılımcılara bilgilendirme yapılmış ve Katılımcı Geribildirim Formu verilmiştir.

2.2.2.1. Demografik Bilgi Formu

İlk aşamada Demografik Bilgi Formu'nda sorulan sorulara ek olarak, herhangi bir fiziksel rahatsızlığının olup olmadığı, herhangi bir travma yaşayıp yaşamadığı, herhangi bir ilaç kullanıp kullanmadığı gibi sorular eklenerek 14 sorudan oluşan Demografik Bilgi Formu verilmiştir (EK-8).

2.2.2.2. Vancouver Obsesif Kompulsif Envanteri - Zihinsel Kirlenme (VOKE-ZK; Rachman, 2005a)

VOKE-ZK'ye ilişkin ölçek bilgileri ve psikometrik özellikleri birinci aşamada ayrıntılı olarak verildiği için burada tekrar belirtilmemiştir (bkz. Başlık 2.1.2.3). Bu aşama için

yapılan güvenilirlik analizi doğrultusunda Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı .91 olarak tespit edilmiştir. (EK-3).

2.2.2.3. Düşünce Eylem Kaynaşması - Kirlenme Ölçeği (DEK-KÖ; Rachman, 2005b)

DEK-KÖ'ye ilişkin ölçek bilgileri ve psikometrik özellikleri birinci aşamada ayrıntılı olarak verdiği için burada tekrar belirtilmemiştir (bkz. Başlık 2.1.2.4). Bu çalışma kapsamında yapılan güvenilirlik analizi doğrultusunda Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı .92 olarak bulunmuştur. (EK-4).

2.2.2.4. Vancouver Obsesif Kompulsif Envanteri-Yıkama Alt Ölçeği (VOKE-Y; Thordarson ve ark., 2004)

Vancouver Obsesif Kompulsif Envanteri, Thordarson ve arkadaşları (2004) tarafından Hodgson ve Rachman'ın (1977) geliştirmiş olduğu Maudsley Obsesif Kompulsif Envanteri'nin revize edilmesi ile oluşturulmuş 55 maddelik bir ölçüm aracıdır. Ölçek 5'li Likert şeklinde tasarlanmıştır. Ölçekten alınan yüksek puanlar, obsesif-kompulsif belirtilerin düzeyinin yüksek olması anlamına gelmektedir. VOKE'nin Obsesyonlar, Kontrol etme, Bulaşma/kirlenme, Kararsızlık, Sadece doğru hissetme (just right) ve Biriktirme olmak üzere toplam 6 alt ölçeği bulunmaktadır. Ölçeğin iç tutarlık katsayısına bakıldığında, Cronbach Alpha güvenilirlik katsayıları, toplam ölçek puanı için .94, Bulaşma/kirlenme alt ölçeği için .92, Kontrol etme alt ölçeği için .96, Obsesyonlar alt ölçeği için .88, Biriktirme alt ölçeği için .92, Sadece doğru hissetme alt ölçeği için .89 ve Kararsızlık alt ölçeği için .85 olarak bulunmuştur (Thordarson ve ark., 2004). Bu çalışmada ölçeğin yalnızca 12 maddelik Bulaşma/kirlenme alt ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğin test-tekrar test güvenilirliğine bakıldığında, 47 gün aralıkla OKB grubunda toplam ölçek güvenilirlik katsayısının .96, öğrenci örnekleminde ise 11 gün aralıkla .52 olduğu görülmüştür. Bulaşma/kirlenme alt ölçeğinin ise OKB örnekleminde .97 (47 gün aralık) öğrenci örnekleminde .53 (11 gün aralık) olduğu görülmüştür. Ölçeğin birleşen ve ayrışan geçerliğini değerlendirmek için OKB semptom alanlarını ölçek diğer ölçeklerle ve depresyon, kaygı, endişe, kişilik değişkenleri gibi

değişkenlerle olan korelasyon ilişkilerine bakılmıştır. Ölçeğin OKB'yle ilişkili ölçeklerle olan korelasyonunun diğer ölçeklerle olan korelasyonundan anlamlı olarak yüksek olması, ölçeğin birleşen ve ayrışan geçerliğinin bulunduğuna işaret etmiştir. Bununla birlikte, ölçeğin OKB tanısı olan grubu ve öğrenci örneklemini başarılı bir şekilde ayrıştırabilmesi (Toplam ölçek puanı ve Bulaşma/kirlenme, Kontrol ve Sadece Doğru Hissetme alt ölçekleri) ölçeğin ayırt edici geçerliğinin istenilen düzeyde olduğunu göstermiştir. Tüm bu bulgular, ölçeğin obsesif kompulsif belirtileri ölçmede güvenilir ve geçerli bir ölçüm aracı olduğuna işaret etmektedir.

Ölçeğin Türkçeye uyarlaması İnözü ve Yorulmaz (2013) tarafından yapılmış ve psikometrik özellikleri incelenmiştir. Toplam ölçek puanı için Cronbach Alpha katsayısı .96, Bulaşma/kirlenme alt ölçeği için .89, Kontrol etme alt ölçeği için .90, Obsesyonlar alt ölçeği için .86, Biriktirme alt ölçeği için .81, Sadece doğru hissetme alt ölçeği için .87 ve Kararsızlık alt ölçeği için .77 olarak bulunarak, ölçeğin iç tutarlık katsayısının istenilen düzeyde olduğu belirtilmiştir (İnözü ve Yorulmaz, 2013). Ölçeğin faktör yapısının kültürlerarası karşılaştırılması için Hedef Dönüştürme Analizi yapılmış ve elde edilen bulgular, ölçeğin Türkçe formunun orijinal formuyla tutarlı bir yapıya sahip olduğunu göstermiştir. Ölçeğin birleşen geçerliğini değerlendirmek için obsesif-kompulsif belirtileri ve obsesif inançları değerlendiren ölçeklerle olan korelasyonuna bakılmıştır. Elde edilen yüksek düzeydeki anlamlı ilişkiler, ölçeğin birleşen geçerliğini destekleyen bir bulgu olarak göze çarpmaktadır. Ölçeğin ayırt edici geçerliğini değerlendirmek amacıyla OKB belirti düzeyi açısından üst ve alt %25'lik dilimlere giren katılımcılar ölçekten aldıkları puanlar açısından karşılaştırılmış ve ölçeğin belirti düzeyi yüksek ve düşük grubu anlamlı olarak birbirinden ayrıştırabildiği görülmüştür. Tüm bu bulgular, ölçeğin Türk katılımcılar için de güvenilir ve geçerli bir ölçüm aracı olduğuna işaret etmektedir. Bu çalışma kapsamında kullanılan Yıkama alt ölçeğinin güvenilirlik katsayısı .92 olarak bulunmuştur. (EK-9).

2.2.2.5. Ön Derecelendirme

Zihinsel Kirlenme Bildirim Formu'nda yer almakta olan içsel olumsuz duygu sıfatları (utanmış, suçlu, aşağılanmış, korkmuş, üzgün, ucuz, bayağı/adi) ve dışsal olumsuz

duygu sıfatları (kaygılı, sıkıntılı, öfkeli) verilerek katılımcılardan tam o esnada (deneysel manipülasyon öncesi) hangi duyguları hissettiklerini işaretlemelerinin ve bu duyguları 0 ile 100 arasında derecelendirmelerinin istendiği 2 maddelik bir formdur. Birinci maddede olumsuz duygu sıfatları verilirken, ikinci maddede katılımcıların kendilerini şu anda ne kadar kirli hissettikleri sorulmaktadır. (EK-10).

2.2.2.6. Zihinsel Kirlenme Bildirim Formu (ZKBF; Elliott ve Radomsky, 2009)

ZKBF, öncelikle Fairbrother ve arkadaşlarının (2005) ve Herba ve Rachman'ın (2007) sözel olarak sorduğu soruların bir modifikasyonu olarak Elliott ve Radomsky (2009) tarafından zihinsel kirlenme belirteçleri ve önceki çalışmalar kullanılarak geliştirilmiş olan 29 maddelik bir ölçüm aracıdır. Ölçek, katılımcıların senaryoyu ne denli hayal edebildikleri, senaryoda anlatılan öpüşmeyi ne denli arzuladıkları, senaryoda anlatılan adamı senaryo öncesinde ve sonrasında ne denli ahlaksız buldukları, kirlilik hisleri, yıkama dürtüleri, utanç, öfke, suçluluk, tikslenme gibi olumsuz duyguları değerlendirmektedir. Tüm değerlendirmeler 0 = Hiç ve 100 = Tamamen olmak üzere 0 ile 100 arasında yapılmaktadır. Bu form bu araştırma kapsamında Türkçeye çevrilmiştir. (EK-11).

2.2.2.7. Ara Davranışı Formu

Ara Davranışı Formu, Fairbrother ve Rachman'ın (2004) sözel sorularından yola çıkarak Elliott ve Radomsky'nin (2009) oluşturduğu üç maddelik kısa bir formdur. Bu form, katılımcıların deneysel manipülasyonun ardından verilen ara boyunca herhangi bir şey içip içmedikleri, ellerini veya yüzlerini yıkayıp yıkamadıkları, eğer herhangi bir yıkama davranışı sergiledilerse bunu neden yaptıkları, kolonya/ıslak mendil kullanıp kullanmadıkları, eğer kullandıysa bunu neden yaptıkları ile ilgili sorular içermektedir. Bu form bu araştırma kapsamında Türkçeye çevrilmiştir. (EK-12).

2.2.3. İşlem

Çalışmanın ikinci aşamasını yürütebilmek için ilk olarak yüksek dindar ve düşük dindar deney grupları belirlenmiştir. Bu grupları oluşturacak katılımcıları belirlemede, birinci aşamada kullanılan Demografik Bilgi Formu'nda 5'li derecelendirme seçeneği ile sorulan "Dini inancınızın davranış ve kararlarınızı belirlemede ne kadar önemli bir rolü vardır?" (1 = Hiç önemli değil, 2 = Biraz önemli, 3 = Önemli, 4 = Çok önemli, 5 = Son derece önemli) sorusuna verilen puanlar kullanılmıştır. Düşük düzeyde dindar grup, dini inançlarının davranış ve kararlarını belirlemede hiç önemli olmadığını veya biraz önemli olduğunu belirten katılımcılardan oluşmuştur (Derecelendirme ölçeğinde 1 veya 2 yanıtını işaretleyenler). Yüksek düzeyde dindar grup ise dini inançlarının davranış ve kararlarını belirlemede çok önemli veya son derece önemli olduğunu bildiren katılımcılardan oluşmuştur (Derecelendirme ölçeğinde 4 veya 5 yanıtını işaretleyenler).

Sözü edilen maddede yapılan işaretlemelere göre, katılımcıların %33.3'ü ($n = 159$) düşük düzey, %43.1'i ($n = 205$) yüksek düzeyde dindar olarak belirlenmiştir. Araştırmacı yanlılığı olasılığını ortadan kaldırmak amacıyla, katılımcıların grupları Grup 1 ve Grup 2 olarak adlandırılarak hangi katılımcının hangi dindarlık grubuna girdiğinin araştırmacı tarafından bilinmemesi sağlanmıştır. Bu grup listelerine yalnızca sorumlu araştırmacı (Doç. Dr. Müjgan İnözü) ulaşabilmiştir. Çalışmanın ikinci aşamasına katılmak istediğini belirterek iletişim bilgilerini bırakan katılımcılara tercih ettikleri iletişim seçeneği doğrultusunda (telefon, e-posta vs.) ulaşılarak çalışmayla ilgili bilgi verilmiş, katılmak isteyen katılımcılara bireysel bir tarih ve zaman belirlenerek, deneyin yapılacağı laboratuvar ortamında bulunmaları istenmiştir. Hangi grubun hangi dindarlık seviyesini temsil ettiği ancak veri toplama aşaması sonlandıktan sonra araştırmacı tarafından öğrenilmiştir.

Bu aşamaya katılan katılımcılar, randevu saatinde araştırmacı tarafından karşılanarak, bir lavabo, iki masa ve iki sandalye olan bir laboratuvara bireysel olarak alınmıştır. Katılımcının oturduğu masada, bir adet bilgisayar ve kulaklık, su şişesi ve plastik bardaklar, ıslak mendil ve kolonya bulunmuştur. Katılımcı odaya alındıktan sonra, araştırmacı tarafından yapılacak uygulamaya dair bilgi verilmiş, deneyin her aşaması kendilerine anlatılmış, Bilgilendirilmiş Onam Formu'nu okuyarak imzalamaları istenmiştir. Ardından, her gruptaki katılımcının Demografik Bilgi Formu, VOKE-ZK,

DEK-KÖ ve VOKE-Y'den oluşan ölçek setini doldurmaları istenmiştir. Ölçek setinin doldurulmasının ardından, katılımcıların isterlerse su içebilecekleri belirtilerek masadaki su şişesi gösterilmiştir. Senaryonun dinletilmesinden önce deneysel manipülasyonun etkililiğini kontrol edebilmek ve katılımcıların manipülasyon öncesi nasıl hissettiklerini değerlendirmek amacıyla, içsel ve dışsal negatif duyguların bulunduğu ve her birinin şiddetini 0 ile 100 arasında derecelendirmelerinin istendiği Ön Derecelendirme Formu'nu doldurmaları istenmiştir. Ardından, katılımcılar istemli öpüşmenin betimlendiği veya rızanın olmadığı/istemli öpüşmenin betimlendiği senaryo koşullarından birine seçkisiz olarak atanmıştır. Senaryo kayıtları, katılımcı gruplarına benzer şekilde Kayıt 1 ve Kayıt 2 olarak kodlanmış, veri toplama aşaması sonlanana kadar araştırmacı tarafından hangi kaydın hangi senaryoya ait olduğu deneyi yürüten araştırmacı tarafından bilinmemiştir.

Gelen katılımcılara, atandıkları gruba göre 1 ya da 2 numaralı kayıtlardan biri dinletilmiştir. Kayıt açılmadan önce tüm katılımcılara kendilerini senaryoda anlatılan kadının yerine koymaları ve mümkün olduğu kadar canlı bir şekilde kendilerini tarif edilen durumun içinde hayal etmeleri istenmiştir. Senaryoda sözü edilen kadın, üniversitede kayıtlı olduğu bir topluluğun tanışma toplantısı amacıyla çok kalabalık bir gruba, topluluk başkanının evine, yakın bir kız arkadaşıyla birlikte gitmektedir. Eğlenceli bir ortam betimlenmektedir. Ardından, kadının arkadaşı tarafından ahlaki yönden olumlu özelliklere sahip olarak anlatılan bir erkekle kendisini koridorda bulan kadın, öpüşmenin gerçekleşmesini hiç istemediği halde, zorla öpülmekte (İstemli/Karşılıklı Rızanın Olmadığı Öpüşme Koşulu-Ek X) ya da öpüşmenin gerçekleşmesini isteyerek, karşılık vererek öpüşmektedir (İstemli/Karşılıklı Rızanın Olduğu Öpüşme Koşulu-Ek Y). Gerçekleşen öpüşmenin zoraki, kadının rızası dışında gerçekleşmesi veya istemli, kadının rızasıyla gerçekleşmesi dışında senaryoda anlatılan tüm detaylar aynı kalmıştır. İstemli öpüşmenin anlatıldığı kayıt 6 dakika 1 saniye sürmekteyken, istemli/rızanın olmadığı öpüşmenin anlatıldığı kayıt 5 dakika 57 saniye sürmektedir. Senaryo metinleri EK 13'te sunulmuştur.

Kayıt bittikten sonra katılımcılardan, senaryoda anlatılanlarla ilişkili olarak zihinsel kirlenme duygularının tetiklenip tetiklenmediğini anlamak amacıyla Zihinsel Kirlenme Bildirim Formu'nu doldurmaları istenmiştir. Zihinsel Kirlenme Bildirim Formu'nun

doldurulmasının ardından, 5 dakikalık ara verilmiş, araştırmacı odadan ayrılmıştır. Odadan ayrılmadan önce, az önce yaşamış olduğu duygulara odaklanarak, kendisini rahatlatmak amacıyla herhangi bir Şey yapabileceği (lavaboyu kullanmak, el-yüz yıkamak, su içmek, kolonya vs. kullanmak) belirtilmiştir. 5 dakikalık aranın ardından, araştırmacı laboratuvara yeniden gelerek her bir katılımcının bu ara süresince su içme, el-yüz yıkama ve kolonya, ıslak mendil kullanma gibi herhangi bir Şey yapıp yapmadığını (yaptıysa neden yaptığını) değerlendiren ve 3 maddeden oluşan Ara Davranışı Formu'nu doldurmasını istemiştir. Ara Davranışı Formu'ndan sonra, katılımcılara böyle bir senaryo dinletilmesinin amacına dair bilgi verilmiş, zihinsel kirlenme kavramının doğası anlatılmış ve deneyin içeriğiyle ilgili çevresindeki kişilere (çalışmaya katılabilme olasılıklarından ötürü) herhangi bir bilgi vermemesi istenerek Katılımcı Geribildirim Formu verilmiştir.

3.BÖLÜM

BULGULAR

3.1. BİRİNCİ AŞAMA

Bu bölümde, öncelikle örneklemin ölçek puanları açısından karakteristikleri verilmiştir. Ardından, teorik olarak ilişkili olduğu düşünülen dindarlık, obsesif kompulsif belirtiler, zihinsel kirlenme, kirlenmeye ilişkin düşünce eylem kaynaşması inançları, suçluluk, kendini affetme düzeylerinin birbiriyle olan ilişkisine bakmak için korelasyon analizi kullanılmıştır.

3.1.1. Birinci Aşamadaki Örneklemin Temel Değişkenler Açısından Özellikleri

Örneklemin ölçek toplam puanları ve yaş değişkeni açısından yapılan betimsel analiz sonuçları Tablo 1’de görülmektedir.

Tablo 1

Birinci Aşamadaki Örneklemin Temel Değişkenlerde Aldıkları Ortalamalar, Standart Sapmaları ve Aralıklar

Değişkenler	Ortalama	Standart Sapma	Aralık
Yaş	20.27	1.84	17-33
ADÖ	62.45	26.71	12-108
SÖ	128.25	23.24	49-191
DEK KÖ	7.23	6.42	0-27
VOKE ZK	11.15	9.63	0-56
OKE	24.67	12.42	1-70
HAÖ-KA	28.58	5.54	10-42

Not: ADÖ: Aşırı Dindarlık Ölçeği, SÖ: Suçluluk Ölçeği, DEK-KÖ: Düşünce Eylem Kaynaşması Kirlenme Ölçeği, VOKE-ZK: Vancouver Obsesif Kompulsif Envanteri-Zihinsel Kirlenme, OKE: Obsesif Kompulsif Envanteri, HAÖ-KA: Heartland Affetme Ölçeği-Kendini Affetme

3.1.2. Birinci Aşamadaki Temel Değişkenler Arası Korelasyon Analizleri

Çalışmanın temel değişkenleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgular, beklenenle tutarlı olarak zihinsel kirlenmenin ilgili değişkenler ile anlamlı ilişki sergilediğini göstermiştir.

İlk olarak, Rachman'ın (1994) önerdiği gibi katı bir ahlak ve inanç sisteminin zihinsel kirlenme duyguları ile ilişkili olabileceğinden yola çıkılarak ADÖ'den alınan puanlarla ölçülen dindarlık düzeyinin çeşitli değişkenlerle ilişkilerine bakılmıştır. Dindarlık düzeyinin obsesif-kompulsif belirti düzeyiyle ($r = .15, p < .01$), sıralama belirtileriyle ($r = .16, p < .01$), yıkama/temizlenme belirtileriyle ($r = .18$), etkisizleştirme belirtileriyle ($r = .12, p < .01$), kontrol belirtileriyle ($r = .11, p < .05$) pozitif yönde anlamlı ilişkiler gösterdiği bulunmuştur. Dindarlık düzeyi, beklenenle tutarlı olarak kirlenmeye ilişkin DEK inançları ile ($r = .15, p < .01$) ilişkili olarak bulunurken, beklenenin aksine zihinsel kirlenme ile anlamlı bir ilişki göstermemiştir ($r = .08, p = .10$). Diğer bir ifade ile bireylerin dindarlık düzeyi arttıkça kirlenmeye/bulaşmaya ilişkin DEK inançları da artmıştır.

Bununla birlikte dindarlık seviyesinin olumsuz duygulardan suçluluk ile olan ilişkisine bakılmış ve suçluluk puanlarıyla pozitif yönde anlamlı ilişkiler gösterdiği görülmüştür ($r = .32, p < .01$). Ancak alt ölçekler açısından ele alındığında, yalnızca ahlaki değerler alt ölçeği ($r = .70, p < .01$) anlamlı ilişki göstermiş, diğer alt ölçekler ve dindarlık seviyesi arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır.

İkinci olarak, zihinsel kirlenmenin obsesif-kompulsif belirtilerle olan ilişkisine bakıldığında, obsesif kompulsif belirtiler toplam puanıyla ($r = .59$), sıralama alt ölçeğiyle ($r = .39$), yıkama alt ölçeğiyle ($r = .53$), obsesiflik alt ölçeğiyle ($r = .58$), biriktirme alt ölçeğiyle ($r = .32$), etkisizleştirme alt ölçeğiyle ($r = .43$) ve kontrol alt ölçeğiyle ($r = .38$) pozitif yönde anlamlı ilişkiler gösterdiği bulunmuştur ($p < .01$). Bir diğer deyişle, bireylerin obsesif-kompulsif belirti düzeyleri arttıkça hissettikleri zihinsel kirlenme duygularının düzeyi artmaktadır. Bununla birlikte zihinsel bulaşma duyguları, beklenenle tutarlı olarak bulaşmaya/kirlenmeye ilişkin düşünce eylem kaynaşması inançları ile pozitif yönde anlamlı ilişkiler göstermiştir ($r = .45, p < .01$).

Tablo 2
Birinci Aşamada Ele Alınan Temel Değişkenler Arası Korelasyon İlişkileri

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1-HAÖ KA	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2-OKE Toplam	-.36**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3-OKE Sıralama	-.21**	.77**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4-OKE Yıkama	-.31**	.79**	.55**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5-OKE Obsesif Düşünme	-.44**	.68**	.39**	.50**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6-OKE Biriktirme	-.18**	.67**	.39**	.37**	.33**	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7-OKE Nötralizasyon	-.24**	.80**	.56**	.62**	.43**	.42**	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8-OKE Kontrol	-.26**	.77**	.51**	.51**	.39**	.46**	.57**	-	-	-	-	-	-	-	-
9-VOKEZK	-.39**	.59**	.39**	.53**	.58**	.32**	.43**	.38**	-	-	-	-	-	-	-
10-DEKKÖ	-.23**	.45**	.31**	.46**	.36**	.22**	.37**	.32**	.45**	-	-	-	-	-	-
11-SÖ Sürekli	-.52**	.37**	.15**	.29**	.50**	.24**	.25**	.23**	.44**	.29**	-	-	-	-	-
12-SÖ Ahl. Değer.	-.19**	.14**	.14**	.19**	.07	.01	.13**	.10*	.19**	.19**	.16**	-	-	-	-
13-SÖ Durumluk	-.47**	.41**	.28**	.33**	.45**	.22**	.32**	.23**	.38**	.30**	.74**	.16**	-	-	-
14-SÖ Toplam	-.53**	.41**	.23**	.35**	.47**	.22**	.30**	.25**	.46**	.34**	.89**	.53**	.83**	-	-
15-ADÖ	-.03	.15**	.16**	.18**	.04	.03	.12**	.11*	.08	.15**	.05	.70**	.07	.32**	-

*Korelasyon 0.05 düzeyinde anlamlıdır. **Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlıdır.

Not: HAÖ KA: Heartland Affetme Ölçeği Kendini Affetme Alt Ölçeği, OKE Toplam: Obsesif Kompulsif Belirtiler Toplam Puanı, OKE Sıralama: Obsesif Kompulsif Envanteri Sıralama Alt Ölçeği, OKE Yıkama: Obsesif Kompulsif Envanteri Yıkama Alt Ölçeği, OKE Obsesif Düşünme: Obsesif Kompulsif Envanteri Obsesif Düşünme Alt Ölçeği; OKE Biriktirme: Obsesif Kompulsif Envanteri Biriktirme Alt Ölçeği, OKE Nötralizasyon: Obsesif Kompulsif Envanteri Nötralizasyon Alt Ölçeği, OKE Kontrol: Obsesif Kompulsif Envanteri Kontrol Alt Ölçeği, VOKEZK: Vancouver Obsesif Kompulsif Envanteri Zihinsel Kirlenme, DEKKÖ: Düşünce Eylem Kaynaşması Kirlenme Ölçeği, SÖ Sürekli: Suçluluk Ölçeği Sürekli Suçluluk Alt Ölçeği, SÖ Ahl. Değer: Suçluluk Ölçeği Ahlaki Değerler Alt Ölçeği, SÖ Durumluk: Suçluluk Ölçeği Durumluk Suçluluk Alt Ölçeği, SÖ Toplam: Suçluluk Ölçeği Toplam Puanı, ADÖ: Aşırı Dindarlık Ölçeği.

Son olarak zihinsel kirlenmenin teorik olarak olumsuz duygularla ilişkili olacağı düşünülerek, suçluluk puanlarıyla olan ilişkisine bakılmıştır. Suçluluk ölçeğinden alınan toplam puanlar ve zihinsel kirlenme arasında ($r = .46, p < .01$) pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Suçluluğun farklı alt boyutları ele alındığında benzer ilişkiler olduğu gözlenmiştir (sürekli suçluluk için $r = .44$; ahlaki değerler için $r = .19$; durumsal suçluluk için $r = .38, p < .01$). Bireylerin kendilerini affetme düzeyinin hissettikleri suçluluk düzeyiyle teorik olarak negatif ilişkili olmasıyla da ilişkili olarak, zihinsel bulaşma kendini affetme ile negatif yönde ($r = -.39, p < .01$) anlamlı ilişkili bulunmuştur. Yani bireylerin kendini affetme eğilimleri azaldıkça, hissedecekleri zihinsel kirlenme duyguları artmaktadır.

Kendini affetme puanlarının diğer değişkenlerle ilişkisine bakıldığında, obsesif-kompulsif belirtilerle ($r = -.36, p < .01$) ve OKE'nin Sıralama, Yıkama, Obsesif Düşünme, Biriktirme, Nötralizasyon ve Kontrol Etme alt ölçeklerinin tümüyle negatif yönde ilişkili bulunduğu gözlenmiştir ($r = -.21; r = -.31; r = -.44; r = -.18; r = -.24; r = -.26, p < .01$, sırasıyla). Bir diğer deyişle, bireylerin kendilerini affetme eğilimleri azaldıkça, obsesif-kompulsif belirtiler artmaktadır. Kendini affetme, obsesif-kompulsif belirtilere benzer şekilde çalışmanın diğer değişkenleri (zihinsel bulaşma [$r = -.39$], bulaşmaya ilişkin DEK inançları [$r = -.23$], sürekli suçluluk [$r = -.52$], ahlaki değerler [$r = -.19$], durumsal suçluluk [$r = -.47$] ve toplam suçluluk [$r = -.53$]) ile negatif yönde anlamlı ilişkiler göstermiştir (tüm p değerleri $< .01$). Kendini affetme ve aşırı dindarlık arasında yine negatif yönde ilişki olduğu görülse de, bu ilişki anlamlılık düzeyine ulaşamamıştır.

Kirlenmeye ilişkin DEK inançları, yine beklenenle tutarlı olarak çalışmanın tüm değişkenleri ile anlamlı ilişkiler göstermiştir. Öncelikle obsesif-kompulsif belirtiler açısından ele alındığında, genel olarak obsesif-kompulsif belirti düzeyiyle ($r = .45$), Sıralama ($r = .31$), Yıkama ($r = .46$), obsesif düşünme ($r = .36$), Biriktirme ($r = .22$), Nötralizasyon ($r = .37$) ve Kontrol ($r = .32$) alt ölçeklerinin tümüyle pozitif yönde anlamlı ilişkiler gösterdiği bulunmuştur ($p < .01$). Bununla birlikte, çalışmanın temel değişkenlerinden olan dindarlık düzeyiyle de pozitif yönde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir ($r = .15, p < .01$). Olumsuz duygular açısından ele alındığında, kirlenmeye/bulaşmaya ilişkin DEK inançları, beklenenle tutarlı olarak suçluluk

puanlarıyla ($r = .34$), Sürekli suçlulukla ($r = .29$), durumluk suçlulukla ($r = .30$) ve ahlaki değerler alt boyutuyla ($r = .19$) pozitif yönde anlamlı ilişkiler göstermiştir ($p < .01$). Tüm değişkenler arasındaki ilişkiler Tablo 2’de gösterilmiştir.

3.2. İKİNCİ AŞAMA

Bu bölümde, öncelikle yüksek düzeyde dindar ve düşük düzeyde dindar grubun temel değişkenler açısından aldıkları puanlara ve bu puanlar arası korelasyon ilişkilerine bakılmıştır. Ardından, yüksek ve düşük dindar grupta bulunan katılımcıların zihinsel kirlenmeyi tetikleyen senaryoları dinlemelerinin ardından yaşanan zihinsel kirlenme düzeyi ve zihinsel kirlenmeyle ilişkili değişkenler açısından farklılaşp farklılaşmadıkları SPSS 23 istatistik programı kullanılarak varyans analizi aracılığıyla incelenmiştir.

3.2.1. İkinci Aşamada Örneklemin Ölçek Puanları Açısından Özellikleri

Örneklemin ölçek toplam puanları ve yaş değişkeni açısından yapılan betimsel analiz sonuçları Tablo 3’te görülmektedir.

Tablo 3
İkinci Aşamadaki Örneklem Temel Değişkenlerde Aldıkları Ortalamalar, Standart Sapma ve Aralıklar

Değişkenler	Ortalama		Standart Sapma		Aralık	
	Yüksek Dindar (n = 48)	Düşük Dindar (n = 44)	Yüksek Dindar (n = 48)	Düşük Dindar (n = 44)	Yüksek Dindar (n = 48)	Düşük Dindar (n = 44)
Yaş	20.38	20.82	1.50	1.85	18-26	18-29
VOKEZK	11.31	11.91	8.52	8.58	0-38	0-47
DEKKÖ	8.63	8.16	7.10	6.59	0-25	0-25
VOKE-Y	14.35	11.45	10.76	7.07	1-43	3-41

Not: VOKEZK: Vancouver Obsesif Kompulsif Envanteri Zihinsel Kirlenme Ölçeği, DEKKÖ: Düşünce-Eylem Kaynaşması Kirlenme Ölçeği, VOKE-Y: Vancouver Obsesif Kompulsif Envanteri Yıkama Alt Ölçeği.

3.2.2. Düşük ve Yüksek Dindar Grupların Temel Dindarlık Değişkenleri Açısından Farklılaşp Farklılaşmadığının İncelenmesi

İlk olarak düşük ve yüksek dindarlık gruplarının birbirlerinden gerçekten farklılaşp farklılaşmadığının değerlendirilmesi amacıyla iki grup dindarlık düzeyi ile ilişkili temel değişkenler açısından Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) kullanılarak karşılaştırılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 4'te özetlenmiştir. Elde edilen bulgular, dini tutum ve davranışların tümünde grupların birbirinden anlamlı olarak farklılaştığını destekler niteliktedir. Analiz sonuçları, yüksek dindar grupta bulunan katılımcıların, düşük dindar grupta bulunan katılımcılar ile karşılaştırıldığında anlamlı olarak daha sık ibadet yerlerine gittiği (M [SS] = 3.06 [1.24]; M [SS] = 1.18 [0.45]), daha sık dua ettiği (M [SS] = 4.73 [0.71]; M [SS] = 2.36 [1.04]), dine ait kutsal kitabı daha sık okuduğu (M [SS] = 3.15 [1.22]; M [SS] = 1.23 [0.57]), daha sık dini kurum ve organizasyonlara bağış yapıp gönüllü olarak katıldığını (M [SS] = 2.37 [1.16] ; M [SS] = 1.09 [0.47]) göstermiştir. Ek olarak, yüksek dindar grupta bulunan katılımcılar düşük dindar grupta bulunan katılımcılara göre (M [SS] = 6.62 [1.55]; M [SS] = 2.61 [1.17]) Aşırı Dindarlık Ölçeği'nden anlamlı olarak daha yüksek puan almıştır. Bir diğer deyişle, grupların dini

tutum ve davranışlarının, dini bağlılıklarının birbirinden anlamlı olarak farklılaşması, düşük ve yüksek dindar grubu belirlemede kullanılan ölçüm maddesinin iki uç grubu birbirinden doğru bir şekilde ayırt edebildiğini göstermiştir.

3.2.3. İkinci Aşamadaki Temel Değişkenler Arası Korelasyon Analizi

Tablo 4

Düşük ve Yüksek Düzey Dindar Katılımcıların Temel Dindarlık Değişkenlerinde Ortalama Puanları

	Düşük Dindar (n = 44)		Yüksek Dindar (n = 48)		Anlamlılık Testi
	M	Ss	M	Ss	
İbadetin Yapıldığı Yere Gitme Sıklığı	1.18	0.45	3.06	1.24	F (1, 90) = 89.82**
Dua Etme Sıklığı	2.36	1.04	4.73	0.71	F (1, 90) = 165.96**
Kutsal Kitabı Okuma Sıklığı	1.23	0.57	3.15	1.22	F (1, 90) = 90.85**
Dini Organizasyonlarda Gönüllü Olma ve Bağış Sıklığı	1.09	0.47	2.37	1.16	F (1, 90) = 46.74**
Aşırı Dindarlık Ölçeği	2.61	1.17	6.62	1.55	F (1, 90) = 192.35**

** p < .001 düzeyinde anlamlıdır.

Çalışmanın ikinci aşamasında da, birinci aşamasına benzer şekilde temel değişkenler arasındaki ilişkiler korelasyon analizi aracılığıyla incelenmiştir. Burada sözü edilen içsel olumsuz duygular Zihinsel Kirlenme Bildirim Formu'nda yer alan "utanç, suçluluk, aşağılanmışlık hissi, korku, üzümlük, ucuz hissetme, bayağı/adi hissetme" ölçek maddelerinin toplanarak tek bir puan oluşturulmasıyla elde edilen toplam puan, dışsal olumsuz duygular Zihinsel Kirlenme Bildirim Formu'nda yer alan "sıkıntı, kaygı, kızgınlık/öfke" ölçek maddeleri toplanarak tek bir puan oluşturulmasıyla elde edilen toplam puan, yıkama dürtüsü ise yıkamaya/temizlenme isteğine ilişkin ölçek maddelerinin toplanarak tek bir puan oluşturulmasıyla elde edilen toplam puandır. Elde edilen bulgulara göre, kirlenmeye ilişkin düşünce eylem kaynaşması inançlarının, zihinsel kirlenme ($r = .43, p < .01$), obsesif-kompulsif yıkama belirtileri ($r = .39, p <$

.01), manipülasyonun ardından bildirilen içsel olumsuz duygular ($r = .21, p < .05$) ve yıkama dürtüsü ile ($r = .27, p < .01$) pozitif yönde anlamlı ilişkiler gösterdiği görülmüştür.

Zihinsel kirlenme duyguları da, yıkama/temizlenmeyle ilişkili obsesif-kompulsif belirtilerle ($r = .38, p < .01$), manipülasyonun ardından bildirilen içsel olumsuz duygularla ($r = .27, p < .05$), dışsal olumsuz duygularla ($r = .28, p < .01$) ve yıkama dürtüleriyle ($r = .30, p < .01$) pozitif yönde anlamlı ilişkili bulunmuştur. Bir diğer deyişle, zihinsel kirlenme duyguları arttıkça, obsesif-kompulsif yıkama/temizlenme belirtileri, kirlenmeye ilişkin düşünce eylem kaynaşması, içsel ve dışsal olumsuz duygular ve yıkama dürtüleri de artmıştır. Bununla birlikte içsel olumsuz duygular, dışsal olumsuz duygularla ($r = .66, p < .01$) ve yıkama dürtüsüyle ($r = .61, p < .01$) pozitif yönde anlamlı ilişkili bulunurken; dışsal olumsuz duygular da yıkama dürtüsüyle ($r = .56, p < .01$) ilişkili bulunmuştur.

Tablo 5
İkinci Aşamadaki Temel Değişkenler Arası Korelasyon İlişkileri

	1	2	3	4	5	6
1-DEKKÖ	-	.44**	.39**	.21*	.20	.27**
2-VOKEZK	-	-	.38**	.27*	.28**	.30**
3-VOKE-Y	-	-	-	.15	.16	.23*
4- İçsel Olumsuz Duygular	-	-	-	-	.66**	.61**
5- Dışsal Olumsuz Duygular	-	-	-	-	-	.56**
6- Yıkama Dürtüsü	-	-	-	-	-	-

*Korelasyon 0.05 düzeyinde anlamlıdır.

**Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlıdır.

Not: DEKKÖ: Düşünce Eylem Kaynaşması Kirlenme Ölçeği, VOKEZK: Vancouver Obsesif Kompulsif Envanteri Zihinsel Kirlenme, VOKE-Y: Vancouver Obsesif Kompulsif Envanteri Yıkama Alt Ölçeği.

3.2.4. İkinci Aşamadaki Örneklemin Önceki Yaşantılara İlişkin Betimsel Özellikleri

Katılımcıların %48.9'u daha önce senaryoda anlatılana benzer bir ortamda hiç bulunmadığını belirtirken, %26.1'i nadiren, %19.6'sı bazen, %5.4'ü ise sıklıkla senaryoda anlatılana benzer bir ortamda bulunduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %26.1'i daha önce zoraki/rızalarının dışında bir cinsel yaşantı (örn. Bunun gibi bir öpüşme) deneyimlediklerini, %26'1'i arkadaşlarından birinin buna benzer bir yaşantısının (örn. Bunun gibi bir öpüşme) olduğunu, %17.4'ü ise rızanın olmadığı bir cinsel yaşantıya (örn. Bunun gibi bir öpüşme) tanık olduklarını belirtmişlerdir. Senaryoda zorla/rızanın olmadığı bir öpüşme anlatıldığından dolayı, katılımcıların daha önce böyle bir rızasız cinsel yaşantı yaşamış ya da tanık olmuş olmalarının karıştırıcı olabileceği düşünülerek bu üç madde açısından grupların farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Elde edilen bulgular dindarlık düzeyi ve senaryo koşulunda bu üç madde açısından (“Daha önce hiç rızanızın olmadığı (örn. zoraki) bir cinsel yaşantı deneyimlediniz mi,örneğin bunun gibi bir öpüşme?”), “Arkadaşlarınızdan herhangi biri daha önce böyle bir rızasının olmadığı (örn. zoraki) cinsel yaşantı yaşadı mı?”, “Daha önce hiç öpülen kişinin rızasının olmadığı (örn. zoraki) cinsel bir karşılaşma/yaşantıya tanık oldunuz mu, örneğin bunun gibi bir öpüşme?”) anlamlı bir farklılık olmadığına işaret ettiği için ($\chi^2 = 0.375, p = .54$; $\chi^2 = 1.434, p = .23$; $\chi^2 = 0.428, p = .51$, sırasıyla) bu değişkenler kontrol değişkeni olarak analizlere dâhil edilmemiştir. Bunun dışında, katılımcıların %13'ü ($n = 12$) son iki ay içerisinde bir travmatik yaşantısının olduğunu belirtmiştir. Bu katılımcıların büyük çoğunluğu (%75, $n = 9$) Ankara'da yaşanan bombalı terör saldırısından etkilendiğini belirtmiştir. Travmatik yaşantı deneyimlemiş olma açısından gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($\chi^2 = 0.490, p = .48$).

3.2.5. Dindarlık Düzeyinin, Senaryo Koşulunun ve Zamanın (Manipülasyonun) Zihinsel Kirlenme, İçsel – Dışsal Olumsuz Duygular ve Senaryodaki Adamın Ahlaksızlığının Değerlendirilmesi Üzerindeki Etkisi

Dindarlık düzeyinin ve senaryo koşulunun içsel olumsuz duygular (“utanç, suçluluk, aşağılanmışlık hissi, korku, üzgünlük, ucuz hissetme, bayağı/adi hissetme” ölçek

maddeleri toplanarak tek bir puan oluşturulmuştur), dışsal olumsuz duygular (“sıkıntı, kaygı, kızgınlık/öfke” ölçek maddeleri toplanarak tek bir puan oluşturulmuştur), zihinsel kirlilik hisleri ve senaryoda anlatılan adamın katılımcı tarafından ahlaksızlığının derecelendirilmesi üzerindeki etkilerini araştırmak amacıyla 2 (Dindarlık Düzeyi: Düşük Dindarlık, Yüksek Dindarlık) x 2 (Senaryo: İstemli/Rızası Olarak Öpüşme, Zorla/Rızası Olmadan Öpüşme) x 2 (Zaman: Zaman-1, Zaman-2) Karışık Desen Tekrarlı Ölçüm Çoklu Varyans Analizi (Repeated Measures MANOVA) uygulanmıştır. Analizlerde Sözü edilen bağımlı değişkenlerden aldıkları puan ortalamaları Tablo 6’da gösterilmiştir.

Bonferroni düzeltmesi yapılarak (.05/4), sözü edilen bağımlı değişkenler açısından gruplar arası farklar incelendiğinde, ölçüm zamanının (Wilks $\lambda = .29$, $F [4, 85] = 52.89$, $p < .001$, $\eta^2_{\text{kısmi}} = .71$), senaryo türünün (Wilks $\lambda = .73$, $F [4, 85] = 7.94$, $p < .001$, $\eta^2_{\text{kısmi}} = .27$) ve Dindarlık Düzeyinin (Wilks $\lambda = .87$, $F [4, 85] = 3.23$, $p < .05$, $\eta^2_{\text{kısmi}} = .13$) sözü edilen değişkenler üzerindeki temel etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur. Ayrıca, Zaman x Senaryo (Wilks $\lambda = .73$, $F [4, 85] = 7.98$, $p < .001$, $\eta^2_{\text{kısmi}} = .27$) ortak etkileşiminin anlamlı, Zaman x Dindarlık Düzeyi ortak etkileşiminin ise marjinal olarak anlamlı (Wilks $\lambda = .90$, $F [4, 85] = 2.46$, $p = .051$, $\eta^2_{\text{kısmi}} = .10$) olduğu bulunmuştur.

Bonferroni düzeltmesi yapılarak (.05/4), ölçüm zamanının temel etkisinin hangi değişkenler üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu incelendiğinde, içsel negatif duygular, dışsal negatif duygular, zihinsel kirlilik hisleri ve adamın ahlaksızlığının derecelendirilmesi açısından manipülasyon öncesinde ve sonrasında, tüm değişkenlerde Zaman 1 ve Zaman 2 arasında istatistiksel olarak anlamlı farkın bulunduğu görülmüştür (İçsel negatif duygular için $F [1, 88] = 115.59$, $p < .001$, $\eta^2_{\text{kısmi}} = .57$; dışsal negatif duygular için $F [1, 88] = 47.18$, $p < .001$, $\eta^2_{\text{kısmi}} = .35$; zihinsel kirlilik hisleri için $F [1, 88] = 88.66$, $p < .001$, $\eta^2_{\text{kısmi}} = .50$ ve adamın ahlaksızlığının derecelendirilmesi için $F [1, 88] = 127.48$, $p < .001$, $\eta^2_{\text{kısmi}} = .59$). Bireylerin manipülasyon sonrasında içsel negatif duyguları (M [SS] = 32.59 [26.34], dışsal negatif duyguları (M [SS] = 43.46 [30.87]), zihinsel kirlilik hislerini (M [SS] = 39.16 [30.30]) ve senaryoda anlatılan adamın ne kadar ahlaksız biri olduğunu (M [SS] = 69.87 [33.58]) derecelendirme puanlarının manipülasyon öncesinde bildirdikleri puanlardan (M [SS] = 4.65 [7.18]), M [SS] = 20.94 [19.69]), M [SS] = 11.89 [16.70], M [SS] = 23.80 [28.90], sırasıyla)

anlamli olarak daha yuksek olduğu gorulmüstür.

Tablo 6
Zaman 1 ve Zaman 2 Arasındaki Ortalama Farkları

	Zaman 1 (Manipülasyon Öncesi)		Zaman 2 (Manipülasyon Sonrası)		Anlamlılık Testi
	M	Ss	M	Ss	
İçsel Negatif Duygular	4.65	7.18	32.59	26.34	F (1, 88) = 115.59**
Dışsal Negatif Duygular	20.94	19.69	43.46	30.87	F (1, 88) = 47.18**
Kirlilik Duyguları	11.89	16.70	39.16	30.30	F (1, 88) = 88.66**
Adamın Ahlaksızlığının Derecelendirmesi	23.80	28.90	69.87	33.58	F (1, 88) = 127.48**

**p < .001 düzeyinde anlamlıdır.

*p < .05 düzeyinde anlamlıdır.

Senaryo türü temel etkisi incelendiğinde analiz sonuçları, temel etkinin söz konusu bağımlı değişkenlerden zihinsel kirlenme hariç hepsi için anlamlı olduğunu göstermiştir (içsel negatif duygular için $F [1, 88] = 9.88, p < .05, \eta^2_{\text{kısmi}} = .10$; dışsal negatif duygular için $F [1, 88] = 12.81, p < .05, \eta^2_{\text{kısmi}} = .13$ ve adamın ahlaksızlığının derecelendirilmesi için $F [1, 88] = 22.29, p < .001, \eta^2_{\text{kısmi}} = .20$). Bireylerin dindarlık düzeyinden bağımsız olarak, zorla/rızası olmadan öpüşme koşulunda bulunan katılımcıların, istemli/rızası olarak öpüşme koşulunda bulunan katılımcılardan anlamlı olarak daha yüksek puan aldıkları bulunmuştur ($M_{\text{istemli}} [SS] = 24.13 [25.14]$; $M_{\text{istemli}} [SS] = 27.92 [24.16]$; $M_{\text{istemli}} [SS] = 51.73 [33.97]$). Ancak Bonferroni düzeltmesi yapıldığında, istemli öpüşme koşulu ve istemsiz/zorla öpüşme koşulu arasında zihinsel kirlilik duyguları açısından anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Bir diğer deyişle katılımcılar, ister zorla/rızaları olmadan öpülmüş olsun, ister istemli/rızalı olarak öpülmüş olsun, böyle bir öpüşmeyi gerçekleştirdikten sonra kendilerini kirli hissettiklerini bildirmişlerdir.

Dindarlık düzeyi temel etkisi incelendiğinde, temel etkinin sadece adamın ahlaksızlığının derecelendirilmesi için ($F(1, 88) = 7.03, p = .01, \eta^2_{\text{kısmi}} = .07$) anlamlı olduğu bulunmuştur. Yüksek dindarlık düzeyine sahip olan katılımcılar ($M [SS] = 78.60 [28.27]$), senaryodaki adamı düşük dindarlık düzeyine sahip olan katılımcılar ile karşılaştırıldığında ($M [SS] = 60.34 [36.54]$) daha ahlaksız olarak değerlendirmişlerdir.

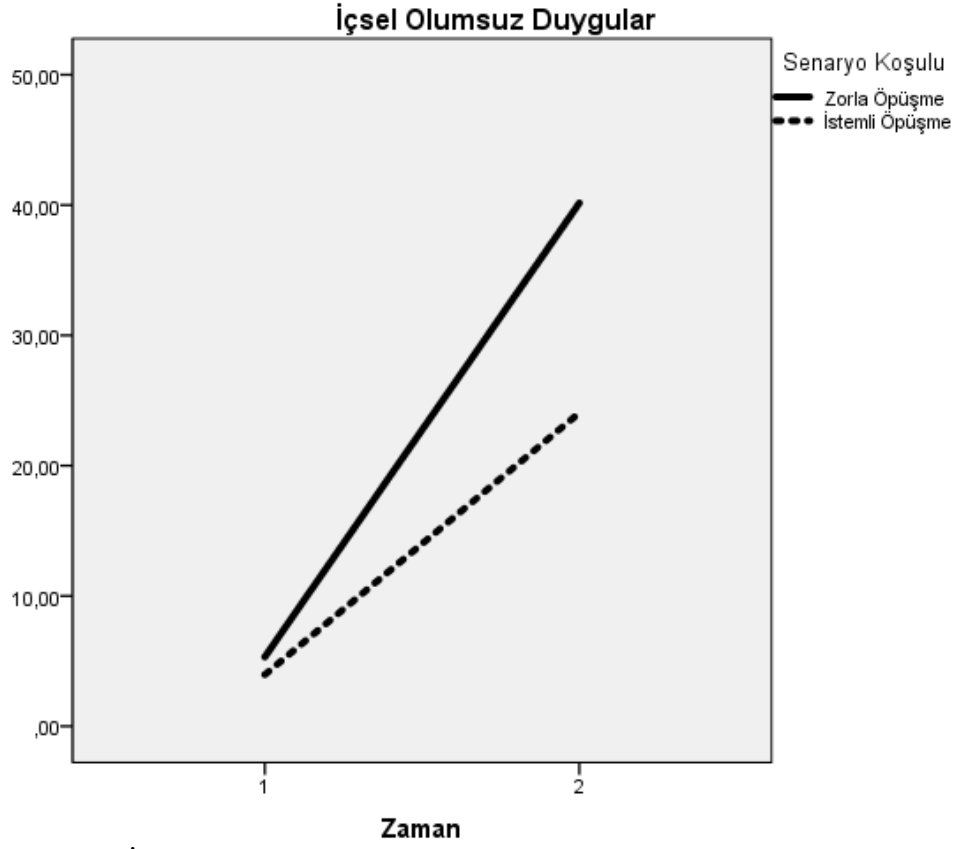
Tablo 7

İçsel Negatif Duygular, Dışsal Negatif Duygular, Zihinsel Kirlenme ve Ahlaksızlık Derecelendirilmesinde Senaryo Koşulu, Dindarlık Düzeyi ve Zamana Göre Alınan Ortalama Puanlar ve Standart Sapmalar

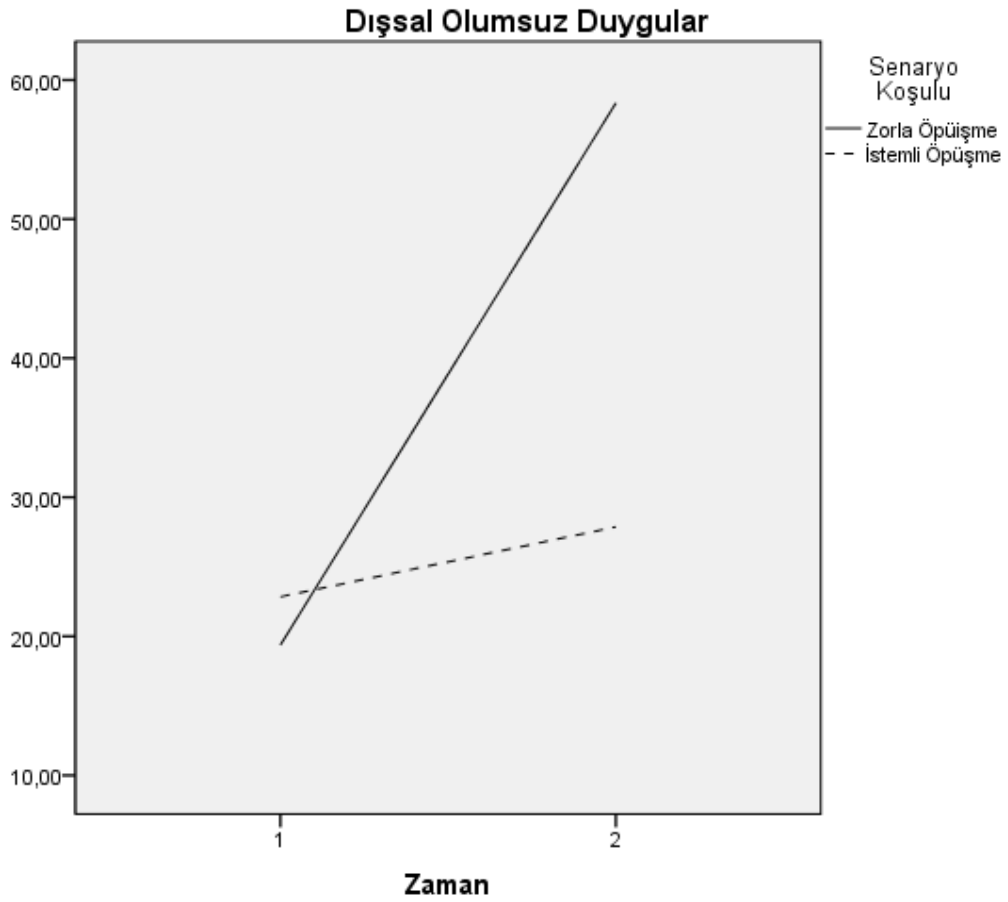
Değişkenler		Düşük Dindar		Yüksek Dindar	
		M (SS)		M (SS)	
		Manipülasyon Öncesi	Manipülasyon Sonrası	Manipülasyon Öncesi	Manipülasyon Sonrası
İçsel Negatif Duygular	Zorla	5.10	31.82	5.54	48.50
	Öpüşme	(6.50)	(20.44)	(9.86)	(26.61)
	İstemli	5.65	20.49	2.27	27.62
	Öpüşme	(7.28)	(22.32)	(2.88)	(27.61)
Dışsal Negatif Duygular	Zorla	21.62	58.36	17.12	58.33
	Öpüşme	(18.63)	(28.49)	(18.46)	(30.76)
	İstemli	27.77	25.64	17.91	30.10
	Öpüşme	(23.92)	(23.99)	(16.79)	(24.66)
Zihinsel Kirlenme	Zorla	13.64	38.41	10.08	56.20
	Öpüşme	(11.36)	(28.97)	(15.68)	(30.83)
	İstemli	14.86	27.86	9.35	32.17
	Öpüşme	(23.52)	(29.01)	(14.56)	(25.44)
Adamın Ahlaksızlığının Derecelendirilmesi	Zorla	20.68	80.45	31.60	93.20
	Öpüşme	(25.09)	(29.52)	(35.70)	(10.59)
	İstemli	21.36	40.23	20.65	62.74
	Öpüşme	(24.11)	(31.87)	(28.54)	(32.85)

Bonferroni düzeltmesi yapılarak, Zaman x Senaryo koşulu etkileşiminin hangi değişkenlerde anlamlı bir etki yarattığı incelendiğinde, analiz sonuçları, ortak etkileşimin bütün değişkenler üzerinde anlamlı bir etki yarattığını göstermiştir (İçsel negatif duygular için $F[1, 88] = 8.33, p < .05, \eta^2_{\text{kısmi}} = .09$; dışsal negatif duygular için $F[1, 88] = 28.09, p < .001, \eta^2_{\text{kısmi}} = .24$; zihinsel kirlilik duyguları için $F[1, 88] = 9.57, p < .05, \eta^2_{\text{kısmi}} = .10$ ve adamın ahlaksızlığının derecelendirmesi için $F[1, 88] = 14.00, p < .001, \eta^2_{\text{kısmi}} = .14$). Yapılan ileri analiz sonuçları manipülasyon öncesinde her iki senaryo koşulu arasında içsel negatif duygular ($M_{\text{istemli}} [SS] = 5.34 [8.37]$; $M_{\text{istemli}} [SS]$)

= 3.92 [5.69]), dışsal negatif duygular ($M_{\text{istemli}} [SS] = 19.23 [18.48]$; $M_{\text{istemli}} [SS] = 22.73 [20.95]$), zihinsel kirlenme ($M_{\text{istemli}} [SS] = 11.74 [13.80]$; $M_{\text{istemli}} [SS] = 12.04 [19.44]$) ve senaryodaki adamın ahlaksızlığı ($M_{\text{istemli}} [SS] = 26.49 [31.35]$; $M_{\text{istemli}} [SS] = 21.00 [26.17]$) ile ilgili anlamlı bir fark bulunmadığına işaret etmiştir. Ancak manipülasyon sonrasında zorla/rızası olmadan öpüşme koşulunda bulunan katılımcıların İstemli/Rızası olarak öpüşme koşulunda bulunan katılımcılara göre tüm değişkenlerde anlamlı olarak daha fazla puan aldığı görülmüştür. İçsel negatif duygular açısından ($M_{\text{istemli}} [SS] = 40.69 [25.12]$, $M_{\text{istemli}} [SS] = 24.13 [25.14]$), dışsal negatif duygular açısından ($M_{\text{istemli}} [SS] = 58.35 [29.40]$, $M_{\text{istemli}} [SS] = 27.92 [24.16]$) zihinsel kirlilik duyguları açısından ($M_{\text{istemli}} [SS] = 47.87 [30.98]$; $M_{\text{istemli}} [SS] = 30.07 [27.02]$) ve adamın ahlaksızlığının derecelendirilmesi açısından ($M_{\text{istemli}} [SS] = 87.23 [22.31]$, $M_{\text{istemli}} [SS] = 51.73 [33.97]$) istemsiz öpüşme koşulundaki katılımcıların istemli öpüşme koşulundaki katılımcılara göre anlamlı olarak daha yüksek puanlar aldığı görülmüştür.

Şekil 1. İçsel Olumsuz Duygular Açısından Zaman x Senaryo Etkileşimi.

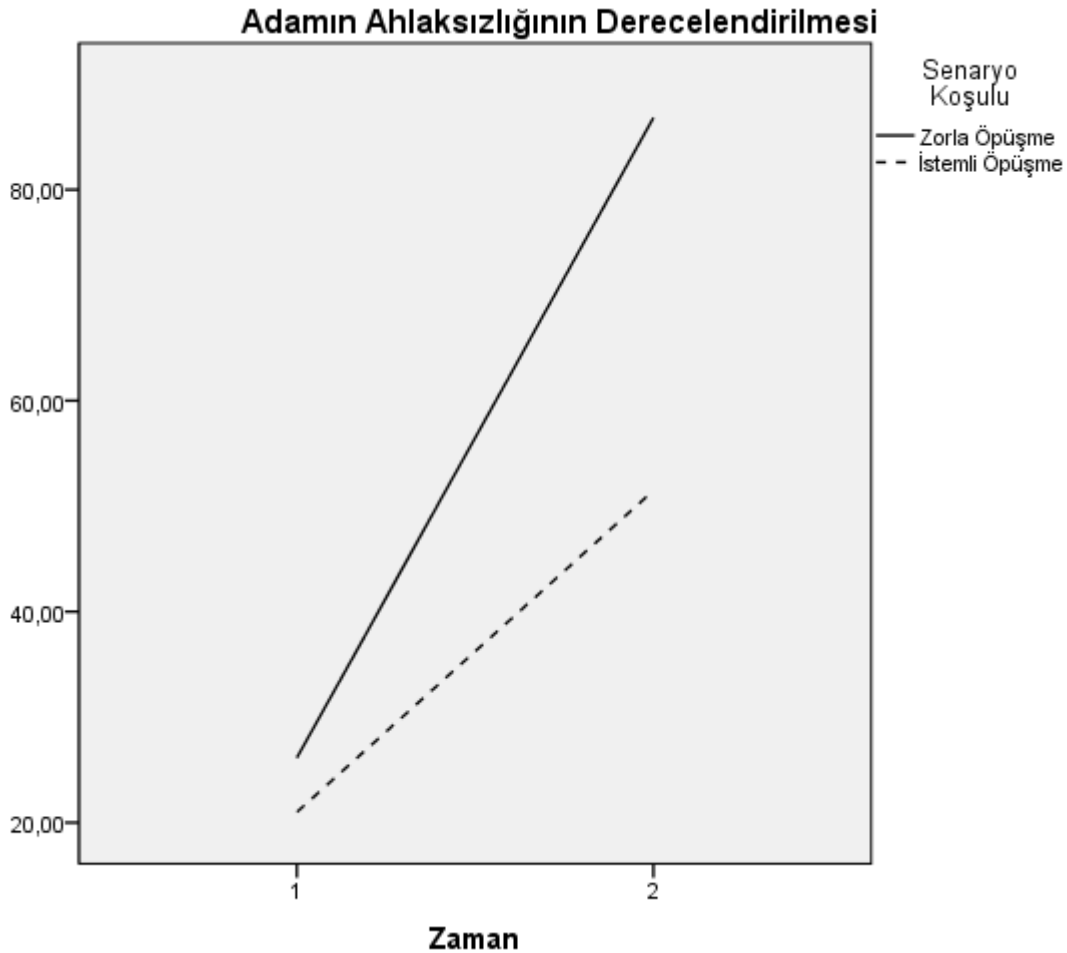

Şekil 2. Dışsal Olumsuz Duygular Açısından Zaman x Senaryo Etkileşimi.

Şekil 3. Zihinsel Kirlenme Açısından Zaman x Senaryo Etkileşimi.

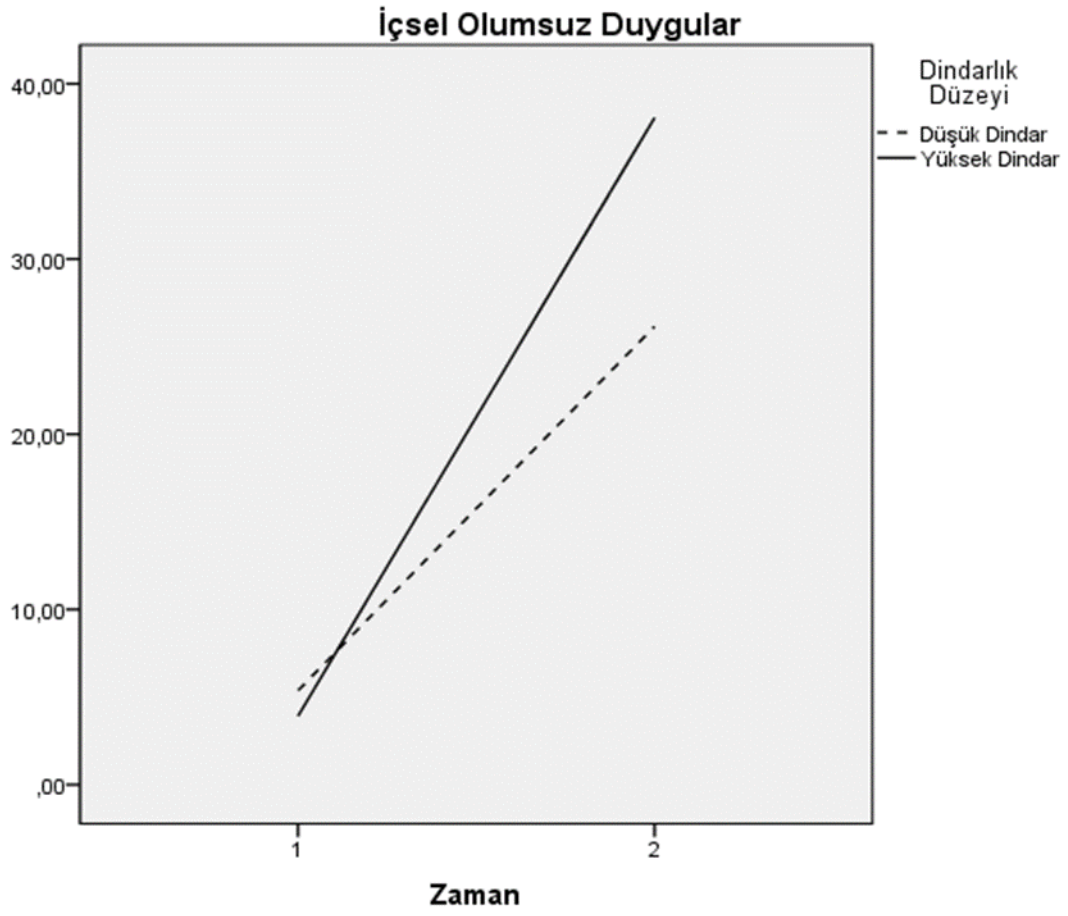

Şekil 4. *Adamın Ahlaksızlığının Derecelendirilmesi Açısından Zaman x Senaryo Etkileşimi.*

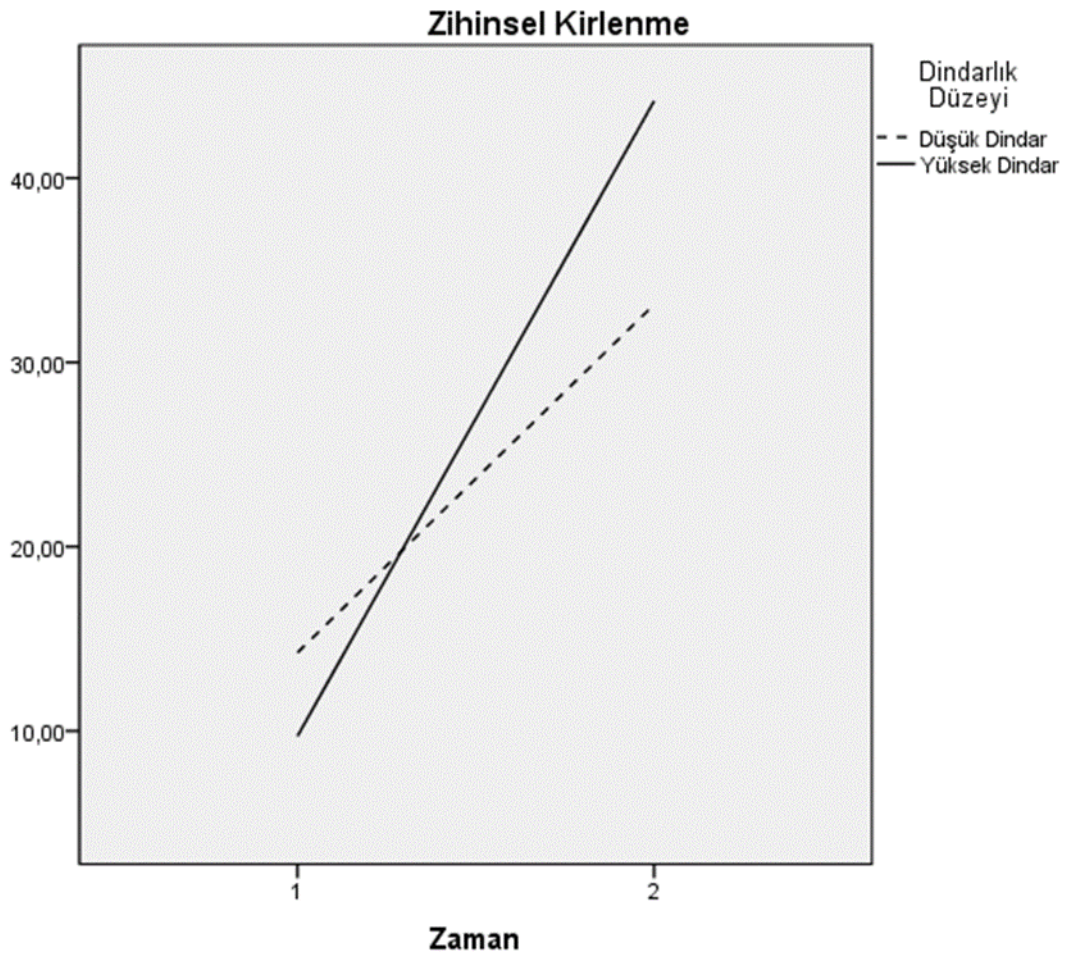
İkili karşılaştırmalara bakıldığında, Zaman 1’de (manipülasyon öncesi) içsel negatif duygular, dışsal negatif duygular, kirlilik duyguları ve senaryoda anlatılan adamın ahlaksızlığının derecelendirilmesi açısından istemli öpüşme koşulunun ve istemsiz öpüşme koşulunun birbirinden farklılaşmadığı görülmektedir. Ancak Zaman 2’de (manipülasyon sonrası) istemsiz öpüşme koşulundaki katılımcılar istemli öpüşme koşulundaki katılımcılara göre anlamlı olarak daha fazla içsel negatif duygular, dışsal negatif duygular, kirlilik duyguları bildirmiş ve senaryodaki adamı daha ahlaksız olarak değerlendirmişlerdir. Bunlara ek olarak, Zaman x Senaryo koşulunun ortak etkileşimi ikili karşılaştırmalar aracılığıyla incelendiğinde, içsel negatif duygular, zihinsel

kirlenme duyguları, adamın ahlaksızlığının derecelendirilmesi açısından zorla ve istemli öpüşme koşullarının her ikisinde de Zaman 1 ve Zaman 2 arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Yani katılımcılar, senaryo koşulunun ne olduğu fark etmeksizin, içsel negatif duygularında, zihinsel kirlenme duygularında ve adamın ahlaksızlığının derecelendirmesinde manipülasyon öncesine göre anlamlı bir artış bildirmişlerdir. Ancak istemsiz öpüşme koşulunda dışsal negatif duygular açısından Zaman 1 ve Zaman 2 arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülürken, istemli öpüşme koşulunda Zaman 1 ve Zaman 2’de dışsal negatif duygular açısından anlamlı bir fark görülmemiştir. Bir diğer deyişle, öpüşmeyi kendi rızalarıyla/isteyerek gerçekleştiren kişiler, senaryoyu dinledikten sonra dışsal negatif duygularında anlamlı bir artış bildirmemişlerdir.

Bonferroni düzeltmesi yapılarak, Zaman x Dindarlık Düzeyi etkileşiminin hangi değişkenlerde anlamlı bir etki yarattığı incelendiğinde, analiz sonuçları, ortak etkileşimin içsel negatif duygularda ($F [1, 88] = 6.86, p < .05, \eta^2_{kısmi} = .07$) ve zihinsel kirlilik duygularında ($F [1, 88] = 7.57, p < .05, \eta^2_{kısmi} = .08$) anlamlı bir etki yarattığını göstermiştir. Yapılan ileri analiz sonuçları manipülasyon öncesinde her iki dindarlık grubu arasında içsel negatif duygular ($M_{yüksek} [SS] = 3.98 [7.50]; M_{düşük} [SS] = 5.38 [6.83]$), dışsal negatif duygular ($M_{yüksek} [SS] = 17.50 [17.49]; M_{düşük} [SS] = 24.70 [21.42]$), zihinsel kirlenme ($M_{yüksek} [SS] = 9.73 [15.00]; M_{düşük} [SS] = 14.25 [18.26]$) ve senaryodaki adamın ahlaksızlığı ($M_{yüksek} [SS] = 26.35 [32.60]; M_{düşük} [SS] = 21.02 [24.32]$) açısından anlamlı bir fark bulunmadığına işaret etmiştir. Ancak manipülasyon sonrasında içsel negatif duygular açısından ($M_{yüksek} [SS] = 38.50 [28.80]; M_{düşük} [SS] = 26.15 [21.91]$) ve zihinsel kirlilik duyguları açısından ($M_{yüksek} [SS] = 44.69 [30.59]; M_{düşük} [SS] = 33.14 [29.14]$) yüksek dindarlık grubundaki katılımcıların düşük dindarlık grubundaki katılımcılara göre anlamlı olarak daha yüksek puanlar aldığı görülmüştür.

Şekil 5. İçsel Olumsuz Duygular Açısından Zaman x Dindarlık Düzeyi Etkileşimi.

Şekil 6. Zihinsel Kirlenme Duyguları Açısından Zaman x Dindarlık Düzeyi Etkileşimi.

3.2.6. Manipülasyon Sonrası Zihinsel Kirlenme ile İlişkili Değişkenler Açısından Karşılaştırmalar

3.2.6.1. Kirlilik Hislerinin Vücuttaki Yeri

Manipülasyonun ardından katılımcıların kirlilik hislerini vücutlarının neresinde yaşadıklarını belirtmeleri istenmiştir. Katılımcıların %54.3'ü ($n = 50$) ağızlarında, %5.4'ü ($n = 5$) kollarında, %27.2'si ($n = 25$) dillerinde, %16.3'ü ($n = 15$) yaygın/vücutlarının her yerinde, %17.4'ü ($n = 16$) yüzlerinde, %10.9'u ($n = 10$) ellerinde, %9.8'i ($n = 9$) mide/karınlarında kirlilik hisleri yaşadıklarını belirtmiştir. Katılımcıların %32.6'sı ($n = 30$) içsel bir kirlilik yaşadıklarını belirtirken, %13'ü ($n =$

12) yaşadıkları kirlilik hislerinin yerini belirlemenin zor olduğunu belirtmişlerdir. Dört katılımcı ise kirlilik hislerini verilen seçeneklerin dışında vücutlarının başka bir yerinde yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu katılımcılardan ise bir kişi bel bölgesinde, bir kişi bel/karın bölgesinde, göğüs bölgesinde ve bir kişi kalbinde birtakım kirlilik duyguları yaşadığını belirtmiştir. Katılımcıların hayali bir öpüşme senaryosunun ardından bu duyguları yaşıyor oluşu, “zihinsel” kirlenme olgusunu destekler niteliktedir. Bir diğer deyişle katılımcılar, beklenenle tutarlı olarak kirli bir nesne ile doğrudan fiziksel temasları olmasa da bu kirlenme duygularını yaşamışlardır. Bununla birlikte, zihinsel kirlenmenin “içsel” bir kirlilik olarak tanımlanmasıyla tutarlı olarak, katılımcıların büyük bir çoğunluğu (%32.6’sı) içsel bir kirlilik yaşadıklarını belirtmiştir.

3.2.6.2. Tikslenme Duyguları

Katılımcıların deneysel manipülasyonun ardından bildirdikleri zihinsel kirlenmeye ilişkin değişkenler açısından farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi amacıyla 2 (Grup: Yüksek Dindar, Düşük Dindar) x 2 (Senaryo: İstemli, İstemsiz Öpüşme) Çok Yönlü Varyans Analizi uygulanmıştır. Bildirilen olumsuz dışsal duygulardan senaryoda anlatılan adamın fiziksel özelliklerinden tiksiniş hissetme ve senaryoda anlatılan adamın davranışından tiksiniş hissetme açısından gruplar karşılaştırılmıştır. Bonferroni düzeltmesi yapıldığında (.05/2), dindarlık düzeyinin (Wilks $\lambda = .89$, $F [2, 87] = 5.17$, $p < .05$, $\eta^2_{\text{kısmi}} = .11$) ve senaryo koşulunun (Wilks $\lambda = .53$, $F [2, 87] = 38.45$, $p < .001$, $\eta^2_{\text{kısmi}} = .47$) temel etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür. Sözü edilen değişkenler açısından Grup x Senaryo ortak etkileşimi ise anlamlı bulunmamıştır.

Dindarlık düzeyinin temel etkisinin sözü edilen değişkenler üzerindeki etkisi ayrı ayrı incelendiğinde, dindarlık düzeyinin temel etkisinin sadece adamın davranışından tiksiniş olma üzerinde anlamlı bir farklılık yarattığı bulunmuştur ($F [1, 88] = 9.96$, $p < .05$, $\eta^2_{\text{kısmi}} = .10$). İkili karşılaştırmalara bakıldığında, yüksek dindar grubundaki katılımcılar (M [SS] = 76.21 [31.33]) düşük dindar grubundaki katılımcılara göre (M [SS] = 57.80 [39.21]) adamın davranışından daha fazla tiksiniş olduklarını bildirmişlerdir. Ancak, adamın fiziksel özelliklerinden tiksiniş olma açısından yüksek ve düşük dindar grup birbirinden anlamlı olarak farklılaşmamıştır.

Benzer şekilde, senaryo koşulunun temel etkisinin değişkenler üzerindeki temel etkisi ayrı ayrı incelendiğinde, senaryo temel etkisinin hem adamın fiziksel özelliklerden ($F [1, 88] = 58.34, p < .001, \eta^2_{\text{kısmi}} = .40$) hem de davranışından tiksiniş olma üzerinde anlamlı olduğu bulunmuştur ($F [1, 88] = 64.45, p < .001, \eta^2_{\text{kısmi}} = .42$). Bonferoni düzeltmesi ile yapılan ikili karşılaştırmalar, istemsiz öpüşme koşulundaki katılımcıların ($M [SS] = 67.55 [31.05]$) istemli öpüşme koşulundaki katılımcılara göre ($M [SS] = 21.67 [29.00]$) adamın fiziksel özelliklerinden daha fazla tiksiniş olduklarını ve istemsiz öpüşme koşulundaki katılımcıların ($M [SS] = 89.38 [18.68]$), istemli öpüşme koşulundaki katılımcılara göre ($M [SS] = 44.44 [36.17]$) senaryoda anlatılan adamın davranışlarından anlamlı olarak daha fazla tiksindiklerini göstermiştir.

3.2.6.3. Yıkama Dürtüleri

Zihinsel kirlenme manipülasyonunun ardından katılımcıların bildirdikleri yıkama dürtüleri ise Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) aracılığıyla karşılaştırılmıştır. Analiz sonuçları dindarlık grubunun ($F [1, 88] = 5.36, p < .05, \eta^2_{\text{kısmi}} = .06$) ve senaryo koşulunun ($F [1, 88] = 23.90, p < .001, \eta^2_{\text{kısmi}} = .21$) temel etkisinin anlamlı olduğunu göstermiştir. İkili karşılaştırmalar yüksek dindarlık grubundaki katılımcıların ($M [SS] = 41.30 [26.80]$) düşük dindarlık grubundaki katılımcılara göre ($M [SS] = 29.37 [25.75]$) ve istemsiz öpüşme koşulundaki katılımcıların ($M [SS] = 47.52 [26.40]$) istemli öpüşme koşulundaki katılımcılara göre ($M [SS] = 23.14 [21.24]$) daha fazla yıkama/temizlenme dürtüsü bildirdiğini göstermiştir. Elde edilen bulgular yıkama dürtüleri açısından Dindarlık Düzeyi x Senaryo koşulu ortak etkileşiminin ise anlamlı olmadığını göstermiştir.

3.2.6.4. Senaryoyu Canlandırabilirlik

Elde edilen bulgular, her ne kadar senaryonun ve manipülasyonun etkililiğini destekler nitelikte olsa da, gruplar arasında senaryoyu canlandırabilme düzeyi açısından anlamlı bir fark olup olmadığının kontrol edilmesi gerektiği düşünülmüştür. Bu amaç doğrultusunda, dindarlık düzeyi ve senaryo koşullarının senaryoyu canlandırma

üzerindeki etkisini incelemek amacıyla, senaryonun katılımcı açısından ne kadar açık/canlı olarak değerlendirildiği ve senaryonun ne kadar gerçekçi olarak değerlendirildiği 2 (Grup: Yüksek Dindar, Düşük Dindar) x 2 (Senaryo: İstemsiz, İstemli Öpüşme) Çoklu Varyans Analizi (MANOVA) aracılığıyla karşılaştırılmıştır. Elde edilen bulgular, senaryoyu canlandırabilme düzeyleri açısından dindarlık grubunun (Wilks $\lambda = .95$, $F [3, 86] = 1.54$, $p > .05$, $\eta^2_{kısmi} = .05$ ve senaryo koşulunun (Wilks $\lambda = .93$, $F [3, 86] = 2.17$, $p > .05$, $\eta^2_{kısmi} = .07$) temel etkilerinin anlamlı olmadığını yani grupların birbirinden anlamlı olarak farklılaşmadığını göstermektedir. Bir diğer deyişle, yüksek ve düşük dindarlık grubundaki katılımcılarla istemsiz ve istemli öpüşme koşulundaki katılımcılar, senaryoyu benzer düzeyde gerçekçi olarak değerlendirmiş, senaryonun benzer düzeyde açık/canlı olduğunu bildirmiş ve senaryoyu benzer kolaylıkla canlandırabildiklerini belirtmişlerdir.

3.2.6.5. Öpüşmenin Arzu Edilebilirliği

Katılımcıların, senaryoyu dinledikleri esnada betimlenen öpüşmenin gerçekleşmesini ne kadar istediklerini derecelendirmeleri istenmiş ve gruplar arası farklılıklar Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) aracılığıyla incelenmiştir. Analiz sonuçları dindarlık grubunun temel etkisinin anlamlı olduğunu ($F [1, 88] = 10.86$, $p = .001$, $\eta^2_{kısmi} = .11$) göstermektedir. Ancak senaryo koşulunun temel etkisi ($F [1, 88] = 3.41$, $p > .05$, $\eta^2_{kısmi} = .04$) ve Senaryo x Grup ortak etkileşimi ($F [1, 88] = 0.86$, $p > .05$, $\eta^2_{kısmi} = .01$) anlamlı olarak bulunmamıştır. Sözel olarak ifade etmek gerekirse, senaryo koşulu fark etmeksizin yüksek dindarlık düzeyine sahip katılımcılar (M [SS] = 11.17 [20.68]), düşük dindarlık düzeyine sahip katılımcılara göre (M [SS] = 28.70 [30.14]) senaryoyu dinledikleri esnada o öpüşmenin gerçekleşmesini anlamlı olarak daha az istemişlerdir. İstemli öpüşme koşulu ve istemsiz öpüşme koşulu arasında öpüşmenin arzu edilebilirliği açısından anlamlı bir farklılığın olmaması, her iki koşulda da katılımcıların öpüşmenin gerçekleşmesini istememiş olduğunu göstermiştir.

3.2.6.6. Senaryoda Anlatılan Adamın Ahlaki Değerlerine Yönelik Değerlendirmeler

Bunlara ek olarak, senaryoda anlatılan adamın ahlaki değerlerine/ahlak anlayışına yönelik olumlu değerlendirmeler (“Sizce bu adam güvenilir biri midir?”, “Sizce bu adam herhangi birinin ihtiyacı olsa ona yardım eder miydi?”, “Sizce bu adam, eğer davranışının başka birisini incitebileceğini düşünürse, ahlaksız bir şey yapmamaya karar verir miydi?”, “Sizce bu adam, yapmayı istemese bile/istemediği halde ‘doğru’ şeyi yapmayı seçer miydi?”, “Sizce bu adam, gerçekten yapmayı çok istediği halde, yanlış olduğunu düşündüğü bir şeyi yapmamaya karar verir miydi?” ölçek maddelerinin toplanarak tek bir puan haline getirilmesiyle oluşturulmuştur) ve olumsuz değerlendirmeler (“Adamın davranışını ne derece uygunsuz [sosyal/ahlaki olarak yanlış] olarak değerlendirirsiniz?”, “Sizce bu adam zayıf ve korunmasız insanlardan faydalanır mıydı?”, “Sizce bu adam kendi istediği bir şeyi elde etmek için başka birisini riske atar mıydı?” ölçek maddelerinin toplanarak tek bir puan haline getirilmesiyle oluşturulmuştur) açısından gruplar arasında anlamlı bir fark olup olmadığı Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) aracılığıyla incelenmiştir.

Adamın ahlaki değerlerine yönelik olumlu değerlendirmeler üzerinde senaryo koşulunun temel etkisi ($F [1, 88] = 40.69, p < .001, \eta^2_{\text{kısmi}} = .32$) anlamlı olarak bulunurken, dindarlık grubunun temel etkisi ($F [1, 88] = 1.14, p > .05, \eta^2_{\text{kısmi}} = .01$) ve Senaryo x Grup ortak etkileşimi ($F [1, 88] = 0.03, p > .05, \eta^2_{\text{kısmi}} = .00$) anlamlı olarak bulunmamıştır. Bir diğer deyişle, dindarlık düzeyi fark etmeksizin, istemli öpüşme koşulundaki katılımcılar ($M [SS] = 45.81 [18.89]$) istemsiz öpüşme koşulundaki katılımcılara göre ($M [SS] = 22.23 [16.51]$) senaryoda anlatılan adamı daha olumlu değerlendirmişlerdir. Adamın ahlaki değerlerine yönelik olumsuz değerlendirmeler üzerinde gruplar arası karşılaştırmalar yapıldığında, dindarlık grubunun ($F [1, 88] = 4.52, p < .05, \eta^2_{\text{kısmi}} = .05$) ve senaryo koşulunun ($F [1, 88] = 85.33, p < .001, \eta^2_{\text{kısmi}} = .49$) temel etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür. Ancak Grup x Senaryo koşulunun ortak etkileşiminin ($F [1, 88] = 2.89, p > .05$) anlamlı olmadığı görülmüştür. Analiz sonuçları, yüksek düzeyde dindar katılımcıların ($M [SS] = 71.09 [26.51]$), düşük düzeyde dindar katılımcılara göre ($M [SS] = 61.29 [30.88]$) senaryoda anlatılan adamın ahlaki değerlerine yönelik daha olumsuz çıkarımlar yaptığını göstermiştir. Benzer şekilde, dindarlık grubu fark etmeksizin, istemsiz öpüşme koşulundaki katılımcılar (M

[SS] = 85.74 [17.12]) istemli öpüşme koşulundaki katılımcılara göre (M [SS] = 46.20 [24.69]) senaryoda anlatılan adamın ahlaki değerlerine yönelik daha olumsuz çıkarımlar yapmıştır.

3.2.6.7. Sorumluluk/Suçluluk Duyguları

Zihinsel kirlenme manipülasyonunun ardından katılımcıların kendilerini yaşadıkları öpüşmeye dair ne derece sorumluluk/suçluluk hissettikleri (“Siz bu durumda yanlış bir şey yaptığınızı düşünüyor musunuz?”, “Bu durumda ortaya çıkan olaylarla ilgili olarak kendinizi ne derece sorumlu hissediyorsunuz?”, “Sizce bu durumu engelleyebilir miydiniz?” ölçek maddelerinin toplanarak tek bir puan haline getirilmesiyle oluşturulmuştur) açısından farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) yapılmıştır. Dindarlık grubunun ($F [1, 88] = 10.86, p < .05, \eta^2_{\text{kısmi}} = .11$) ve senaryo koşulunun ($F [1, 88] = 59.14, p < .001, \eta^2_{\text{kısmi}} = .40$) temel etkisi anlamlı olarak bulunurken, Dindarlık Düzeyi x Senaryo etkileşimi ($F [1, 88] = 2.36, p > .05$) anlamlı olarak bulunmamıştır. Senaryo koşulundan bağımsız olarak, yüksek düzeyde dindar katılımcılar (M [SS] = 57.73 [30.31]) düşük düzeyde dindar katılımcılara göre (M [SS] = 42.31 [29.58]) yaşanan olayla ilişkili olarak kendilerini daha sorumlu ve suçlu hissetme eğiliminde olmuşlardır. Benzer şekilde, dindarlık grubu fark etmeksizin, istemli öpüşme koşulundaki katılımcılar (M [SS] = 69.15 [22.78]), istemsiz öpüşme koşulundaki katılımcılara göre (M [SS] = 32.36 [26.51]) yaşanan olayla ilişkili olarak kendilerini daha sorumlu ve suçlu hissetme eğiliminde olmuşlardır.

3.2.6.8. Tacize Uğramış Hissetme

Son olarak, katılımcıların manipülasyonun ardından kendilerini tacize uğramış hissedip hissetmedikleri sorulmuş ve gruplar arası farklılıklar incelenmiştir. Katılımcıların kendilerini tacize uğramış hissetmeleri üzerinde dindarlık düzeyinin ($F [1, 88] = 6.40, p < .05, \eta^2_{\text{kısmi}} = .07$) ve senaryo koşulunun ($F [1, 88] = 83.49, p < .001, \eta^2_{\text{kısmi}} = .49$) temel etkisinin anlamlı olduğu ancak Dindarlık Düzeyi x Senaryo koşulu ortak etkileşiminin ise anlamlı olmadığı ($F [1, 88] = 0.68, p > .05, \eta^2_{\text{kısmi}} = .01$) görülmüştür.

Bir diğer deyişle, senaryo koşulu fark etmeksizin yüksek dindarlık grubundaki katılımcılar (M [SS] = 63.75 [37.54]) düşük dindarlık grubundaki katılımcılara göre (M [SS] = 47.16 [43.70]) daha yüksek oranda kendilerini tacize uğramış hissettiklerini bildirmişlerdir. Benzer şekilde, dindarlık grubu fark etmeksizin istemsiz öpüşme koşulundaki katılımcılar (M [SS] = 83.30 [25.65]) istemli öpüşme koşulundaki katılımcılara göre (M [SS] = 27.11 [34.32]) manipülasyondan sonra kendilerini daha fazla tacize uğramış hissettiklerini bildirmişlerdir.

3.2.6.9. Spontan Yıkama/ Temizlenme Davranışı

Deneysel manipülasyonun ardından verilen beş dakikalık arada katılımcıların herhangi bir yıkama davranışında bulunup bulunmadığı, rahatlamak için kolonya/ıslak mendil kullanıp kullanmadığı, su içip içmediği sorulmuştur. Katılımcıların %11.9'u ($n = 11$) deneysel manipülasyonun ardından sıkıntılı hissettikleri için ellerini veya yüzlerini yıkadığını belirtmiştir. Düşük dindarlık grubundaki katılımcıların %4.5'i ($n = 2$) ellerini/yüzünü yıkadığını belirtirken, yüksek dindarlık grubundaki katılımcıların %18.8'i ($n = 9$) ellerini/yüzünü yıkadığını belirtmiştir. Her iki senaryo koşulunda ise yıkama davranışı eşit sayıda görülmüştür (zorla öpüşme için %12.8 ($n = 6$) ve istemli öpüşme için %13.3 ($n = 6$)). Katılımcıların %8.7'si ($n = 8$) ise deneysel manipülasyonun ardından kendini kirli hissettiği için, rahatlamak için su içtiğini/ ağzını çalkaladığını belirtmiştir. Düşük dindarlık grubundaki katılımcıların %6.8'i ($n = 3$) su içtiğini/ ağzını çalkaladığını belirtirken, yüksek dindarlık grubundaki katılımcıların %10.4'ü ($n = 5$) kişi su içtiğini/ağzını çalkaladığını belirtmiştir. Zorla öpüşme koşulunda ise katılımcıların %12.8'i ($n = 6$) su içtiğini, istemli öpüşme koşulundaki katılımcıların ise %4.4'ü ($n = 2$) rahatlamak için/kirli hissettiği için su içtiğini belirtmiştir. Katılımcıların 15.2'si ($n = 14$) ise deneysel manipülasyonun ardından rahatlamak/ferahlamak için kolonya/ ıslak mendil kullandığını belirtmiştir. Zorla öpüşme koşulundaki katılımcıların 21.3'ü ($n = 10$) bu davranışlarda bulunduğunu belirtirken, istemli öpüşme koşulundaki katılımcıların 8.9'u ($n = 4$) kolonya/ ıslak mendil kullandığını bildirmiştir. Düşük dindarlık grubunda ise katılımcıların %13.6'sı ($n = 6$) kolonya/ ıslak mendil kullanırken, yüksek dindarlık grubundaki katılımcıların %16.6'sı ($n = 8$) kolonya/ ıslak mendil kullanmıştır. Ancak el/yüz yıkama davranışı açısından ($X^2 = 0.020$, $p = .89$), su

içme/ağız çalkalama açısından ($\chi^2 = 0.382, p = .54$), ıslak mendil ($\chi^2 = 0.444, p = .51$) ve kolonya kullanma açısından ($\chi^2 = 0.029, p = .86$) gruplar birbirinden anlamlı olarak farklılaşmamıştır.

4.BÖLÜM

TARTIŞMA

Bu araştırmada, zihinsel kirlenmenin, dindarlık düzeyi, kirlenmeye ilişkin düşünce-eylem kaynaşması, suçluluk, kendini affetme ve obsesif-kompulsif bozukluk belirti düzeyi ile sergilemiş olduğu ilişki incelenmiştir. Ardından, yüksek ve düşük düzey dindar katılımcılar belirlenerek zihinsel kirlenmeyi ve ilişkili duyguları tetikleyeceği düşünülen bir senaryonun dinletilmesinin ardından yaşanan kirlilik duyguları ve diğer zihinsel kirlenme değişkenleri açısından bu iki grup karşılaştırılarak, dindarlık düzeyinin zihinsel kirlenme üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu bölümde, elde edilen bulgular çalışmanın hipotezleri temel alınarak alanyazın doğrultusunda tartışılmıştır. Son olarak, çalışmanın sınırlılıklarından, klinik doğurgularından bahsedilmiş ve gelecek araştırmalar için önerilerde bulunulmuştur.

4.1. Dindarlık Düzeyi ve Temel Değişkenler Arasındaki İlişkilerin Tartışılması

Çalışmanın temel amaçlarından biri, dindarlık ve OKB semptom düzeyi arasındaki ilişkilerin ve aynı zamanda ülkemizde ilk kez incelenecek olan zihinsel kirlenme duygularının bizim kültürümüzde nasıl bir örüntü sergilediğinin incelenmesidir. Öncelikle, Rachman'ın (1994) önerdiği gibi katı bir ahlak ve inanç sisteminin zihinsel kirlenme duygularıyla ilişkili olabileceğinden yola çıkılarak; din ve dindarlık düzeyinin zihinsel kirlenme duyguları, kirlenmeye ilişkin DEK inançları ve obsesif-kompulsif semptom düzeyiyle, suçluluk duyguları ve kendini affetmeyle ilişkili olacağı düşünülmüş ve çalışmanın birinci hipotezi bu doğrultuda oluşturulmuştur.

Birinci hipotezde, dindarlık düzeyi, zihinsel kirlenme, kirlenmeye ilişkin DEK, suçluluk ve OKB semptom düzeyi arasında pozitif yönde, kendini affetme ile negatif yönde anlamlı ilişki görüleceği öngörülmüştür. Elde edilen bulgular, dindarlık düzeyinin genel obsesif-kompulsif semptom düzeyiyle ve obsesif-kompulsif semptom alt türlerinden sıralama, yıkama, nötralizasyon ve kontrol semptomlarıyla pozitif yönde ilişkili olduğuna işaret etmiştir. Ancak dindarlık düzeyi, obsesif düşünme ve DSM-IV'te

(American Psychiatric Association, 2000) obsesif-kompulsif semptom alt türlerinden biri olarak kabul edilirken, DSM V'te OKB'den ayrı bir tanı grubu olarak sınıflanmaya başlanan biriktirme semptomları ile anlamlı bir ilişkili göstermemiştir (*DSM V*; Amerikan Psikiyatri Birliği, 2014). Dindarlık düzeyinin neredeyse tüm OKB belirtileriyle anlamlı ilişkili olduğu görülürken, biriktirme alt ölçeği ile ilişkili olmaması, biriktirmenin OKB belirtisi olmaktan ziyade farklı bir olguya işaret ediyor olduğunu destekleyen bir bulgu olarak dikkat çekmiştir. Öte yandan, obsesif düşünme ile dindarlık düzeyinin ilişkili bulunmaması, istem dışı düşünceleri deneyimleyen dindar kişilerin bu düşüncelerin kontrolünde zorlanmaktan ziyade, diğer gözle görülür kompulsif ritüellere yönelebileceğini düşündürmüştür. Ahmed, Taha, Eldin, Youssef ve Mohamed'in (2015) yaptıkları çalışmada dindarlık genel OKB semptomlarıyla ilişkili bulunmazken, yıkama alt ölçeği ve obsesif düşünme alt ölçeği ile ilişkili bulunmuştur. Araştırmacılar dindarlığın doğrudan OKB'ye yol açmayabileceğini ancak farklı semptom türleri ile ilişkili olabileceğini önermiştir. Bu çalışmada da OKB'nin tüm alt ölçeklerinin dindarlıkla ilişkili olmaması, aynı olasılığı düşündürmüştür. Benzer şekilde, İnözü ve arkadaşlarının (2012) kültürlerarası çalışma bulgularıyla tutarlı olarak, bu çalışmadaki Müslüman örneklemin de daha çok kompulsif belirtiler yaşıyor olabileceği, dolayısıyla obsesif düşünme ve dindarlık arasındaki ilişkinin anlamlılık düzeyine ulaşmamış olabileceği düşünülmüştür.

Bununla birlikte, dindarlık düzeyi beklenenle tutarlı olarak kirlenmeye ilişkin DEK inançlarıyla da pozitif yönde anlamlı ilişkili bulunmuştur. Elde edilen bu bulgu, Rachman'ın (1997) DEK'in yüksek düzey dindar bireylerde belirgin olarak görülebileceğine ilişkin önermesiyle ve önceki araştırma bulgularıyla (Berman ve ark., 2010; Rassin ve Koster, 2003; Yorulmaz ve ark., 2009) tutarlıdır. Bir diğer ifadeyle, DEK inançlarının dindarlıkla ilişkili olduğuna işaret eden araştırma bulgularıyla tutarlı olarak, dindarlık düzeyi kirlenmeye ilişkin DEK inançları ile de ilişkili bulunmuştur. Bu bulgu, Salkovskis, Shafran, Racman ve Freeston'un (1999) bazı düşüncelerin dini doktrinler tarafından kabul edilemez oluşu ve cezalandırılacak olması nedeniyle DEK benzeri inançları tetikleyeceğine ilişkin önermeleriyle tutarlıdır. Ölçek maddeleri göz önüne alındığında, kişiler bir yakınlarının hastalandığını ya da onlara bir şey bulaştırdıklarını düşünürlerse, onlara gerçekten bir şeyler bulaştırmış olma risklerinin arttığına ya da buna gerçekten sebep olmaları kadar kötü olduğuna inanmaktadırlar.

Dolayısıyla, dini inançlarının uygun bulmadığı ahlaken yanlış bir şey yapmış olduklarını düşünmeleriyle tutarlı olarak, yukarıda sözü edilen düşüncelerin yalnızca akıllarına gelmiş olmasının bile o eylemleri gerçekten yapmış olmak kadar kötü olacağına ilişkin inançlarının tetiklenmiş olabileceği düşünülmektedir.

Dindarlık düzeyi ve olumsuz duygulardan suçluluk ile gözlenen pozitif yöndeki ilişkiler, Shafran ve arkadaşlarının (1996) ve Steketee ve arkadaşlarının (1991) suçluluk ile dindarlık ve OKB arasında güçlü ilişkiler bulunduğuna dair bulgularıyla tutarlıdır. Bu araştırma bulguları ile tutarlı bir şekilde, İnözü ve arkadaşları (2012) farklı dindarlık düzeyine sahip olan Müslüman ve Hristiyan öğrencileri OKB semptom şiddeti açısından karşılaştırdıkları çalışmada yüksek düzeyde dindar Müslüman ve Hristiyan bireylerin düşük düzeyde dindar bireylere göre daha yüksek suçluluk bildirdiğini bulmuşlardır. Bu bulgulara ek olarak, dindarlığın OKB semptomları ile olan ilişkisinde suçluluk duygularının aracı rolü olduğu bulunmuştur (Inozu ve ark., 2012). Ancak yürütülmüş olan bu çalışmada, dindarlık düzeyinin suçluluğun farklı alt boyutları ile olan ilişkisine bakıldığında, Suçluluk Ölçeği'nin yalnızca Ahlaki Değerler alt boyutu ile ilişkili olduğu görülmüştür. Daha önce de belirtildiği üzere, Ahlaki Değerler alt boyutu bireyin davranışlarını biçimlendirirken ahlaki değer ve standartlara ne ölçüde uyduğunu değerlendirmekte kullanılmaktadır. Din, davranışları belirlemede kesinlikle uyulması gereken ahlaki standartlar ve katı kurallar koymaktadır. Buradan hareketle, bireyin dindarlık düzeyi arttıkça, davranışlarını biçimlendirirken bu ahlaki standartları daha sert ve değişmez bir şekilde ele alma olasılığı artacağından, bu standartlara aykırı davrandığında hissedeceği suçluluğun şiddetinin de daha yüksek olmasının beklenilir bir durum olduğu düşünülmektedir.

Öte yandan, bu çalışmada dindarlık ve kendini affetme arasında anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir. Her ne kadar önceki bazı çalışmalarda affetme dindarlıkla ilişkili bulunsa da (Rye ve ark., 2001) sözü geçen bu çalışmaların Müslüman olmayan örneklerle yürütülmesinden kaynaklı olarak böyle bir farklılık görülmüş olabileceği düşünülmektedir. Ancak çalışmanın hipoteziyle tutarlı olarak, kendini affetmenin tüm obsesif-kompulsif semptom alt türleriyle ve genel OKB semptomlarıyla negatif yönde anlamlı ilişkili bulunması alanyazında sayıca az olan bulgularla tutarlıdır (Conway-Williams, 2011; Webb, Robinson ve Brower, 2009).

Bunlara ek olarak, dindarlık ve zihinsel kirlenmenin ilişkili olabileceğine dair öngörümüz doğrulanmamıştır. Beklentinin aksine, dindarlık ve zihinsel kirlilik duyguları arasındaki ilişki anlamlılık düzeyine ulaşmamıştır. Bu bulgu, aslında Berman, Wheaton, Fabricant ve Abramowitz'in (2012) Hıristiyan katılımcılarla yürüttükleri çalışma bulgularıyla tutarlıdır. Berman ve arkadaşları (2012), dindarlığın zihinsel kirliliği yordayacağını öngörmüş, ancak hipotezleri doğrulanmamıştır. Her ne kadar dindarlık düzeyi içsel kirlenme duygularını yordamasa da, onların çalışmasında dindarlık seviyesi ve dine yönelik sosyal dışsal motivasyon anlamlı olarak yıkama ritüellerini yordamıştır. Bu çalışmada zihinsel kirlenme duyguları tek boyut olarak ele alındığı için böyle bir karşılaştırma yapılması mümkün olmamıştır. Sonuç olarak, dindarlık zihinsel kirlenmeyle ilişkili bulunmazken, kirlenmeye ilişkin DEK inançları ve OKB semptom düzeyi ile ilişkili bulunması, dindarlık-OKB ilişkisinin doğrudan olmaktan ziyade farklı değişkenler aracılığıyla ortaya çıkabilen dolaylı bir ilişki olabileceğini düşündürmüştür. Tüm bu bulgular bir arada değerlendirildiğinde, çalışmanın birinci hipotezinin büyük ölçüde desteklendiği düşünülmüştür.

4.2. Deneysel Manipülasyona İlişkin Bulguların Tartışılması

Çalışmanın deneysel manipülasyonu içeren ikinci aşaması, Elliott ve Radomsky'nin (2009) çalışmasında kullanılan senaryolar kullanılarak tasarlandığından ve oldukça benzer bir işlem uygulandığından, bu aşamadaki hipotezler genel olarak Elliott ve Radomsky'nin (2009) çalışmasından yola çıkılarak oluşturulmuştur. Ancak Elliott ve Radomsky'nin (2009) çalışmasında istemli/rızanın olduğu öpüşme-öpen kişinin ahlaklı biri olarak tanımlanması, istemli/rızanın olduğu öpüşme-öpen kişinin ahlaksız biri olarak tanımlanması, zorla/rızanın olmadığı öpüşme-öpen kişinin ahlaklı biri olarak tanımlanması, zorla/rızanın olmadığı öpüşme-öpen kişinin ahlaksız biri olarak tanımlanması şeklinde dört ayrı koşul bulunmaktadır. Bu çalışmada ise iki dindarlık grubu ele alındığından, her iki öpüşme koşulunda da öpen kişi ahlaklı biri olarak tanımlanmaktadır.

4.2.1. Dindarlık Düzeyinin, Senaryo Koşulunun ve Zamanın (Manipülasyonun) Zihinsel Kirlenme, İçsel-Dışsal Olumsuz Duygular ve Senaryodaki Adamın Ahlaksızlığının Değerlendirilmesi Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Çalışmanın ikinci hipotezinde zamanın temel etkisinin anlamlı olmasının öngörüldüğü belirtilmiştir. Bir diğer deyişle, katılımcıların manipülasyon sonrasında, manipülasyon öncesine göre daha fazla içsel olumsuz duygu, dışsal olumsuz duygu, kirlenme duyguları bildireceği beklenmiş ve senaryoda anlatılan adamı daha ahlaksız olarak değerlendirecekleri öngörülmüştür. Bu dört temel değişken açısından zamana göre yapılan karşılaştırmalar, manipülasyonun etkili olduğuna, katılımcıların deneysel prosedürün ardından farklı birtakım olumsuz duygular yaşamış olduğuna işaret etmektedir. Bu bulgu, Elliott ve Radomsky'nin (2009) çalışmasında senaryonun ardından bireylerin kendilerini daha kirli olarak değerlendirdikleri, daha fazla olumsuz iç ve dış duygu yaşadıkları ve senaryodaki adamı daha ahlaksız olarak değerlendirdikleri bulguları ile tutarlıdır.

Çalışmanın üçüncü hipotezinde, Zaman x Dindarlık Düzeyi ortak etkileşiminin anlamlı olması beklenmiştir. Bir diğer deyişle, manipülasyon öncesinde yüksek ve düşük dindarlık düzeyine sahip katılımcılar bildirecekleri içsel olumsuz duygular, dışsal olumsuz duygular, zihinsel kirlenme duyguları ve adamın ahlaksızlığının derecelendirilmesi açısından farklılaşmayacak, ancak manipülasyon sonrasında yüksek düzeyde dindar kişiler düşük düzeyde dindar kişilere oranla tüm bu değişkenler açısından daha yüksek puanlar alacaktır. Elde edilen bulgular, dindarlık düzeyinin temel etkisinin anlamlı olduğuna ve Zaman x Dindarlık Düzeyi etkileşiminin marjinal olarak anlamlı olduğuna işaret etmektedir. Yapılan ileri analizler, dindarlığın temel etkisinin yalnızca senaryodaki adamın ahlaksızlığının değerlendirilmesinde anlamlı olduğunu gösterirken; Zaman x Dindarlık Düzeyi ortak etkileşiminin içsel olumsuz duygularda ve zihinsel kirlilik duygularında anlamlı bir etki yarattığını göstermiştir. Dindarlık düzeyinin temel etkisinin anlamlı olması, senaryo koşulu fark etmeksizin yüksek düzeyde dindar kişilerin böyle bir öpüşmeyi gerçekleştiren kişiyi daha ahlaksız olarak değerlendirdiğine işaret etmektedir. Bir diğer deyişle, yüksek düzeyde dindar kişiler, böyle bir ortamda, henüz yeni tanıştıkları bir kişiyle, kendi rızalarıyla dahi öpüşmeyi

uygun bulmamıştır. Dolayısıyla böyle bir öpüşmeyi zorlamadan gerçekleştirmiş olsa bile, senaryodaki adam, önceki betimlenen olumlu ahlaki özelliklerine rağmen, ahlaksız biri olarak görülmüştür. Bu çalışmada yüksek düzeyde dindar katılımcıların tamamının İslam dinine bağlı olduklarını belirtmesi nedeniyle, bu bulgu şaşırtıcı olmamıştır. İslam dinine göre, aralarında evlilik bağı olmayan iki kişi arasında fiziksel ve cinsel yakınlıklar uygun bulunmamaktadır (İsrâ 17/32, Furkân 25/68, Mümtehine 60/12). Dolayısıyla böyle bir öpüşmeyi gerçekleştiriyor olmak, adamı ahlaken hatalı bulmak için yeterli bir sebep olarak görülmüştür. Çünkü yüksek düzeyde dindar olan katılımcının dini ve ahlaki standartlarına, kurallarına aykırı bir eylem gerçekleştirmiştir. Bu bulgu, Rachman ve arkadaşlarının (2015) zihinsel kirlenme duyguları yaşayan bireylerin genellikle yüksek kişisel standartları olan kişiler olma eğiliminde olduğu önermesiyle nispeten tutarlı bir örüntü sergilemiştir. Araştırmacılara göre bu kişiler ahlaki ve fiziksel saflıklarını sürdürüebilmek için çaba göstermektedirler (Rachman ve ark., 2015). Zaman x Dindarlık Düzeyi ortak etkileşiminin anlamlı olması ise, beklenenle tutarlı olarak, manipülasyon öncesinde yüksek düzeyde dindar ve düşük düzeyde dindar grubun sözü edilen değişkenlerin hiçbirinde birbirinden anlamlı olarak farklılaşmadığına, ancak manipülasyon sonrasında, yüksek düzeyde dindar katılımcıların düşük düzeyde dindar katılımcılara göre daha fazla içsel olumsuz duygu ve zihinsel kirlilik duyguları bildirdiğine işaret etmiştir. Yüksek düzeyde dindar katılımcıların, utanç, suçluluk, aşağılanmışlık gibi içsel olumsuz duygular yaşamaları, ahlaken kendi inançlarına aykırı bir davranışta bulunmalarından dolayı alanyazınla tutarlıdır. Benzer şekilde yüksek düzeyde dindar katılımcıların düşük düzeyde dindar katılımcılara oranla daha fazla suçluluk bildirmelerine ilişkin alanyazın bulgularıyla (Rassin ve Koster, 2003; İnözü ve ark., 2012) ve zihinsel kirlenmenin de bu türden olumsuz duygularla ilişkili olmasıyla (Rachman ve ark., 2015) tutarlıdır. Tüm bu bulgular ışığında çalışmanın üçüncü hipotezinin kısmen doğrulandığı söylenebilir.

Çalışmanın dördüncü hipotezinde, Zaman x Senaryo koşulunun ortak etkileşiminin anlamlı olacağı öngörülmüştür. Her iki senaryo koşulundaki katılımcıların manipülasyon öncesinde içsel olumsuz duygular, dışsal olumsuz duygular, zihinsel kirlenme duyguları ve adamın ahlaksızlığının derecelendirilmesi açısından farklılaşmayacağı, ancak manipülasyon sonrasında zorla/rızanın olmadığı öpüşme koşulundaki katılımcıların tüm bu değişkenlerde daha yüksek puanlar alacağı

öngörülmüştür. Yapılan ileri analizler, senaryo koşulunun temel etkisinin zihinsel kirlenme duyguları hariç olmak üzere diğer tüm değişkenlerde ve Zaman x Senaryo koşulunun ortak etkileşiminin tüm değişkenler üzerinde anlamlı olduğuna işaret etmiştir. Senaryo koşulunun temel etkisinin anlamlı olması, zorla öpüşme koşulundaki katılımcıların istemli öpüşme koşulundaki katılımcılara göre anlamlı olarak daha fazla içsel olumsuz duygu, dışsal olumsuz duygu bildirdiğini ve senaryodaki adamı daha ahlaksız olarak değerlendirdiğini göstermiştir. Ancak zihinsel kirlenme duyguları açısından ortalama puanlar incelendiğinde, her iki senaryo koşulunda da katılımcıların zihinsel kirlenme duyguları bildirdiği görülmüştür. Senaryo koşulu fark etmeksizin zihinsel kirlenme duygularının ortaya çıkması, önceki deneysel çalışmalardan (örn. Elliott ve Radomsky, 2009; Herba ve Rachman, 2007) farklı olarak kültürel bir farklılığın olabileceğini düşündürmüştür. Daha önce de belirtildiği gibi, İslam dininin öğretilerinin yaygın olarak kabul edildiği, Müslüman ağırlıklı bir toplum olarak Türk toplumunda, fiziksel ve cinsel yakınlıkların daha önce tanışılmamış birisiyle, çok kısa sürede, duygusal bir birliktelik olmadan kurulması fazla uygun bulunmamaktadır. Dolayısıyla, istemli/rızanın olduğu öpüşme koşulunda da katılımcıların çoğunluğunun, dindarlık düzeyi fark etmeksizin kültürel olarak ahlaki standartlara, kurallara aykırı bir şey yaptıklarını düşünerek zihinsel kirlenme duyguları yaşamış olabileceği düşünülmüştür. Elde edilen bu bulgu, henüz yeni araştırılmaya başlanan bu olgunun farklı dini ve kültürel gruplarda incelenmesinin önemli olduğuna işaret etmektedir.

Beklenenle tutarlı olarak, manipülasyon öncesinde her iki senaryo koşulundaki katılımcılar içsel olumsuz duygular, dışsal olumsuz duygular, zihinsel kirlenme duyguları ve adamın ahlaksızlığının derecelendirilmesi açısından birbirinden farklılaşmamıştır. Ancak manipülasyon sonrasında, zorla/rızanın olmadığı öpüşme koşulundaki katılımcılar, istemli/rızanın olduğu öpüşme koşulundaki katılımcılara göre daha fazla içsel olumsuz duygu, dışsal olumsuz duygu, zihinsel kirlenme duyguları bildirmiş ve senaryodaki adamı daha ahlaksız olarak değerlendirmiştir. Bu bulgu, zihinsel kirlenme olgusunun etiolojisindeki fiziksel saldırı/ihlalin gerçekten etkili olduğuna işaret etmektedir (Rachman ve ark., 2015). Bununla birlikte, cinsel saldırıya uğrayan katılımcıların zihinsel kirlenme ve benzeri duygular bildirdiğine ilişkin alanyazın bulgularıyla (Badour ve ark., 2012; Fairbrother ve Rachman, 2004; Adams ve ark., 2014; Ishikawa ve ark., 2015) tutarlıdır. Zorla/rızanın olmadığı bir öpüşmenin

mağduru olmak, hayali bile olsa kişilerde gerçekten de olumsuz duygular ve kirlilik hisleri ortaya çıkarmaktadır. Bu da henüz yeni araştırılmaya başlanan bu olgunun gerçekten var olduğuna ilişkin güçlü bir destek oluşturmaktadır. Gerçekten de, araştırmacıların önerdiği gibi (Fairbrother ve Rachman, 2004) yalnızca bazı düşünceler, imgeler, anılar bile zihinsel kirlenme duyguları ve ilişkili olumsuz duyguları ortaya çıkarabilmektedir. Elde edilen bu bulgular, çalışmanın dördüncü hipotezinin desteklendiğini göstermektedir.

Çalışmanın beşinci hipotezinde, Dindarlık düzeyi x Senaryo koşulu ortak etkileşiminin anlamlı olacağı ileri sürülmüştür. Yüksek dindarlık düzeyine sahip katılımcıların hem istemli/rızanın olduğu öpüşme koşulunda, hem de zorla/rızanın olmadığı öpüşme koşulunda, düşük dindarlık düzeyine sahip katılımcılara göre daha fazla içsel olumsuz duygu, dışsal olumsuz duygu, zihinsel kirlenme bildireceği ve senaryoda anlatılan adamı daha ahlaksız olarak değerlendireceği öngörülmüştür. Bununla birlikte, yüksek dindarlık düzeyine sahip katılımcılar arasında istemli/rızanın olduğu ve zorla/rızanın olmadığı öpüşme koşullarında zihinsel kirlenme ve ilişkili temel değişkenler açısından anlamlı bir fark bulunmayacağı; ancak düşük dindarlık düzeyinde zorla/rızanın olmadığı öpüşme koşulunda bulunan katılımcıların istemli/karşılıklı öpüşmenin olduğu koşulda bulunan katılımcılara göre daha fazla içsel olumsuz duygular, dışsal olumsuz duygular, zihinsel kirlenme duyguları bildireceği ve senaryoda anlatılan adamı daha ahlaksız olarak değerlendireceği öngörülmüştür. Çalışmanın bu hipotezi desteklenmemiştir. Sözü edilen değişkenlerin hiçbiri üzerinde Dindarlık Düzeyi x Senaryo koşulu ortak etkileşimi anlamlı bulunmamıştır. Alanyazında bilindiği kadarıyla daha önce dindarlık düzeyi ve zihinsel kirlenme duyguları deneysel olarak çalışılmadığı için, bu bulguyla tutarlı veya çelişen herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Aynı ayrı ortalamalar incelendiğinde, yüksek düzeyde dindar kişilerin düşük düzeyde dindar kişilere göre, zorla/rızanın olmadığı öpüşme koşulundaki kişilerin istemli/rızanın olduğu öpüşme koşulundaki kişilere göre yüksek puanlar aldığı görülmüştür, ancak bu fark istatistiksel olarak anlamlı bir düzeye erişmemiştir. Anlamlı olmayan bu etkileşim, dindarlığın ötesinde farklı kültürel özelliklerin de zihinsel kirlenme olgusuyla ilişkili olabileceğini düşündürmüştür. Bireylerin art alanlarına ilişkin diğer özelliklerin, ailesel özelliklerin, sosyoekonomik düzeylerinin, geleneksel ya da modern aile yapılarından gelip gelmemelerinin, hayatlarının büyük çoğunluğunu kırsal/kentsel yerleşim merkezinde

geçirmiş olmalarının bu tarz ortamlara ve yaşanan eyleme ilişkin inanç ve duygularını etkiliyor olabileceği düşünülmektedir. Gelecek araştırmaların, farklı kültürel art alanları ve demografik özellikleri de dikkate alarak, dindarlık düzeyi ve senaryo koşulu etkileşimini tekrar incelemesinin uygun olduğu düşünülmektedir.

4.2.2. Dindarlık Düzeyi ve Senaryo Koşulunun Zihinsel Kirlenme ile İlgili Diğer Değişkenler Üzerindeki Etkilerine Yönelik Bulguların Tartışılması

4.2.2.1. Yıkama/Temizlenme Dürtüleri ve Spontan Yıkama/Temizlenme Davranışları

Çalışmanın altıncı hipotezi, dindarlığın temel etkisinin yıkama/temizlenme dürtüsünde ve gerçek yıkama/temizlenme davranışında anlamlı olacağından söz etmektedir. Yüksek düzeyde dindar katılımcıların düşük düzeyde dindar katılımcılara göre daha fazla yıkama/temizlenme dürtüsü ve gerçek yıkama davranışı sergileyeceği beklenmiştir. Elde edilen bulgular, yüksek düzeyde dindar kişilerin gerçekten de düşük düzeyde dindar kişilere oranla daha fazla yıkama dürtüsü bildirdiğine işaret etmiştir. Bu bulgular, dindarlığın OKB semptomatolojisinde (özellikle bulaşma/kirlenme obsesyonları ve kompulsif yıkama davranışı) etkili olabileceğini düşündürmüştür. İslam dinindeki temizlik ve saflığa yüklenen anlam oldukça önemlidir (Ghassemzadeh ve ark., 2002; Karadağ, Oğuzhanoglu, Özdel, Ateşçi ve Amuk, 2006; Okasha, Saad, Khalil, Dawla ve Yehia 2002). İslam dininde vurgulanan bu temizlik, fiziksel temizliğe işaret etmekle birlikte, ruhani/manevi bir temizlik anlamına da gelmektedir. Örneğin, cinsel birleşmenin ardından, kadınların menstrüel döngülerinin ardından ritüelistik yıkama davranışları olarak değerlendirilebilecek abdest alma davranışı görülmektedir. Bu yıkama davranışları, manevi saflığın yeniden kazanılmasına yönelik olarak bu dinin mensubu kişiler tarafından sergilenmektedir. Dolayısıyla, ister kendi rızalarıyla öpüşmüş olsun, ister zorla öpüşmüş olsun, yüksek düzeyde dindar katılımcılar her halükarda ahlaken yanlış bir şey yaptıklarını ve kendi saflıklarını yitirdiklerini düşünerek daha fazla yıkama/temizlenme dürtüleri bildirmişlerdir. Bu bulgu, Suudi Arabistan'da yürütülen bir çalışmada (Mahgoub ve Abdel-Hafeiz, 1991) kirlenme/bulaşma korkularının ve bedensel temizlenmenin dinle bağlantılı olduğuna ilişkin bulgularla tutarlıdır. Ancak bu bulgularla tutarsız bir şekilde, spontan

yıkama/temizlenme davranışları açısından yüksek ve düşük düzey dindar katılımcılar karşılaştırıldığında, yüksek düzeyde dindar katılımcıların daha büyük bir yüzdesinin yıkama davranışında bulunmasına rağmen bu fark anlamlılık düzeyine ulaşmamıştır. Kompulsif yıkama davranışının “klasik” anlamdaki OKB’de görülmesi (Gibbs, 1996) nedeniyle, üniversite öğrencilerinden oluşan ve klinik olmayan bu örnekte istatistiksel olarak anlamlılık düzeyinde yüksek yıkama davranışının görülmemiş olması mümkündür. Ancak yine de, bu çalışmada görülen yıkama davranışları zihinsel kirlenmenin deneysel olarak manipüle edildiği önceki çalışmalarda da olan yıkama davranışı sergileyen katılımcı oranları ile (Herba ve Rachman, 2007; Elliott ve Radomsky, 2009; Radomsky ve Elliott, 2009) tutarlı bir örüntü sergilemiştir. Dolayısıyla, çalışmanın altıncı hipotezi kısmen doğrulanmıştır.

Çalışmanın yedinci hipotezi, altıncı hipoteze benzer şekilde, senaryo koşulunun temel etkisinin yıkama/temizlenme dürtüleri ve spontan yıkama davranışı üzerinde anlamlı olacağını önermektedir. Elde edilen bulgular, bu hipotezin kısmen doğrulandığına işaret etmiştir. Zorla/rızanın olmadığı öpüşme koşulundaki katılımcılar, istemli/rızanın olduğu öpüşme koşulundaki katılımcılara göre daha fazla yıkama/temizlenme dürtüsü bildirmiştir. Bu bulgu, cinsel saldırıların ardından ortaya çıktığı önerilen zihinsel kirlenme duyguları ve kompulsif temizlenme davranışlarına dair alanyazın bulgularıyla (Rachman ve ark., 2015; Fairbrother ve Rachman, 2004; Badour ve ark., 2012; Adams ve ark., 2014; Ishikawa ve ark., 2013) tutarlıdır. Ancak spontan yıkama davranışı açısından zorla/rızanın olmadığı öpüşme koşulundaki katılımcılar ve istemli/rızanın olduğu öpüşme koşulundaki katılımcılar farklılaşmamıştır. Önceki bulguyla benzer şekilde, buradaki çalışmanın da tanı almamış üniversite öğrencileriyle yürütülmesi nedeniyle, her ne kadar yoğun kirlilik duyguları ve yıkama dürtüleri bildirseler de, sağlıklı katılımcıların bu kirlilik duygularıyla ve olumsuz diğer duygularla daha işlevsel bir şekilde başa çıkmış olabilecekleri düşünülmüştür.

4.2.2.2. Sorumluluk/Suçluluk Duyguları

Çalışmanın dokuzuncu hipotezi, dindarlığın temel etkisinin sorumluluk/suçluluk duygularında anlamlı olacağı şeklindedir. Elde edilen bulgular, hipotezin

doğrulandığına işaret etmiştir. Senaryo koşulu fark etmeksizin, yüksek düzeyde dindar katılımcılar beklenenle tutarlı olarak düşük düzeyde dindar katılımcılara göre yaşanan olayın ardından olaya ilişkin olarak kendilerini daha sorumlu hissetmişlerdir. İslam dininin temel öğretilerinden, ahlaki kurallarından olan evlilik bağı öncesi yakın fiziksel temas kurulmaması gerektiği, senaryo koşulu fark etmeksizin, yani istemli bir öpüşme yaşamış olsa da katılımcılara ahlaki olarak yanlış bir şey yaptıklarını düşündürerek katılımcılarda rahatsızlık uyandırmıştır. Katılımcıların neden yanlış bir şey yaptıklarını düşündüklerine ilişkin olarak açık uçlu soruya verilen yanıtlar betimsel olarak incelendiğinde, yüksek düzeyde dindar katılımcıların yalnızca o ortama gitmiş olmakla bile kendilerini suçlayıp, bu olaya ilişkin kendilerini sorumlu buldukları görülmüştür. Bu bulgu, Sica ve arkadaşlarının (2002) yüksek ve orta düzeyde dindar kişilerin düşük düzeyde dindar kişilere oranla daha fazla sorumluluk bildirmesine ilişkin bulgusuyla ve İnözü ve arkadaşlarının (2012) yüksek düzeyde dindar Müslüman ve Hıristiyan katılımcıların daha fazla sorumluluk bildirdiğine ilişkin bulgusuyla tutarlıdır. Benzer şekilde, elde edilen bu bulgu yüksek düzeyde dindar katılımcıların Ateist/Agnostik katılımcılarla karşılaştırıldığında obsesif inançlardan sorumluluk puanlarında daha yüksek puanlar aldığına ilişkin bulguyu da (Abramowitz ve ark., 2004) desteklemektedir.

Çalışmanın onuncu hipotezi, senaryo koşulunun temel etkisinin sorumluluk/suçluluk duygularında anlamlı olacağına ilişkin öngörüyü içermektedir. Bir diğer deyişle ilk kez, istemli/rızanın olduğu öpüşme koşulundaki katılımcıların zorla/rızanın olmadığı öpüşme koşulundaki katılımcılara göre daha yüksek puan alacağı, yani daha fazla sorumluluk bildireceği beklenmiştir. Beklenenle tutarlı olarak, dindarlık düzeyi fark etmeksizin, istemli/rızanın olduğu öpüşme koşulundaki katılımcılar, karşılarındaki kişinin kendilerini öpmesine izin verdikleri için yaşanan olaya ilişkin olarak kendilerini daha sorumlu hissetmişlerdir. Her ne kadar alanyazında buna ilişkin bir bulguya rastlanmasa da, kişilerin zorlanarak yaşadıkları, maruz kaldıkları bir davranıştan ötürü kendilerini sorumlu hissetmemelerinin anlaşılır olduğu düşünülmektedir. Çalışmadan elde edilen bu bulgu, onuncu hipotezi destekler niteliktedir.

4.2.2.3. Tacize Uğramış Hissetme

Çalışmanın on ikinci hipotezi, dindarlık düzeyinin temel etkisinin tacize uğramış hissetme üzerinde anlamlı olacağına ilişkin olarak tasarlanmıştır. Elde edilen bulgular, yüksek düzeyde dindar katılımcıların düşük düzeyde dindar katılımcılara göre senaryo koşulu fark etmeksizin kendilerini daha fazla tacize uğramış hissettiklerini bildirdiğine işaret etmiştir. Daha önce de bahsedildiği gibi, yüksek düzeyde dindar katılımcılar rızaları olarak bir öpüşme deneyimlemiş olsa da, bu öpüşmenin henüz yeni tanıdıkları ve aralarında evlilik bağı olmayan birisiyle gerçekleşmesi neticesinde dini ve ahlaki inançlarına aykırı bir şey yaptıklarından, yapılan eylemi rızalarının dışında olarak algılayarak kendilerini tacize hissetmiş olabilecekleri düşünülmüştür. Bu bulgu, aslında çalışmanın bir diğer bulgusuyla da tutarlıdır. Katılımcılara öpüşmenin betimlendiği sırada o öpüşmenin gerçekleşmesini ne denli istedikleri sorulmuş ve istemli öpüşme koşulu ve rızanın olmadığı/zorla öpüşme koşulu arasında öpüşmenin arzu edilebilirliği açısından bir fark bulunmamıştır. Bu bulgu, katılımcıların hangi koşulda olursa olsun, henüz tanıdıkları bir kişiyle duygusal yakınlık kurmadan böyle bir öpüşmenin gerçekleşmesini gerçek anlamda istemediklerini düşündürmüştür. Bu bulgu, çalışmanın temel alındığı araştırma bulgularıyla (Elliott ve Radomsky, 2009) çelişmektedir. Çünkü orijinal çalışmada, istemli öpüşme koşulundaki katılımcılar zorla/rızanın olmadığı öpüşme koşulundaki katılımcılara göre anlamlı olarak öpüşmenin gerçekleşmesini daha fazla istediklerini belirtmiştir. Orijinal çalışmayla çelişkili olan bu bulgunun senaryoyu hayal edebilme yeteneğinden veya senaryonun gerçekçi algılanıp algılanmamasından kaynaklanıp kaynaklanmadığı araştırılmış, ancak hiçbir grup arasında senaryonun hayal edilebilirliği açısından anlamlı bir farkın olmaması, kültürel bir farklılığın olabileceğine işaret etmiştir. Gerçekten de katılımcıların, bu öpüşmenin gerçekleşmesini her iki koşulda da istememiş olabilecekleri düşünülebilir. Tüm bu bulgular ışığında, çalışmanın on ikinci hipotezinin de desteklendiği görülmüştür.

Çalışmanın on üçüncü hipotezine gelindiğinde, senaryo koşulunun temel etkisinin tacize uğramış hissetme açısından anlamlı olacağına öngörüldüğü görülmektedir. Elde edilen bulgular, zorla/rızanın olmadığı öpüşme koşulundaki katılımcıların istemli/rızanın olduğu öpüşme koşulundaki katılımcılara göre yaşanan olayın ardından kendilerini daha fazla tacize uğramış hissettiklerini göstermiştir. Bu bulgu, hipotezi destekler niteliktedir.

Belki de en önemlisi, rızanın olmadığı bir öpüşmenin betimlendiği senaryonun kulaklıkla dinlenilmesinin bile bu kişilerde tacize uğramış hissetmek gibi büyük bir duyguyu uyandırmasının, zihinsel kirlenme olgusunun belki de evrensel olarak ortaya çıkabiliyor olmasına işaret etmekte olduğudur. Yalnızca kulaklıkla olumsuz bir eylemin dinlenmesiyle bu tarz duyguların ortaya çıkabilmesi, zihinsel kirlenmenin imge ve anılarla ortaya çıkabileceğini (Fairbrother ve Rachman, 2004) ve kirli bir nesneye herhangi bir fiziksel temas olmadan da tetiklenebileceğini (Rachman, 1994) desteklemektedir.

4.3. Çalışmanın Katkıları ve Sınırlılıkları

Daha önce de söz edildiği gibi, zihinsel kirlenme olgusu genel olarak Batılı kültürlerde incelenmiş, ülkemizde daha önce ele alınmamıştır. Öncelikle bu çalışma, yeni çalışılmaya başlanan zihinsel kirlenme olgusunu Müslüman örneklemin de içinde bulunduğu farklı bir kültürel yapıda incelemiş olması açısından önemlidir.

Bunun yanı sıra, dindarlık gibi temel bir kavramın zihinsel kirlenmeyle olan ilişkisi alanyazında bilindiği kadarıyla henüz incelenmemiştir. Çalışmanın temel değişkenlerinden biri olarak dindarlık düzeyi alınmış ve hem OKB semptomları hem de zihinsel kirlenme duyguları üzerindeki etkilerinin anlaşılması açısından önemli bir adım atılmıştır. Ek olarak, dindarlık, zihinsel kirlenme, DEK, suçluluk ve kendini affetmemenin OKB semptomları ile ilişkisinin daha önce bir arada araştırıldığına dair bir bulguya da rastlanmamıştır. Dolayısıyla, tüm bu değişkenleri içeren OKB'ye ilişkin bir model oluşturulması açısından bu çalışma oldukça önemlidir.

Öte yandan, klinik kavramların deneysel desenler aracılığıyla laboratuvar ortamında incelenmesinin önemi göz ardı edilmemelidir. Bu çalışma, hem bu değişkenler arasındaki ilişkileri özbildirim ölçekleri aracılığıyla incelemiş, hem de deneysel olarak ele almıştır. Çalışmadan elde edilen bulguların, hem kavramın doğasının daha iyi anlaşılmasına yol açacağı, hem de tedaviye yönelik anlayışımızı genişleteceği düşünülmektedir.

Ancak her çalışmada olduğu gibi bu çalışmanın da birtakım kısıtlılıkları bulunmaktadır ve çalışmadan elde edilen bulgular bu kısıtlılıklar dikkate alınarak yorumlanmalıdır. Öncelikle, her ne kadar zihinsel kirlenme duyguları daha çok kadınlarda görülen ve çalışılan bir kavram olsa da, çalışmanın birinci aşamasında örneklemin büyük bir çoğunluğunun, ikinci aşamasının da tamamının kadınlardan oluşması, bulguların genellenebilirliğini kısıtlamaktadır. Benzer şekilde, bu çalışmada yalnızca belli bir yaş grubunu içeren, klinik tanı almamış, Hacettepe Üniversitesi'nde eğitim görmekte olan üniversite öğrencilerinin yer alması, bulguların hem diğer sağlıklı yetişkin gruplarına, hem de OKB tanısı almış bireylere genellenebilirliğinin önünde bir engel oluşturmaktadır. Çalışmanın deneysel aşamasına katılan katılımcı sayısının görece düşük olması, bazı olası etkileşimlerin gözden kaçırılmış olması olasılığını gündeme getirmektedir. Gelecek araştırmaların, daha büyük bir örneklem kullanarak çalışmayı tekrarlamasının önemli çıktılarının olabileceği düşünülmüştür.

Bunun yanı sıra, her ne kadar çalışma dindarlık kavramının ilişkilerini incelemekte olsa da, yüksek dindarlık düzeyine sahip katılımcıların tümü İslam dininin bir mensubu olduklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla elde edilen bulgular, zihinsel kirlenmenin yalnızca yüksek düzeyde dindar olduğunu belirten Müslüman örneklemdaki örüntüsüne işaret etmektedir. Hatta bir adım daha ileri gidilerek, aynı din içindeki farklı mezheplerde farklı örüntüler olabileceğinin göz ardı edildiği söylenebilir. Bu nedenle, gelecekteki çalışmaların bu unsuru dikkate alarak İslam dininde farklı mezheplere ait bireyleri de kapsayacak şekilde araştırmanın tekrar edilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Öte yandan, çalışmanın ikinci aşaması deneysel olarak yürütülmüş olsa da, deneysel desenin doğası gereği, katılımcıların yaşadıkları duygular senaryoyu hayal edebilme yeteneklerine bağlıdır. Senaryoyu hayal edebilme yeteneklerinde gruplar açısından anlamlı bir fark bulunmasa da, katılımcılar aynı senaryodan aynı şekilde etkilenmemiş olabilir ve bunu kontrol etmenin bir yolu bulunmamaktadır. Deneysel manipülasyonun ardından katılımcılara verilen arada yıkama davranışında bulunup bulunmadıkları sorulmuş, ancak bu duygulardan kurtulmak için başka bir davranışta bulunup bulunmadıkları, deneyden sonra eve gittiklerinde duş alma/temizlenmeyi tercih edip etmedikleri, ya da bu duygularla nasıl başa çıktıkları, hangi stratejileri kullandıkları soru

işareti olarak kalmıştır. Bunlara ek olarak, çalışma deneysel bir desenle yürütülmüş olsa da, spontan yıkama davranışı dışındaki elde edilen tüm bulgular, katılımcıların öz bildirim ölçeklerine kendilerinin verdiği yanıtlardan oluşmaktadır.

Son olarak, zihinsel kirlenme duyguları yalnızca fiziksel ihlal ve cinsel saldırı ardından ortaya çıkmamaktadır. Dolayısıyla zihinsel kirlenmenin diğer formları (görsel kirlenme, biçim değiştirme, öz-kirlenme) bu çalışmada ele alınmadığından, tüm bu bulgular yalnızca bu türden zihinsel kirlenmeye ilişkin yorumlar yapabilmemizi sağlamaktadır.

4.4. Çalışmanın Klinik Çıktıları

Çalışmadan elde edilen bulgular, dindarlık düzeyinin OKB semptomları üzerindeki etkilerini destekler niteliktedir. Dolayısıyla, bireylerin art alanlarının, kültürlerinin, ailevi geçmişlerinin ve buna benzer demografik özelliklerinin bazı tür psikopatolojiler için yatkınlık faktörü olabileceği, bazı semptomları şiddetlendirebileceği göz ardı edilmemeli ve bu ilişki terapötik açıdan dikkate alınmalıdır.

Buna ek olarak, bu çalışma OKB’de en yaygın görülen semptomlardan biri olan bulaşma/kirlenme obsesyonları ve yıkama/temizlenme kompulsiyonlarının anlaşılmasına yönelik olarak önemli bulgular sağlamıştır. Bazı dirençli kompulsif yıkama ritüelleri, tedaviye yanıt vermemektedir. Fiziksel bir temasın olmamasından kaynaklı olarak, zihinsel kirlenme duyguları yaşayan bireylerin örneğin maruz bırakma gibi kullanılan en temel tekniklerden fayda sağlamaması olasıdır. Çünkü kirlilik duyguları hiçbir temas olmasa da, yalnızca akla gelen istemsiz düşünceler aracılığıyla da ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla bu çalışmadan elde edilen bulguların, klinisyenlere OKB belirtilerini anlama ve yorumlamada yol göstereceği düşünülmüştür. Benzer şekilde, elde edilen bulgular OKB’nin etiolojisinde görülen DEK’in önemine işaret etmektedir, bu nedenle klinisyenlere istem dışı düşüncelerin hatalı yorumlamalarına ve bunların değiştirilmesine yönelik unsurların tedavi planına eklenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bunlara ek olarak, suçluluk duygularının OKB’de yıkama semptomlarını sürdürücü bir rolünün olduğu bulgusuyla (Cogle ve ark., 2012) tutarlı olarak bu çalışmadan elde edilen bulgular doğrultusunda, kendini

affetmeme ve suçluluk gibi olumsuz duyguların terapötik olarak çalışılmasının dirençli semptomların azalmasında etkili olabileceği düşünülmektedir.

Öte yandan, cinsel bir saldırıya uğramanın pek çok psikolojik problemle ilişkili olduğu bilinmektedir. Cinsel saldırı mağdurlarının yaşadığı olumsuz duyguların daha iyi anlaşılabilmesi açısından, zihinsel kirlenme olgusunun anlaşılması oldukça önemlidir. Farklı tür saldırıya uğrayanların zihinsel kirlenme duyguları yaşamazken, cinsel saldırıya uğrayanların bu duyguları yaşaması, semptomlarının sürmesinde önemli bir faktör olarak zihinsel kirlenme duygularının karşımıza çıktığını düşündürmektedir. Dolayısıyla, cinsel saldırıya uğrayan bireylerin tedavisinde bu kirlilik duygularının semptomları sürdürücü rolü dikkate alınarak, bu zamana kadar göz ardı edilmiş olan meselelere temas edilip TSSB tanısı almış veya bu tanı için yatkınlığı olan bireylerin daha kısa sürede fayda sağlamasına yol açacağı düşünülmektedir.

4.5. Gelecek Araştırmalar İçin Öneriler

Öncelikle, zihinsel kirlenme olgusunun farklı kültürler ve dini doktrinler bağlamında, klinik örneklerde, yetişkin, geniş bir yaş ranjı olan örneklerde, erkek katılımcıların dâhil olduğu örneklerde de incelenmesi gerektiği düşünülmüştür. Öte yandan, bu çalışmada yalnızca zihinsel kirlenmenin bir formu olan fiziksel ihlalin ardından ortaya çıkan zihinsel kirlilik duyguları incelenmiştir. Pek çok deneysel ve ampirik çalışma zihinsel kirlenmenin bu türüne yoğunlaşmış olsa da, görsel bulaşma, biçim değiştirme, öz-kirlenme de OKB belirtileri açısından incelenmesi gerektiği düşünülen diğer zihinsel kirlenme türleridir. Sonraki çalışmalar, bu türden zihinsel kirlenme duygularını da incelemelidir. Bir diğer öneri olarak, her ne kadar öpüşme paradigması bu fenomenin incelenmesinde yaygın olarak kullanılsa da, çok geniş bir yelpazede ortaya çıkabilen zihinsel kirlenme duygularının deneysel olarak incelenebilmesi için farklı tür zihinsel kirlenme duygularını tetikleyebilen diğer tür senaryoların ya da deneysel desenlerin tasarlanmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

Bunlara ek olarak, çalışmanın temel konusu OKB semptomları olsa da, rızanın olmadığı cinsel yaşantıların bu kirlilik duygularının yaşanmasında ne denli önemli olduğu pek çok çalışmada belirtilmiştir. TSSB tanısı alan katılımcıların, istem dışı imge ve anılarla

bu kirlilik duygularını tekrar tekrar yaşayarak yeniden travmatize olmalarının önüne geçilebilmesi açısından zihinsel kirlenme olgusunun TSSB tanısı alan bireylerde de incelenmesinin ve anlaşılmasının gerektiği düşünülmektedir.

Öte yandan, boylamsal bir çalışma ve müdahale programı yürütülerek, zihinsel kirlenme duygularının OKB semptomlarının sürdürülmesindeki rolünün daha ayrıntılı olarak incelenmesinin uygun olduğu düşünülmektedir. Böylelikle, hem uygulamaya yönelik olarak bir adım daha atılmış olacak, hem de bu duyguların terapötik olarak çalışılmasının OKB semptomlarını azalttığı görülürse, zihinsel kirlenme duyguları ve OKB semptomları arasında olduğu düşünülen ilişki bir nevi doğrulanmış olacaktır. Böylelikle, klinisyenler ve araştırmacılarca göz ardı edilmiş olan zihinsel kirlenme olgusunun daha yaygın olarak araştırılmasının önü açılacaktır.

KAYNAKLAR

- Abramowitz, J. S. ve Deacon, B. J. (2006). Psychometric properties and construct validity of the Obsessive–Compulsive Inventory— Revised: Replication and extension with a clinical sample. *Journal of Anxiety Disorders*, 20(8), 1016-1035.
- Abramowitz, J. S., Deacon, B. J., Olatunji, B. O., Wheaton, M. G., Berman, N. C., Losardo, D., ... ve Björgvinsson, T. (2010). Assessment of obsessive-compulsive symptom dimensions: Development and evaluation of the Dimensional Obsessive-Compulsive Scale. *Psychological Assessment*, 22(1), 180-198.
- Abramowitz, J. S., Deacon, B. J., Woods, C. M. ve Tolin, D. F. (2004). Association between Protestant religiosity and obsessive–compulsive symptoms and cognitions. *Depression and Anxiety*, 20(2), 70-76.
- Abramowitz, J. S., Taylor, S. ve McKay, D. (2009). Obsessive-compulsive disorder. *The Lancet*, 374(9688), 491-499.
- Abramowitz, J. S., Whiteside, S., Lynam, D. ve Kalsy, S. (2003). Is thought–action fusion specific to obsessive–compulsive disorder?: A mediating role of negative affect. *Behaviour Research and Therapy*, 41(9), 1069-1079.
- Adam, Y., Meinschmidt, G., Gloster, A. T. ve Lieb, R. (2012). Obsessive–compulsive disorder in the community: 12-month prevalence, comorbidity and impairment. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 47(3), 339-349.
- Adams, T., Badour, C., Cister, J. ve Feldner, M. (2014). Contamination aversion and post-traumatic severity following sexual trauma. *Cognitive Therapy and Research*, 38(4), 449-457.
- Ahmed, E. L., Taha, M., Eldin, K., Youssef, I. M. ve Mohamed, K. A. (2015). Religiosity and Obsessive Compulsive Symptoms in a Non-Consulting Sample of Medical Students. *Instruction to Authors*, 26(1), 74-83.

- Akhtar, S., Wig, N. N., Varma, V. K., Pershad, D. ve Verma, S. K. (1975). A phenomenological analysis of symptoms in obsessive compulsive neurosis. *The British Journal of Psychiatry*, 127(4), 342-348.
- Altemeyer, B. ve Hunsberger, B. (2004). Research: A revised religious fundamentalism scale: The short and sweet of it. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 14(1), 47-54.
- Altın, M. (2009). *A cross-cultural investigation of obsessive compulsive disorder symptomatology: The role of religiosity and religious affiliation* (Yayınlanmamış doktora tezi). Middle East Technical University, Turkey.
- American Psychiatric Association. (2000). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders*. (4.Baskı). Washington DC: APA.
- Amerikan Psikiyatri Birliği (2014). *Ruhsal bozuklukların tanınması ve sayımsal el kitabı*, (Beşinci baskı), (E. Koroğlu, çev.). Ankara: Hekimler Yayın Birliği. (Orijinal çalışma basım tarihi 2013).
- Amir, N., Freshman, M., Ramsey, B., Neary, E. ve Brigidi, B. (2001). Thought–action fusion in individuals with OCD symptoms. *Behaviour Research and Therapy*, 39(7), 765-776.
- Badour, C. L., Bown, S., Adams, T. G., Bunaciu, L. ve Feldner, M. T. (2012). Specificity of fear and disgust experienced during traumatic interpersonal victimization in predicting posttraumatic stress and contamination-based obsessive–compulsive symptoms. *Journal of Anxiety Disorders*, 26(5), 590-598.
- Badour, C. L., Feldner, M. T., Babson, K. A., Blumenthal, H. ve Dutton, C. E. (2013). Disgust, mental contamination, and posttraumatic stress: Unique relations following sexual versus non-sexual assault. *Journal of Anxiety Disorders*, 27(1), 155-162.
- Baumeister, R. F., Stillwell, A. M. ve Heatherton, T. F. (1994). Guilt: an interpersonal approach. *Psychological Bulletin*, 115(2), 243-267.

- Bebbington, P. E. (1998). Epidemiology of obsessive-compulsive disorder. *The British Journal of Psychiatry*, 173(35), 2-6.
- Belloch, A., Morillo, C., Lucero, M., Cabedo, E. ve Carrió, C. (2004). Intrusive thoughts in non-clinical subjects: the role of frequency and unpleasantness on appraisal ratings and control strategies. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 11(2), 100-110.
- Berle, D. ve Starcevic, V. (2005). Thought–action fusion: Review of the literature and future directions. *Clinical Psychology Review*, 25(3), 263-284.
- Berman, N. C., Abramowitz, J. S., Pardue, C. M. ve Wheaton, M. G. (2010). The relationship between religion and thought–action fusion: Use of an in vivo paradigm. *Behaviour Research and Therapy*, 48(7), 670-674.
- Berman, N. C., Wheaton, M. G., Fabricant, L. E. ve Abramowitz, J. S. (2012). Predictors of mental pollution: The contribution of religion, parenting strategies, and childhood trauma. *Journal of Obsessive-Compulsive and Related Disorders*, 1(3), 153-158.
- Berry, J. W. ve Worthington Jr, E. L. (2001). Forgivingness, relationship quality, stress while imagining relationship events, and physical and mental health. *Journal of Counseling Psychology*, 48(4), 447-455.
- Blom, R. M., Hagestein-de Bruijn, C., de Graaf, R., ten Have, M. ve Denys, D. A. (2011). Obsessions in normality and psychopathology. *Depression and Anxiety*, 28(10), 870-875.
- Bugay, A. ve Demir, A. (2010). A Turkish Version of Heartland Forgiveness Scale. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 5, 1927- 1931.
- Bugay, A., Demir, A. ve Delevi, R. (2012). Assessment of Reliability and Validity of the Turkish Version of Heartland Forgiveness Scale 1. *Psychological Reports*, 111(2), 575-584.

- Burns, G. L., Formea, G. M., Keortge, S. ve Sternberger, L. G. (1995). The utilization of nonpatient samples in the study of obsessive compulsive disorder. *Behaviour Research and Therapy*, 33(2), 133-144.
- Calamari, J. E., Wiegartz, P. S., Riemann, B. C., Cohen, R. J., Greer, A., Jacobi, D. M., ... ve Carmin, C. (2004). Obsessive–compulsive disorder subtypes: an attempted replication and extension of a symptom-based taxonomy. *Behaviour Research and Therapy*, 42(6), 647-670.
- Carr, A. T. (1974). Compulsive neurosis: A review of the literature. *Psychological Bulletin*, 81(5), 311- 318.
- Carson, J. W., Keefe, F. J., Goli, V., Fras, A. M., Lynch, T. R., Thorp, S. R. ve Buechler, J. L. (2005). Forgiveness and chronic low back pain: A preliminary study examining the relationship of forgiveness to pain, anger, and psychological distress. *The Journal of Pain*, 6(2), 84-91.
- Chia, B. H. (1996). A Singapore study of obsessive compulsive disorder. *Singapore Medical Journal*, 37(4), 402-406.
- Clark, D. (2004). *Cognitive-behavioral therapy for OCD*. New York: The Guilford Press.
- Clark, D. A. ve de Silva, P. (1985). The nature of depressive and anxious, intrusive thoughts: distinct or uniform phenomena?. *Behaviour Research and Therapy*, 23(4), 383-393.
- Clark, D. A. ve Purdon, C. (1993). New perspectives for a cognitive theory of obsessions. *Australian Psychologist*, 28(3), 161-167.
- Clark, D. A. ve Purdon, C. L. (1995). The assessment of unwanted intrusive thoughts: A review and critique of the literature. *Behaviour Research and Therapy*, 33(8), 967-976.
- Coles, M. E., Mennin, D. S. ve Heimberg, R. G. (2001). Distinguishing obsessive features and worries: the role of thought–action fusion. *Behaviour Research and Therapy*, 39(8), 947-959.

- Conway-Williams, E. (2011). *Forgiveness, Obsessive-Compulsive Symptoms, and Locus of Control in a College Sample* (Yayınlanmamış doktora tezi). East Tennessee State University, Tennessee.
- Coughtrey, A. E., Shafran, R. ve Rachman, S. J. (2014a). The spread of mental contamination. *Journal of Behaviour Therapy and Experimental Psychiatry*, 45(1), 33–38.
- Coughtrey, A. E., Shafran, R. ve Rachman, S. J. (2014b). The spontaneous decay and persistence of mental contamination: an experimental analysis. *Journal of Behaviour Therapy and Experimental Psychiatry*, 45(1), 90–96.
- Coughtrey, A. E., Shafran, R., Knibbs, D. ve Rachman, S. J. (2012). Mental contamination in obsessive–compulsive disorder. *Journal of Obsessive-Compulsive and Related Disorders*, 1(4), 244-250.
- Coughtrey, A. E., Shafran, R., Lee, M. ve Rachman, S. J. (2012). It's the feeling inside my head: a qualitative analysis of mental contamination in obsessive-compulsive disorder. *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*, 40(02), 163-173.
- Cogle, J. R., Goetz, A. R., Hawkins, K. A. ve Fitch, K. E. (2012). Guilt and compulsive washing: Experimental tests of interrelationships. *Cognitive Therapy and Research*, 36(4), 358-366.
- Cogle, J. R., Lee, H. J., Horowitz, J. D., Wolitzky-Taylor, K. B. ve Telch, M. J. (2008). An exploration of the relationship between mental pollution and OCD symptoms. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 39(3), 340-353.
- Davison, G. C. ve Neale, J. M. (2004). *Anormal psikolojisi*. (7). (İ. Dağ, Çev.). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1998).
- De Silva, P. ve Marks, M. (1999). The role of traumatic experiences in the genesis of obsessive–compulsive disorder. *Behaviour Research and Therapy*, 37(10), 941-951.

- Degonda, M., Wyss, M. ve Angst, J. (1993). Obsessive-compulsive disorders and syndromes in the general population-The Zurich Study XVIII. *European Archives of Psychiatry and Neurological Sciences*, 243(1), 16-22.
- Eaton, J., Struthers, C. W. ve Santelli, A. G. (2006). Dispositional and state forgiveness: The role of self-esteem, need for structure, and narcissism. *Personality and Individual Differences*, 41(2), 371-380.
- Elliott, C. M. ve Radomsky, A. S. (2009). Analyses of mental contamination: Part I, experimental manipulations of morality. *Behaviour Research and Therapy*, 47(12), 995-1003.
- Elliott, C. M. ve Radomsky, A. S. (2012). Mental contamination: The effects of imagined physical dirt and immoral behaviour. *Behaviour Research and Therapy*, 50(6), 422-427.
- Fairbrother, N., Newth, S. J. ve Rachman, S. (2005). Mental pollution: Feelings of dirtiness without physical contact. *Behaviour Research and Therapy*, 43(1), 121-130.
- Fairbrother, N. ve Rachman, S. (2004). Feelings of mental pollution subsequent to sexual assault. *Behaviour Research and Therapy*, 42(2), 173-189.
- Fayyaz, F. ve Besharat, M. A. (2011). Comparison of forgiveness in clinical depressed, non-clinical depressed and normal people. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 30, 89-93.
- Fergus, T. A. ve Wu, K. D. (2010). Is worry a thought control strategy relevant to obsessive-compulsive disorder? *Journal of Anxiety Disorders*, 24(2), 269-274.
- Fisher, M. L. ve Exline, J. J. (2006). Self-forgiveness versus excusing: The roles of remorse, effort, and acceptance of responsibility. *Self and Identity*, 5(02), 127-146.
- Flament, M. F., Whitaker, A., Rapoport, J. L., Davies, M., Berg, C. Z., Kalikow, K. ... ve Shaffer, D. (1988). Obsessive compulsive disorder in adolescence: an

- epidemiological study. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 27(6), 764-771.
- Foa, E. B., Huppert, J. D., Leiberg, S., Langner, R., Kichic, R., Hajcak, G. ve Salkovskis, P. M. (2002). The Obsessive-Compulsive Inventory: development and validation of a short version. *Psychological Assessment*, 14(4), 485-496.
- Foa, E. B. ve Kozak, M. J. (1995). DSM-IV field trial: Obsessive-compulsive disorder. *The American Journal of Psychiatry*, 152(1), 90- 96.
- Foa, E. B., Kozak, M. J., Salkovskis, P. M., Coles, M. E. ve Amir, N. (1998). The validation of a new obsessive–compulsive disorder scale: The Obsessive–Compulsive Inventory. *Psychological Assessment*, 10(3), 206-214.
- Fontenelle, L. F., Mendlowicz, M. V., Marques, C. ve Versiani, M. (2004). Trans-cultural aspects of obsessive–compulsive disorder: a description of a Brazilian sample and a systematic review of international clinical studies. *Journal of Psychiatric Research*, 38(4), 403-411.
- Freeston, M. H., Ladouceur, R., Provencher, M. ve Blais, F. (1995). Strategies used with intrusive thoughts: Context, appraisal, mood, and efficacy. *Journal of Anxiety disorders*, 9(3), 201-215.
- Freeston, M. H., Ladouceur, R., Thibodeau, N. ve Gagnon, F. (1991). Cognitive intrusions in a non-clinical population. I. Response style, subjective experience, and appraisal. *Behaviour Research and Therapy*, 29(6), 585-597.
- Freeston, M. H., Ladouceur, R., Thibodeau, N. ve Gagnon, F. (1992). Cognitive intrusions in a non-clinical population. II. Associations with depressive, anxious, and compulsive symptoms. *Behaviour Research and Therapy*, 30(3), 263-271.
- García-Soriano, G., Belloch, A., Morillo, C. ve Clark, D. A. (2011). Symptom dimensions in obsessive–compulsive disorder: From normal cognitive intrusions to clinical obsessions. *Journal of Anxiety Disorders*, 25(4), 474-482.
- Garner, D. M. ve Garfinkel, P. E. (1980). Socio-cultural factors in the development of anorexia nervosa. *Psychological Medicine*, 10(04), 647-656.

- Gershuny, B. S., Baer, L., Radomsky, A. S., Wilson, K. A. ve Jenike, M. A. (2003). Connections among symptoms of obsessive–compulsive disorder and posttraumatic stress disorder: a case series. *Behaviour Research and Therapy*, 41(9), 1029-1041.
- Ghassemzadeh, H., Mojtabai, R., Khamseh, A., Ebrahimkhani, Issazadegan, A. ve Saif-Nobakht, Z. (2002). Symptoms of Obsessive-Compulsive Disorder in a Sample of Iranian Patients. *International Journal of Social Psychiatry*, 48(1), 20-28.
- Grabe, H. J., Meyer, C., Hapke, U., Rumpf, H. J., Freyberger, H. J., Dilling, H. ve John, U. (2000). Prevalence, quality of life and psychosocial function in obsessive-compulsive disorder and subclinical obsessive-compulsive disorder in northern Germany. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*, 250(5), 262-268.
- Gibbs, N. A. (1996). Nonclinical populations in research on obsessive-compulsive disorder: A critical review. *Clinical Psychology Review*, 16(8), 729-773.
- Hale, M. A. ve Clark, D. A. (2013). When Good People Have Bad Thoughts: Religiosity and the Emotional Regulation of Guilt-Inducing Intrusive Thoughts. *Journal of Psychology & Theology*, 41(1) 24-35.
- Harris, A. H., Luskin, F., Norman, S. B., Standard, S., Bruning, J., Evans, S. ve Thoresen, C. E. (2006). Effects of a group forgiveness intervention on forgiveness, perceived stress, and trait-anger. *Journal of Clinical Psychology*, 62(6), 715-733.
- Henderson, J. G. ve Pollard, C. A. (1988). Three types of obsessive compulsive disorder in a community sample. *Journal of Clinical Psychology*, 44(5), 747-752.
- Herba, J. K. ve Rachman, S. (2007). Vulnerability to mental contamination. *Behaviour Research and Therapy*, 45(11), 2804-2812.
- Higgins, N. C., Pollard, C. A. ve Merkel, W. T. (1992). Relationship between religion-related factors and obsessive compulsive disorder. *Current Psychology*, 11(1), 79-85.

- Hodgson, R. J. ve Rachman, S. (1977). Obsessional-compulsive complaints. *Behaviour Research and Therapy*, 15(5), 389-395.
- İnözü, M., Bilekli, İ. ve Özcanlı-Ulukut, F. (basımda). The relationship between obsessive compulsive disorder and mental contamination (mc): Psychometric properties of Vancouver Obsessive Compulsive Inventory-MC Scale and Thought-Action Fusion-Contamination Scale. *Düşünen Adam: The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*.
- Inozu, M., Karanci, A. N. ve Clark, D. A. (2012). Why are religious individuals more obsessional? The role of mental control beliefs and guilt in Muslims and Christians. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 43(3), 959-966.
- İnözü, M. ve Yorulmaz, O. (2013). Vancouver Obsesif-Kompulsif Ölçeği: Türkçe Formu'nun üniversite öğrencilerinde geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikoloji Yazıları*, 16(32), 64-72.
- Insel, T. R. (1990). Phenomenology of obsessive compulsive disorder. *Journal of Clinical Psychiatry*, 51(2), 4-8.
- Ishikawa, R., Kobori, O. ve Shimizu, E. (2015). Unwanted sexual experiences and cognitive appraisals that evoke mental contamination. *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*, 43(01), 74-88.
- Julien, D., O'Connor, K. P. ve Aardema, F. (2007). Intrusive thoughts, obsessions, and appraisals in obsessive-compulsive disorder: A critical review. *Clinical Psychology Review*, 27(3), 366-383.
- Julien, D., O'Connor, K. P. ve Aardema, F. (2009). Intrusions related to obsessive-compulsive disorder: a question of content or context. *Journal of Clinical Psychology*, 65(7), 709-722.
- Kachadourian, L. K., Fincham, F. ve Davila, J. (2004). The tendency to forgive in dating and married couples: The role of attachment and relationship satisfaction. *Personal Relationships*, 11(3), 373-393.

- Karadağ, F., Oğuzhanoğlu, N. K., Ozdel, O., Ateşci, F. C. ve Amuk, T. (2006). OCD symptoms in a sample of Turkish patients: A phenomenological picture. *Depression & Anxiety*, 23(3), 145-152.
- Karno, M., Golding, J. M., Sorenson, S. B. ve Burnam, M. A. (1988). The epidemiology of obsessive-compulsive disorder in five US communities. *Archives of General Psychiatry*, 45(12), 1094.
- Karremans, J. C., Van Lange, P. A., Ouwerkerk, J. W. ve Kluwer, E. S. (2003). When forgiving enhances psychological well-being: the role of interpersonal commitment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84(5), 1011-1026.
- Khanna, S. ve Channabasavanna, S. M. (1987). Towards a classification of compulsions in obsessive compulsive neurosis. *Psychopathology*, 20(1), 23-28.
- Khanna, S., Kaliaperumal, V. G. ve Channabasavanna, S. M. (1990). Clusters of obsessive-compulsive phenomena in obsessive-compulsive disorder. *The British Journal of Psychiatry*, 156(1), 51-54.
- Khanna, S. ve Mukherjee, D. (1992). Checkers Washers: Valid Subtypes of Obsessive Compulsive Disorder. *Psychopathology*, 25(5), 283-288.
- Kirmayer, L. J., Young, A. ve Hayton, B. C. (1995). The cultural context of anxiety disorders. *Psychiatric Clinics of North America*, 18(3), 503-521.
- Kringlen, E., Torgersen, S. ve Cramer, V. (2001). A Norwegian psychiatric epidemiological study. *American Journal of Psychiatry*, 158(7), 1091-1098.
- Kugler, K. ve Jones, W. H. (1992). On conceptualizing and assessing guilt. *Journal of Personality and Social Psychology*, 62(2), 318.
- Kur'an-ı Kerim*, İsrâ Süresi, Ayet 32.
- Kur'an-ı Kerim*, Furkân Süresi, Ayet 68.
- Kur'an-ı Kerim*, Mümtehine Süresi, Ayet 12.
- Ladouceur, R., Freeston, M. H., Rhéaume, J., Dugas, M. J., Gagnon, F., Thibodeau, N. ve Fournier, S. (2000). Strategies used with intrusive thoughts: A comparison of

- OCD patients with anxious and community controls. *Journal of Abnormal Psychology*, 109(2), 179.
- Leckman, J. F., Grice, D. E., Boardman, J., Zhang, H., Vitale, A., Bondi, C. ... ve Goodman, W. K. (1997). Symptoms of obsessive-compulsive disorder. *American Journal of Psychiatry*, 154(7), 911-917.
- Lee, H. J. ve Kwon, S. M. (2003). Two different types of obsession: autogenous obsessions and reactive obsessions. *Behaviour Research and Therapy*, 41(1), 11-29.
- Lensi, P., Cassano, G. B., Correddu, G., Ravagli, S., Kunovac, J. L. ve Akiskal, H. S. (1996). Obsessive-compulsive disorder. Familial-developmental history, symptomatology, comorbidity and course with special reference to gender-related differences. *The British Journal of Psychiatry*, 169(1), 101-107.
- Lewis, C. A. (1994). Religiosity and obsessionality: The relationship between Freud's "religious practices". *The Journal of Psychology*, 128(2), 189-196.
- Mahgoub, O. M. ve Abdel-Hafeiz, H. B. (1991). Pattern of obsessive-compulsive disorder in eastern Saudi Arabia. *The British Journal of Psychiatry*, 158, 840-842.
- Maltby, J., Day, L. ve Barber, L. (2004). Forgiveness and mental health variables: Interpreting the relationship using an adaptational-continuum model of personality and coping. *Personality and Individual Differences*, 37(8), 1629-1641.
- Maltby, J., Macaskill, A. ve Day, L. (2001). Failure to forgive self and others: A replication and extension of the relationship between forgiveness, personality, social desirability and general health. *Personality and Individual Differences*, 30(5), 881-885.
- Marcks, B. A. ve Woods, D. W. (2007). Role of thought-related beliefs and coping strategies in the escalation of intrusive thoughts: An analog to obsessive-compulsive disorder. *Behaviour Research and Therapy*, 45(11), 2640-2651.

- Matsunaga, H. ve Seedat, S. (2007). Obsessive-compulsive spectrum disorders: cross-national and ethnic issues. *CNS Spectrums*, 12(05), 392-400.
- Mauger, P. A., Perry, J. E., Freeman, T. ve Grove, D. C. (1992). The measurement of forgiveness: Preliminary research. *Journal of Psychology and Christianity*, 11(2), 170-180.
- Muris, P., Meesters, C., Rassin, E., Merckelbach, H. ve Campbell, J. (2001). Thought-action fusion and anxiety disorders symptoms in normal adolescents. *Behaviour Research and Therapy*, 39(7), 843-852.
- Muris, P., Merckelbach, H. ve Clavan, M. (1997). Abnormal and normal compulsions. *Behaviour Research and Therapy*, 35(3), 249-252.
- Nelson, J. D. (2005). *Mental pollution and inflated responsibility in obsessive-compulsive disorder: The contribution of anxiety, disgust, and guilt* (Yayınlanmamış doktora tezi). Fordham University, New York.
- Niler, E. R. ve Beck, S. J. (1989). The relationship among guilt, dysphoria, anxiety and obsessions in a normal population. *Behaviour Research and Therapy*, 27(3), 213-220.
- Noshirvani, H. F., Kasvikis, Y., Marks, I. M., Tsakiris, F. ve Monteiro, W. O. (1991). Gender-divergent aetiological factors in obsessive-compulsive disorder. *The British Journal of Psychiatry*, 158(2), 260-263.
- Okasha, A., Saad, A., Khalil, A. H., Dawla, A. S. ve Yehia, N. (1994). Phenomenology of obsessive-compulsive disorder: A transcultural study. *Comprehensive Psychiatry*, 35(3), 191-197.
- Plante, T. G. ve Boccaccini, M. T. (1997). The Santa Clara strength of religious faith questionnaire. *Pastoral Psychology*, 45(5), 375-387.
- Purdon, C. ve Clark, D. A. (1993). Obsessive intrusive thoughts in nonclinical subjects. Part I. Content and relation with depressive, anxious and obsessional symptoms. *Behaviour Research and Therapy*, 31(8), 713-720.

- Purdon, C. ve Clark, D. A. (1994). Obsessive intrusive thoughts in nonclinical subjects. Part II. Cognitive appraisal, emotional response and thought control strategies. *Behaviour Research and Therapy*, 32(4), 403-410.
- Purdon, C. ve Clark, D. A. (1999). Metacognition and obsessions. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 6(2), 102-110.
- Rachman, S. (1976). Obsessional-compulsive checking. *Behaviour Research and Therapy*, 14(4), 269-277.
- Rachman, S. (1993). Obsessions, responsibility and guilt. *Behaviour Research and Therapy*, 31(2), 149-154.
- Rachman, S. (1994). Pollution of the mind. *Behaviour Research and Therapy*, 32(3), 311-314.
- Rachman, S. (1997). A cognitive theory of obsessions. *Behaviour Research and Therapy*, 35(9), 793-802.
- Rachman, S. (2005a). Vancouver Obsessional Compulsive Inventory (VOCI-MC). *British Columbia: Rachman Lab, University of British Columbia.*
- Rachman, S. (2005b). Contamination Thought-Action Fusion Scale (CTAF). *Rachman Lab, University of British Columbia.*
- Rachman, S. (2010). Betrayal: A psychological analysis. *Behaviour Research and Therapy*, 48(4), 304-311.
- Rachman, S., Coughtrey, A., Shafran, R. ve Radomsky, A. (2015). *Oxford guide to the treatment of mental contamination*. Oxford: Oxford University Press.
- Rachman, S. ve De Silva, P. (1978). Abnormal and normal obsessions. *Behaviour Research and Therapy*, 16(4), 233-248.
- Rachman, S. J. ve Hodgson, R. J. (1980). *Obsessions and compulsions*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

- Rachman, S., Radomsky, A. S., Elliott, C. M. ve Zysk, E. (2012). Mental contamination: The perpetrator effect. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 43(1), 587-593.
- Rachman, S. ve Shafran, R. (1998). Cognitive and behavioral features of obsessive-compulsive disorder. *Obsessive-compulsive disorder: Theory, research, and treatment*, 51-78.
- Rachman, S., Shafran, R., Mitchell, D., Trant, J. ve Teachman, B. (1996). How to remain neutral: An experimental analysis of neutralization. *Behaviour Research and Therapy*, 34(11), 889-898.
- Rachman, S., Thordarson, D. S., Shafran, R. ve Woody, S. R. (1995). Perceived responsibility: Structure and significance. *Behaviour Research and Therapy*, 33(7), 779-784.
- Radomsky, A. S., Alcolado, G. M., Abramowitz, J. S., Alonso, P., Belloch, A., Bouvard, M. ... ve Garcia-Soriano, G. (2014). Part 1—You can run but you can't hide: Intrusive thoughts on six continents. *Journal of Obsessive-Compulsive and Related Disorders*, 3(3), 269-279.
- Radomsky, A. S. ve Elliott, C. M. (2009). Analyses of mental contamination: Part II, individual differences. *Behaviour Research and Therapy*, 47(12), 1004-1011.
- Radomsky, A. S., Rachman, S., Shafran, R., Coughtrey, A. E. ve Barber, K. C. (2014). The nature and assessment of mental contamination: A psychometric analysis. *Journal of Obsessive-Compulsive and Related Disorders*, 3(2), 181-187.
- Raphael, F. J., Rani, S., Bale, R. ve Drummond, L. M. (1996). Religion, ethnicity and obsessive-compulsive disorder. *International Journal of Social Psychiatry*, 42(1), 38-44.
- Rassin, E. ve Koster, E. (2003). The correlation between thought-action fusion and religiosity in a normal sample. *Behaviour Research and Therapy*, 41(3), 361-368.

- Rasmussen, S. A. ve Eisen, J. L. (1989). Clinical features and phenomenology of obsessive compulsive disorder. *Psychiatric Annals*, 19(2), 67-73.
- Rasmussen, S. A. ve Eisen, J. L. (1992). The epidemiology and clinical features of obsessive compulsive disorder. *Psychiatric Clinics of North America*, 15(4), 743-758.
- Rasmussen, S. A. ve Tsuang, M. T. (1986). Clinical characteristics and family history in DSM-III obsessive-compulsive disorder. *The American Journal of Psychiatry*, 143(3), 317-322.
- Rassin, E., Coughle, J. R. ve Muris, P. (2007). Content difference between normal and abnormal obsessions. *Behaviour Research and Therapy*, 45(11), 2800-2803.
- Rassin, E., Diepstraten, P., Merckelbach, H. ve Muris, P. (2001). Thought-action fusion and thought suppression in obsessive-compulsive disorder. *Behaviour Research and Therapy*, 39(7), 757-764.
- Rassin, E., Merckelbach, H., Muris, P. ve Schmidt, H. (2001). The thought-action fusion scale: further evidence for its reliability and validity. *Behaviour Research and Therapy*, 39(5), 537-544.
- Rassin, E. ve Muris, P. (2007). Abnormal and normal obsessions: A reconsideration. *Behaviour Research and Therapy*, 45(5), 1065-1070.
- Ruscio, A. M., Stein, D. J., Chiu, W. T. ve Kessler, R. C. (2010). The epidemiology of obsessive-compulsive disorder in the National Comorbidity Survey Replication. *Molecular Psychiatry*, 15(1), 53-63.
- Rye, M. S., Loiacono, D. M., Folck, C. D., Olszewski, B. T., Heim, T. A. ve Madia, B. P. (2001). Evaluation of the psychometric properties of two forgiveness scales. *Current Psychology*, 20(3), 260-277.
- Salkovskis, P.M. (1985). Obsessional-compulsive problems: a cognitive-behavioral analysis. *Behaviour Research and Therapy*, 23(5), 571-583.

- Salkovskis, P.M. (1989). Cognitive- behavioral factors and the persistence of intrusive thoughts in obsessional problems. *Behaviour Research and Therapy*, 27(6), 677-682.
- Salkovskis, P.M. (1996). Cognitive-behavioral approaches to the understanding of obsessional problems. R.M. Rapee (Ed.) içinde, *Current controversies in the anxiety disorders* (ss. 103-133). New York: Guilford Press.
- Salkovskis, P. M. ve Harrison, J. (1984). Abnormal and normal obsessions-a replication. *Behaviour Research and Therapy*, 22(5), 549- 552.
- Salkovskis, P., Shafran, R., Rachman, S. ve Freeston, M. H. (1999). Multiple pathways to inflated responsibility beliefs in obsessional problems: Possible origins and implications for therapy and research. *Behaviour Research and Therapy*, 37(11), 1055-1072.
- Sasson, Y., Zohar, J., Chopra, M., Lustig, M., Iancu, I. ve Hendler, T. (1997). Epidemiology of obsessive-compulsive disorder: a world view. *Journal of Clinical Psychiatry*, 58(12), 7-10.
- Sells, J. N. ve Hargrave, T. D. (1998). Forgiveness: A review of the theoretical and empirical literature. *Journal of Family Therapy*, 20(1), 21-36.
- Shafran, R., Thordarson, D. S. ve Rachman, S. (1996). Thought-action fusion in obsessive compulsive disorder. *Journal of Anxiety Disorders*, 10(5), 379-391.
- Sica, C., Novara, C. ve Sanavio, E. (2002). Religiousness and obsessive-compulsive cognitions and symptoms in an Italian population. *Behaviour Research and Therapy*, 40(7), 813-823.
- Siev, J., Chambless, D. L. ve Huppert, J. D. (2010). Moral thought-action fusion and OCD symptoms: The moderating role of religious affiliation. *Journal of Anxiety Disorders*, 24(3), 309-312.
- Siev, J. ve Cohen, A. B. (2007). Is thought-action fusion related to religiosity? Differences between Christians and Jews. *Behaviour Research and Therapy*, 45(4), 829-837.

- Steil, R., Jung, K. ve Stangier, U. (2011). Efficacy of a two-session program of cognitive restructuring and imagery modification to reduce the feeling of being contaminated in adult survivors of childhood sexual abuse: a pilot study. *Journal of Behaviour Therapy and Experimental Psychiatry*, 42(2), 325–329.
- Steketee, G. S., Grayson, J. B. ve Foa, E. B. (1985). Obsessive-compulsive disorder: Differences between washers and checkers. *Behaviour Research and Therapy*, 23(2), 197-201.
- Steketee, G., Quay, S. ve White, K. (1991). Religion and guilt in OCD patients. *Journal of Anxiety Disorders*, 5(4), 359-367.
- Taylor, S. (2011). Etiology of obsessions and compulsions: a meta-analysis and narrative review of twin studies. *Clinical Psychology Review*, 31(8), 1361-1372.
- Tek, C. ve Ulug, B. (2001). Religiosity and religious obsessions in obsessive –compulsive disorder. *Psychiatry Research*, 104(2), 99-108.
- Thompson, L. Y., Snyder, C. R., Hoffman, L., Michael, S. T., Rasmussen, H. N. ve Billings, L. S. (2005). Dispositional forgiveness of self, others, and situations. *Journal of Personality*, 73(2), 313-359.
- Thordarson, D. S., Radomsky, A. S., Rachman, S., Shafran, R., Sawchuk, C. N. ve Hakstian, A. R. (2004). The Vancouver obsessional compulsive inventory (VOCI). *Behaviour Research and Therapy*, 42(11), 1289-1314.
- Thordarson, D. S. ve Shafran, R. (2004). Importance of thoughts. R. O. Frost ve G. Steketee (Ed.) içinde, *Cognitive approaches to obsessions and compulsions: Theory, assessment and treatment* (ss. 15-28). Oxford: Elsevier Science.
- Tolin, D. F., Worhunsky, P. ve Maltby, N. (2004). Sympathetic magic in contamination -related OCD. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 35(2), 193-205.
- Valleni-Basile, L. A., Garrison, C. Z., Jackson, K. L., Waller, J. L., McKeown, R. E., Addy, C. L. ve Cuffe, S. P. (1994). Frequency of obsessive-compulsive disorder

- in a community sample of young adolescents. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 33(6), 782-791.
- Webb, J. R., Robinson, E. A. ve Brower, K. J. (2009). Forgiveness and mental health among people entering outpatient treatment with alcohol problems. *Alcoholism Treatment Quarterly*, 27(4), 368-388.
- Wegner, D. M. ve Zanakos, S. (1994). Chronic thought suppression. *Journal of Personality*, 62(4), 615-640.
- Weissman, M. M., Bland, R. C., Canino, G. J., Faravelli, C., Greenwald, S., Hwu, H. G., ... ve Lépine, J. P. (1996). Cross-national epidemiology of major depression and bipolar disorder. *Jama*, 276(4), 293-299.
- Weissman, M. M., Bland, R. C., Canino, G. J., Greenwald, S., Hwu, H. G., Lee, C. K., ... ve Wittchen, H. U. (1994). The cross national epidemiology of obsessive-compulsive disorder. *Journal of Clinical Psychiatry*, 55(3), 5-10.
- Wohl, M. J., DeShea, L. ve Wahkinney, R. L. (2008). Looking within: Measuring state self-forgiveness and its relationship to psychological well-being. *Canadian Journal of Behavioural Science/Revue canadienne des sciences du comportement*, 40(1), 1-10.
- Yorulmaz, O. (2012). OKB’de bilişsel modeller, obsesif-kompulsif bilişleri çalışma grubu ve güncel bulgular. N. Karancı, T. Gençöz, O. Yorulmaz, M. İnözü (Ed.) içinde. *Obsesif-kompulsif bozukluk, bilişsel-davranışçı yaklaşım, terapi ve sık kullanılan ölçekler*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği.
- Yorulmaz, O. Inozu, M., Clark, D. A. ve Radomsky, A. S. (2015). Psychometric Properties of the Obsessive-Compulsive Inventory-Revised in A Turkish Analogue Sample. *Psychological Reports*, 117(3), 781-793.
- Yorulmaz, O., Gençöz, T. ve Woody, S. (2009). OCD cognitions and symptoms in different religious contexts. *Journal of Anxiety Disorders*, 23(3), 401-406.

Yorulmaz, O., Gençöz, T. ve Woody, S. (2010). Vulnerability factors in OCD symptoms: Cross-cultural comparisons between Turkish and Canadian samples. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 17(2), 110-121.

Yorulmaz, O., Yılmaz, A. E. ve Gençöz, T. (2004). Psychometric properties of the Thought–Action Fusion Scale in a Turkish sample. *Behaviour Research and Therapy*, 42(10), 1203-1214.

Zhong, C. B. ve Liljenquist, K. (2006). Washing away your sins: Threatened morality and physical cleansing. *Science*, 313(5792), 1451- 1452.

Zohar, A. H., Goldman, E., Calamary, R. ve Mashiah, M. (2005). Religiosity and obsessive–compulsive behavior in Israeli Jews. *Behaviour Research and Therapy*, 43(7), 857-868.

EKLER

EK 1

Demografik Bilgi Formu

Katılımcı Kodu: _____

Tarih: _____

Yönerge: Sizden, diğer ölçekleri cevaplandırmadan önce öncelikle aşağıda kişisel bilgilerinizle ilgili olan soruları cevaplandırmanızı rica ediyoruz. Kişisel bilgilerinizin ardından ayrıca sizin dini inancınız, tutumlarınız ve davranışlarınız hakkında da bazı sorular yer almaktadır. Lütfen bu soruları sizi en iyi ifade eden sayıyı yuvarlak içine alarak cevaplayınız.

Cinsiyetiniz: Erkek___ Kadın___

Yaşınız: _____

Medeni Durumuz:

(1) Bekar___ (2) Evli/Birlikte Yaşıyor___ (3) Ayrılmış/ Boşanmış___ (4) Dul___

Ailenizin gelir düzeyi:

(1) 500-999___ (2) 1000-1999___ (3) 2000-2999___
(4)3000-3999___ (5) 4000 üstü___

1- Şu anda sizi profesyonel bir yardım almaya yönlendiren ruh sağlığınızla ilgili bir probleminiz var mı?

Evet___

Hayır___

Eğer cevabınız “evet” ise lütfen ruh sağlığınızla ilgili şu anki problemi/ problemleri yazınız:

_____

2-Dini inancınız nedir?

(1) Katolik___

(2) Protestan___

(3) Yahudi___

(4) Ortodoks___

(5) İslam___

(6) Hiç bir dine inanmıyorum(teist)___

(7) Ateist___

(8) Diğer (Lütfen Belirtiniz): _____

3-Son bir yılda, dini ibadetinizin yapıldığı yerlere ne sıklıkla gittiniz? (Cami, Kilise, Sinagog vb.)(Genelde yaptıklarınıza en yakın cevabı işaretleyin)

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Hiç	Ara sıra (Ayda bir defadan az)	Çoğu kez (Ayda en az bir)	Sıklıkla (Haftada en az bir)	Oldukça sık (Günde en az bir)

4- Son bir yılda, ne sıklıkla dua ettiniz? (Genelde yaptıklarınıza en yakın cevabı işaretleyin)

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Hiç	Ara sıra (Ayda bir defadan az)	Çoğu kez (Ayda en az bir)	Sıklıkla (Haftada en az bir)	Oldukça sık (Günde en az bir)

5- Son bir yılda, dininize gönderilmiş olan kutsal kitabı ne sıklıkla okudunuz? (Kuran, İncil, Tevrat vb.) (Genelde yaptıklarınıza en yakın cevabı işaretleyin)

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Hiç	Ara sıra (Ayda bir defadan az)	Çoğu kez (Ayda en az bir)	Sıklıkla (Haftada en az bir)	Oldukça sık (Günde en az bir)

6- Son bir yılda, dini dernek, vakıf, ya da organizasyonlara ne sıklıkla maddi bağış yaptınız ya da etkinliklerine katılmak için gönüllü olarak zaman ayırdınız? (Genelde yaptıklarınıza en yakın cevabı işaretleyin)

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Hiç	Ara sıra (Ayda bir defadan az)	Çoğu kez (Ayda en az bir)	Sıklıkla (Haftada en az bir)	Oldukça sık (Günde en az bir)

7- Dini inancınızın davranış ve kararlarınızı belirlemede ne kadar önemli bir rolü vardır? (Genelde yaptıklarınıza en yakın cevabı işaretleyin)

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Hiç önemli değil	Biraz Önemli	Önemli	Çok önemli	Son derece önemli

EK 2

Obsesif Kompulsif Envanteri-Gözden Geçirilmiş Form

Aşağıdaki ifadeler, birçok kişinin günlük yaşamlarındaki deneyimlerine işaret etmektedir. Geçtiğimiz ay boyunca, belirtilen durumun sizi ne kadar rahatsız ettiğini ya da sıkıntıya soktuğunu en iyi ifade eden sayıyı işaretleyiniz. Sayılar aşağıdaki, sözel ifadelere karşılık gelmektedir.

0	1	2	3	4
Hiç	Biraz	Orta	Çok	Aşırı derece

	Hiç	Biraz	Orta	Çok	Aşırı Derece
1. Bir şekilde elime geçmiş olan birçok şeyi biriktirim.	0	1	2	3	4
2. Bir şeyleri gereğinden fazla kontrol ederim.	0	1	2	3	4
3. Nesnelere düzgün bir şekilde yerleştirilmemişse huzursuz olurum.	0	1	2	3	4
4. Bir şeyleri yaparken sayma zorunluluğu hissederim.	0	1	2	3	4
5. Yabancıların ya da belirli kişilerin dokunduğunu bildiğim nesnelere dokunmakta zorlanırım.	0	1	2	3	4
6. Düşüncelerimi kontrol etmekte zorlanırım.	0	1	2	3	4
7. İhtiyacım olmayan şeyleri biriktirim.	0	1	2	3	4
8. Kapı, pencere, çekmece gibi şeyleri tekrar tekrar kontrol ederim.	0	1	2	3	4
9. Benim düzenlediğim şeylerin başkası tarafından değiştirilmesinden rahatsız olurum.	0	1	2	3	4
10. Belirli numaraları tekrarlama zorunluluğu hissederim.	0	1	2	3	4
11. Bazen sadece kirli hissettiğim için kendimi temizlemek ya da yıkamak zorunda kalırım.	0	1	2	3	4
12. İsteğim dışında zihnimde beliren olumsuz düşüncelerden huzursuz olurum.	0	1	2	3	4
13. Daha sonra ihtiyacım olabileceği korkusuyla bir şeyleri atmaktan kaçınırım.	0	1	2	3	4

14. Gazı, çeşmeleri ve ışıkları kapattıktan sonra tekrar tekrar kontrol ederim.	0	1	2	3	4
15. Bana göre bazı şeylerin belli bir sıraya göre düzenlenmiş olması gerekir.	0	1	2	3	4
16. Bazı sayıların uğurlu bazı sayıların ise uğursuz olduğunu düşünürüm.	0	1	2	3	4
17. Ellerimi gereğinden daha sık ve uzun süre yıkarım.	0	1	2	3	4
18. Aklıma sıklıkla hoş olmayan düşünceler gelir ve onları zihnimden uzaklaştırmakta zorlanırım.	0	1	2	3	4

EK 3

Vancouver Obsesif-Kompulsif Envanteri-Zihinsel Kirlenme

Lütfen aşağıdaki ifadelere ne derece katıldığınızı her bir maddenin karşısında bulunan uygun rakamı işaretleyerek belirtiniz.	Hiç	Biraz	Oldukça	Çok	Çok fazla
1. Çoğu zaman temiz görünmeme rağmen kendimi kirli hissedirim.	0	1	2	3	4
2. Hoş olmayan bir görüntü ya da anıya sahip olmak içimin kirli olduğunu hissettirebilir.	0	1	2	3	4
3. Ne kadar iyi yıkanırsam yıkanayım, sıklıkla temizlenemem	0	1	2	3	4
4. Eğer biri bana nahoş bir şey söylerse, bu kendimi kirli hissetmeme yol açabilir.	0	1	2	3	4
5. Doğrudan bir temasım olmasa bile, bazı insanlar kendimi kirli veya bana bir şey bulaşmış gibi hissettirir.	0	1	2	3	4
6. Sıklıkla, içimin kirli olduğunu hissedirim.	0	1	2	3	4
7. Bazı insanlar temiz görünür ama kirli hissi uyandırır.	0	1	2	3	4
8. Kirli herhangi bir şeye dokunmamış olsam da, sıklıkla kendimi kirli veya bana bir şey bulaşmış gibi hissedirim.	0	1	2	3	4
9. Kendimi kirli veya bana bir şey bulaşmış gibi hissettiğimde, sıklıkla suçlu veya utanmış da hissedirim.	0	1	2	3	4
10. Sıklıkla, aklıma kirlilikle ilgili istenmeyen ve rahatsız edici düşünceler gelir.	0	1	2	3	4
11. Bazı nesnelere temiz görünür ama kirli hissi uyandırır.	0	1	2	3	4
12. Nedenini bilmesem de, sıklıkla kendimi kirli veya bana bir şey bulaşmış gibi hissedirim.	0	1	2	3	4
13. Kendimi kirli veya bana bir şey bulaşmış gibi hissettiğimde, sıklıkla sinirli de hissedirim.	0	1	2	3	4
14. İstenmeyen ve tiksindirici/iğrenç düşünceler, sıklıkla kendimi kirli veya bana bir şey bulaşmış	0	1	2	3	4

gibi hissettirir.					
15. Bazı insanlara yakın durmak kendimi kirli ve/veya bana bir şey bulaşmış gibi hissettirir.	0	1	2	3	4
16. Sıklıkla bedenimin içinin kirli olduğunu hissederim.	0	1	2	3	4
17. Eğer istemediğim bazı tiksindirici düşünceler aklıma gelirse yıkanma ihtiyacı duyarım.	0	1	2	3	4
18. Diğer insanlarda böyle bir etki uyandırmamasına rağmen, bazı insanlar veya yerler kendimi kirli ya da bana bir şey bulaşmış gibi hissettirir.	0	1	2	3	4
19. Zihnimin kirlenme endişesiyle dolma ihtimali beni çok kaygılandırır.	0	1	2	3	4
20. Sıklıkla, zihnimi arındırma ihtiyacı hissederim.	0	1	2	3	4

EK 4

Düşünce-Eylem Kaynaşması-Zihinsel Kirlenme Ölçeği

Lütfen aşağıdaki ifadelere ne derece katıldığınızı her bir maddenin karşısında bulunan uygun rakamı işaretleyerek belirtiniz.	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılıyor ne katılmıyorum	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
1. Bir akrabamın ya da arkadaşımın hastalandığını düşünürsem, bu onların gerçekten hastalanma riskini artırır.	0	1	2	3	4
2. Aklıma bana bir şey bulaştığına dair bir görüntü(imge) gelirse, bu bana bir şey bulaşmış gibi hissettirir.	0	1	2	3	4
3. Bir arkadaşım ya da akrabama bir şey bulaştığını düşünürsem, bu onlara bir şey bulaşma riskini artırır.	0	1	2	3	4
4. Eğer hastalandığımı düşünürsem, bu benim hasta olma riskimi artırır.	0	1	2	3	4
5. Eğer bana bir şey bulaştığını düşünürsem, bu gerçekten de bana bir şeyin bulaşma riskini artırır.	0	1	2	3	4
6. Bir çocuğa bir şey bulaştırmış olabileceğimi düşünürsem, bu o çocuğa bir şey bulaşma riskini artırır.	0	1	2	3	4
7. Birine bir şey bulaştırabileceğimi düşünmek, neredeyse bunu gerçekten yapmam kadar kötüdür.	0	1	2	3	4
8. Eğer aklıma bir arkadaş ya da akrabama bir şey bulaştığı görüntüsü gelirse, bu onlara gerçekten de bir şey bulaşma riskini artırır.	0	1	2	3	4
9. Bir çocuğa bir şey bulaştırmış olabileceğimi düşünürsem, bu neredeyse ona gerçekten de bir şey bulaştırmış olmam kadar kötüdür.	0	1	2	3	4

EK 5

Suçluluk Ölçeği

Yönerge: Anketin bu bölümünde, lütfen aşağıdaki cevap formatını kullanarak soruları cevaplayınız.

- 1 = Hiç Katılmıyorum
 2 = Katılmıyorum
 3 = Kararsızım
 4 = Katılıyorum
 5 = Tamamen Katılıyorum

- _____ 1. Nelerin doğru, nelerin yanlış olduğunun kesin ve net olarak tanımlanması gerektiğine inanıyorum.
- _____ 2. Hayatımda birçok hata yaptım.
- _____ 3. Her zaman, bir dizi kesin ahlaki-etik ilkelere, kuvvetle inanmışımdır.
- _____ 4. Son zamanlarda, kendimle ve yaptıklarımla ilgili olarak kendimi iyi hissediyorum.
- _____ 5. Eğer bazı şeyleri yeniden yapabilseydim, omuzlarımdan büyük bir yük kalkardı.
- _____ 6. Hiçbir zaman çok büyük bir vicdan azabı ya da suçluluk hissetmedim.
- _____ 7. Hayattaki amacım, soyut birtakım ahlaki kurallara ulaşmaya çalışmak yerine, hayattan zevk almaktır.
- _____ 8. Geçmişimde derinden pişmanlık duyduğum bir şey var.
- _____ 9. Sıklıkla, yaptığım bir şeyden dolayı kendimden nefret ederim.
- _____ 10. Ebeveynlerim bana karşı çok katıydılar.
- _____ 11. Asla yapmayacağım sadece birkaç şey vardır.
- _____ 12. Yaptığım bir şeyden dolayı sıklıkla kendimle ilgili hoşnutsuzluk yaşıyorum.
- _____ 13. Doğru ve yanlışla ilişkin fikirlerim oldukça esnektir.
- _____ 14. Eğer hayatımı yeni baştan yaşayabilseydim, birçok şeyi farklı şekilde yapardım.
- _____ 15. Yanlış olduklarına inandığım için hayatta asla yapmayacağım birçok şey vardır.
- _____ 16. Son zamanlarda, çok pişman olduğum bir şey yaptım.
- _____ 17. Son günlerde, benim yerimde olmak hiç de kolay değildi.
- _____ 18. Ahlak, birçok insanın ileri sürdüğü gibi siyah-beyaz değildir.
- _____ 19. Son zamanlarda sakin ve endişesizim.
- _____ 20. Hatırlayabildiğim kadarıyla suçluluk ve pişmanlık, hayatımın bir parçası olmuştur.
- _____ 21. Bazen, geçmişte yaptığım bazı şeyleri düşündüğümde çok rahatsız oluyorum.
- _____ 22. Belirli durumlarda, neredeyse, yapmayacağım hiçbir şey yoktur.
- _____ 23. Hayatım boyunca çok fazla hata yaptığımı düşünmüyorum.
- _____ 24. Ciddi bir ahlaksızlık yapmaktansa ölmeyi tercih ederim.
- _____ 25. Ahlaki değerlerime uygun yaşamak için güçlü bir istek duyuyorum.
- _____ 26. Sık sık derin bir pişmanlık duyuyorum.

- 1 = Hiç Katılmıyorum
 2 = Katılmıyorum
 3 = Kararsızım
 4 = Katılıyorum
 5 = Tamamen Katılıyorum

- _____ 27. Geçmişte yaptığım şeylere dair çok endişelenirim.
- _____ 28. İnsanların içinde buldukları durumu ve onları davranışa yönlendiren itici gücü bilmeden, bir şeyin doğru ya da yanlış olup olmadığı hakkında bir yargıya varılamayacağına inanıyorum.
- _____ 29. Hayatımda, yapmış olmaktan ötürü pişmanlık duyduğum çok az şey var.
- _____ 30. Eğer son birkaç haftayı ya da ayı yeniden yaşayabilseydim, değiştirmek isteyeceğim kesinlikle hiçbir şey olmazdı
- _____ 31. Bazen, geçmişte yaptığım şeylerden dolayı yemek yemekte zorlanıyorum.
- _____ 32. Yaptığım şeylerle ilgili asla endişelenmem; çünkü hayat zaten bir şekilde devam eder.
- _____ 33. Şu anda kendimi, yaptığım hiçbir şeyden ötürü, özellikle suçlu hissetmiyorum.
- _____ 34. Bazen, yanlış yaptığımı inandığım şeyler hakkında düşünmekten kendimi alıkoyamıyorum.
- _____ 35. Hiçbir zaman uyumakta zorlanmam.
- _____ 36. Bir şekilde geriye donup, son zamanlarda yanlış yaptığım bazı şeyleri düzeltebilmek için, her şeyimi verirdim.
- _____ 37. Yakın geçmişimde, değiştirmek isteyeceğim en azından bir şey var.
- _____ 38. Ahlaki olarak yanlış bir şey yaptığımda, bunu anında fark ederim.
- _____ 39. Neyin doğru ya da yanlış olduğu, duruma bağlıdır.
- _____ 40. Suçluluk, benim için özel bir problem değildir.
- _____ 41. Geçmişimde çok pişmanlık duyduğum hiçbir şey yok.
- _____ 42. Ahlaki değerlerin kesin olduğuna inanıyorum.
- _____ 43. Eğer yaptığım şeyleri yapmasaydım, son zamanlarda hayatım çok daha iyi olabilirdi.
- _____ 44. Eğer hayatıma yeniden başlayabilseydim, ya hiç ya da çok az şeyi değiştirirdim.
- _____ 45. Son zamanlarda endişeli ve sıkıntılıydım.

EK 6

Aşırı Dindarlık Ölçeği

Bu anket, çeşitli sosyal konularla ilgili insanların genel görüşünü ele almaktadır.

Aşağıdaki ifadeleri okuduğunuzda, muhtemelen, bazı ifadelere katıldığınızı, bazılarını ise katılmadığınızı göreceksiniz. Lütfen her bir ifadeyi okuyarak, aşağıda verilmiş olan derecelendirmeye göre, bu ifadenin sizin için ne kadar geçerli olduğunu ifadenin yanındaki sayıyı yuvarlak içine alarak belirtiniz.

İşaretleyin: -4 eğer ifadeye kesinlikle karşıysanız

-3 eğer ifadeye çok karşıysanız

-2 eğer ifadeye karşıysanız

-1 eğer ifadeye biraz karşıysanız

İşaretleyin: +1 eğer ifadeye biraz katılıyorsanız

+2 eğer ifadeye katılıyorsanız

+3 eğer ifadeye çok katılıyorsanız

+4 eğer ifadeye tamamen katılıyorsanız

Eğer bir madde hakkında kesinlikle ve tamamen tarafsız iseniz “0” ı yuvarlak içine alınız.

Bazen bir ifadenin çeşitli bölümlerine farklı tepkilerde bulunabilirsiniz. Örneğin; bir ifadeye bir kısmına kesinlikle katılmıyor olabilirsiniz (“-4”), ama aynı ifadenin başka bir kısmına katılabilirsiniz (“+1”). Böyle bir durum olduğunda, lütfen tepkilerinizi birleştirin ve her iki tavrınızı dengeleyen bir seçeneği işaretleyin (bu durumda “-3”).

<p>4 eğer ifadeye kesinlikle karşıysanız</p> <p>-3 eğer ifadeye çok karşıysanız</p> <p>-2 eğer ifadeye karşıysanız</p> <p>-1 eğer ifadeye biraz karşıysanız</p> <p>kesinlikle ve tamamen tarafsız iseniz “0”</p> <p>+1 eğer ifadeye biraz katılıyorsanız</p> <p>+2 eğer ifadeye katılıyorsunuz</p> <p>+3 eğer ifadeye çok katılıyorsunuz</p> <p>+4 eğer ifadeye tamamen katılıyorsunuz</p>	<p>Eğer ifadeye kesinlikle karşıysanız</p> <p>Eğer ifadeye çok karşıysanız</p> <p>Eğer ifadeye karşıysanız</p> <p>Eğer ifadeye biraz karşıysanız</p> <p>Kesinlikle ve tamamen tarafsız iseniz</p> <p>Eğer ifadeye biraz katılıyorsunuz</p> <p>Eğer ifadeye katılıyorsunuz</p> <p>Eğer ifadeye çok katılıyorsunuz</p> <p>Eğer ifadeye tamamen katılıyorsunuz</p>
<p>1. Allah insanlığa, eksiksiz takip edilmesi gereken, takip edilirse onları mutluluğa ve kurtuluşa götürebilecek, tam ve hatasız bir yol göstermiştir.</p>	<p>-4 -3 -2 -1 0 +1 +2 +3 +4</p>
<p>2. Hiçbir kutsal kitap hayatın özünün ve temel doğrularının hepsini içermez.</p>	<p>-4 -3 -2 -1 0 +1 +2 +3 +4</p>
<p>3. Dünya üzerindeki kötülüklerin temel nedeni, halen sürekli ve vahşice, Allah’a karşı mücadele eden Şeytan’dır.</p>	<p>-4 -3 -2 -1 0 +1 +2 +3 +4</p>
<p>4. İyi bir insan olmak, Allah’a ve doğru dine inanmaktan çok daha önemlidir.</p>	<p>-4 -3 -2 -1 0 +1 +2 +3 +4</p>
<p>5. Dünyada, son derece doğru olan birtakım belirli dini öğretiler vardır; bunların daha derinine inilemez, çünkü bunlar Allah’ın insanlığa verdiği temel mesajlardır.</p>	<p>-4 -3 -2 -1 0 +1 +2 +3 +4</p>

<p>6. Aslında özüne bakıldığında, dünyada yalnızca iki tür insan vardır: Allah tarafından ödüllendirilecek olan erdemliler ve ödüllendirilmeyecek olan diğerleri.</p>	<p>-4 -3 -2 -1 0 +1 +2 +3 +4</p>
<p>7. Kutsal kitaplar genel doğruları içerebilir, ancak baştan sona tamamıyla kelimesi kelimesine doğru olarak kabul edilmemelidir.</p>	<p>-4 -3 -2 -1 0 +1 +2 +3 +4</p>
<p>8. En iyi ve en anlamlı hayatı sürdürmek için kişi, temelde doğru olan tek dine bağlı olmalıdır.</p>	<p>-4 -3 -2 -1 0 +1 +2 +3 +4</p>
<p>9. “Şeytan” sadece insanların kendi kötü dürtülerine verdikleri bir isimdir. Gerçekte, “Karanlıklar Prensi/Kötülüklerin Anası” gibi bizi baştan çıkaran şeytani bir şey yoktur.</p>	<p>-4 -3 -2 -1 0 +1 +2 +3 +4</p>
<p>10. Ne zaman, bilim ve kutsal kitap birbiri ile çelişirse, bilimin dedikleri muhtemelen doğrudur.</p>	<p>-4 -3 -2 -1 0 +1 +2 +3 +4</p>
<p>11. Allah’ın insanlara gönderdiği dinin temelleri asla kurcalanmamalı veya fedakarlık edilerek başkalarının inançları ile uzlaştırılmamalıdır.</p>	<p>-4 -3 -2 -1 0 +1 +2 +3 +4</p>
<p>12. Dünya üzerindeki bütün dinlerin kusurları ve yanlış öğretileri vardır. Mükemmel olan, hakiki ve doğru bir din yoktur.</p>	<p>-4 -3 -2 -1 0 +1 +2 +3 +4</p>

EK 7

Heartland Affetme Ölçeği-Kendini Affetme Alt Ölçeği

Hayatımız boyunca, kendi davranışlarımız, başkalarının davranışları veya kontrolümüz dışındaki durumlar nedeniyle olumsuz olaylar yaşayabiliriz. Bu olumsuz yaşantıların ardından belli bir zaman geçtikten sonra, kendimiz, diğer insanlar veya yaşanan durumlar hakkında olumsuz duygu veya düşüncelerimiz olabilir. Bu tür olumsuz olaylara genel olarak nasıl tepki verdiğinizi düşününüz ve aşağıda verilen her ifadenin yanına, tarif edilen olumsuz duruma genellikle nasıl tepki verdiğinizi ifade eden sayıyı (aşağıdaki 7’li değerlendirme ölçeğine göre) yazınız. Vereceğiniz yanıtlarda doğru veya yanlış cevap yoktur. Lütfen yanıtlarınızda olabildiğince dürüst ve samimi olunuz.

1	2	3	4	5	6	7
Beni hiç yansıtmıyor		Beni pek yansıtmıyor		Beni biraz yansıtıyor		Beni tamamen yansıtıyor

___ İşleri berbat ettiğimde önce kötü hissetmeme rağmen zamanla kendimi rahatlatabilirim.

___ Yaptığım olumsuz şeyler için kendime kin tutarım.

___ Yaptığım kötü şeylerden öğrendiklerim onlarla baş etmemde bana yardımcı olur.

___ İşleri berbat ettiğimde, kendimi kabul etmek benim için gerçekten çok zordur.

___ Yaptığım hatalara, zamanla daha anlayışlı olurum.

___ Hissettiğim, düşündüğüm, söylediğim ya da yaptığım olumsuz şeyler için kendimi eleştirmeyi durduramam.

EK 8**Demografik Bilgi Formu (2.Aşama)****Katılımcı Kodu:** _____**Tarih:** _____

Yönerge: Sizden, diğer ölçekleri cevaplandırmadan önce öncelikle aşağıda kişisel bilgilerinizle ilgili olan soruları cevaplandırmanızı rica ediyoruz. Kişisel bilgilerinizin ardından ayrıca sizin dini inancınız, tutumlarınız ve davranışlarınız hakkında da bazı sorular yer almaktadır. Lütfen bu soruları sizi en iyi ifade eden sayıyı yuvarlak içine alarak cevaplayınız.

Cinsiyetiniz: Erkek___ Kadın___**Yaşınız:** _____**Medeni Durumuz:**

(1) Bekar___ (2) Evli/Birlikte Yaşıyor___ (3) Ayrılmış/ Boşanmış___ (4) Dul___

Ailenizin gelir düzeyi:(2) 500-999___
2999___

(2) 1000-1999___

(3) 2000-

(4)3000-3999___

(5) 4000 üstü___

2- Şu anda sizi profesyonel bir yardım almaya yönlendiren ruh sağlığınızla ilgili bir probleminiz var mı?

Evet___

Hayır___

Eğer cevabınız “evet” ise lütfen ruh sağlığınızla ilgili şu anki problemi/ problemleri yazınız:

2- Herhangi bir fiziksel/tıbbi rahatsızlığınız var mı?

Evet___

Hayır___

Eğer cevabınız “evet” ise lütfen şu anki rahatsızlıklarınızı yazınız:

3- Düzenli olarak kullandığınız herhangi bir ilaç var mı?

Evet___

Hayır___

Eğer cevabınız “evet” ise lütfen şu anda kullanmakta olduğunuz ilaçları yazınız:

4- Son iki ay içerisinde herhangi bir travmatik yaşantı deneyimlediniz mi?

Evet___

Hayır___

Eğer cevabımız “evet” ise lütfen açıklayınız:

5-Dini inancınız nedir?

(1) Katolik___

(2) Protestan___

(3) Yahudi___

(4) Ortodoks___

(5) İslam___

(6) Hiç bir dine inanmıyorum(teist)___

(7) Ateist___

(8) Diğer (Lütfen Belirtiniz):_____

6-Son bir yılda, dini ibadetinizin yapıldığı yerlere ne sıklıkla gittiniz? (Cami, Kilise, Sinagog vb.)(Genelde yaptıklarınıza en yakın cevabı işaretleyin)

(1) Hiç	(2) Ara sıra (Ayda bir defadan az)	(3) Çoğu kez (Ayda en az bir)	(4) Sıklıkla (Haftada en az bir)	(5) Oldukça sık (Günde en az bir)
------------	--	-------------------------------------	--	---

7- Son bir yılda, ne sıklıkla dua ettiniz? (Genelde yaptıklarınıza en yakın cevabı işaretleyin)

(1) Hiç	(2) Ara sıra (Ayda bir defadan az)	(3) Çoğu kez (Ayda en az bir)	(4) Sıklıkla (Haftada en az bir)	(5) Oldukça sık (Günde en az bir)
------------	--	-------------------------------------	--	---

8- Son bir yılda, dininize gönderilmiş olan kutsal kitabı ne sıklıkla okudunuz? (Kuran, İncil, Tevrat vb.) (Genelde yaptıklarınıza en yakın cevabı işaretleyin)

(1) Hiç	(2) Ara sıra (Ayda bir defadan az)	(3) Çoğu kez (Ayda en az bir)	(4) Sıklıkla (Haftada en az bir)	(5) Oldukça sık (Günde en az bir)
------------	--	-------------------------------------	--	---

9- Son bir yılda, dini dernek, vakıf, ya da organizasyonlara ne sıklıkla maddi bağış yaptınız ya da etkinliklerine katılmak için gönüllü olarak zaman ayırdınız? (Genelde yaptıklarınıza en yakın cevabı işaretleyin)

(1) Hiç	(2) Ara sıra (Ayda bir defadan az)	(3) Çoğu kez (Ayda en az bir)	(4) Sıklıkla (Haftada en az bir)	(5) Oldukça sık (Günde en az bir)
------------	--	-------------------------------------	--	---

10- Dini inancınızın davranış ve kararlarınızı belirlemede ne kadar önemli bir rolü vardır? (Genelde yaptıklarınıza en yakın cevabı işaretleyin)

(1) Hiç önemli değil	(2) Biraz Önemli	(3) Önemli	(4) Çok önemli	(5) Son derece önemli
-------------------------	---------------------	---------------	-------------------	--------------------------

EK 9

Vancouver Obsesif Kompulsif Envanteri-Yıkama Alt Ölçeği

Her bir ifadeyi, ifadenin sizin için kadar doğru olduğunu en iyi tanımlayan sayıyı daire içine alarak belirtiniz. Lütfen, belirli bir madde üzerinde çok fazla vakit harcamadan her bir maddeyi yanıtlayın.

Aşağıdaki ifadeler sizin için ne kadar doğru?	Hiç	Çok az	Biraz	Oldukça	Çok
1. Paraya dokunduktan sonra kendimi çok kirli hissedirim.	0	1	2	3	4
2. Evi veya kendimi mikroplardan korumak için aşırı miktarda dezenfektan (mikrop öldürücü) kullanırım.	0	1	2	3	4
3. Ellerimi yıkamak için çok zaman harcarım.	0	1	2	3	4
4. Ayakkabılarımın tabanına dokunmak beni çok huzursuz eder.	0	1	2	3	4
5. Çöp ya da çöp kutusuna dokunmak bana çok zor gelir.	0	1	2	3	4
6. Mikroplar ve hastalık konusunda gereğinden fazla endişeliyimdir.	0	1	2	3	4
7. Bir şey bulaşma (kirlenme) olasılığı nedeniyle umumi telefonları kullanmaktan kaçınırım.	0	1	2	3	4
8. Bir hayvana dokunduğum zaman kendimi çok kirlenmiş hissedirim.	0	1	2	3	4
9. Vücut salgıları (kan, idrar ve ter vb.) ile en ufak bir temastan bile çok korkarım.	0	1	2	3	4
10. En büyük sorunlarımdan biri, temizlik konusunda aşırı endişeli olmamdır.	0	1	2	3	4
11. Sıklıkla aklıma hastalık konusunda rahatsız edici ve istenmeyen düşünceler gelir.	0	1	2	3	4
12. Mikroplar konusunda oldukça hassas olduğum için bakımlı olsa bile, umumi tuvaletleri bile kullanmaktan korkarım.	0	1	2	3	4

EK 10**Ön Derecelendirme**

1.Şu anda nasıl hissettiğinizi “0” ile “100” arasında değişen bir sayı vererek derecelendiriniz. (0 = Hiç, 100 = Tamamen)

Sıkıntılı _____ Kaygılı _____ Kızgın _____

Utanmış _____ Suçlu _____ Aşağılanmış _____

Korkmuş _____ Üzgün _____ Ucuz _____

Bayağı/Adi _____

2. Kendinizi kirli veya pis hissediyor musunuz? Kendinizi kirli veya pis hissediyorsanız, Lütfen bu duygunun yoğunluğunu “0” ile “100” arasında bir sayı vererek derecelendiriniz.

Derece: _____

EK 11

Zihinsel Kirlenme Bildirim Formu

Şimdi, kendinizi senaryoda hayal edin ve lütfen **şu anda** nasıl hissettiğiniz ile ilgili aşağıdaki soruları yanıtlayınız.

1. Şu anda nasıl hissettiğinizi “0” ile “100” arasında değişen bir sayı vererek derecelendiriniz. (0 = Hiç, 100 = Tamamen)

Sıkıntılı _____ Kaygılı _____ Kızgın _____

Adamın fiziksel özelliklerinden tiksiniş _____

Adamın davranışından tiksiniş _____

Utanmış _____ Suçlu _____ Aşağılanmış _____

Korkmuş _____ Üzgün _____ Ucuz _____

Bayağı/Adi _____

2. Kendinizi kirli veya pis hissediyor musunuz? Kendinizi kirli veya pis hissediyorsanız, Lütfen bu duygunun yoğunluğunu “0” ile “100” arasında bir sayı vererek derecelendiriniz.

Derece: _____

3. Eğer kendinizi kirli hissediyorsanız, bu kirlilik hissini vücudunuzun neresinde hissediyorsunuz?

Ağız   Kollar

Dil   Yaygın (her yerde)

Yüz   Yerini belirlemek zor

Eller   İçsel

Mide   Diğer _____

4. Kendinizi kirli hissediyorsanız, bu kirlilik hissinden kurtulmak için herhangi bir şey yapmaya ilişkin güçlü bir istek (dürtü) duyuyor musunuz? Lütfen her bir isteğin ne kadar güçlü olduğunu “0” ile “100” arasında bir sayı vererek derecelendiriniz (0 = Hiç, 100 = Tamamen)

Ağzımı çalkalamak/tükürmek/bir şeyler içmek _____

Yüzümü Yıkamak _____

Dişlerimi fırçalamak/Gargara kullanmak _____

Ellerimi yıkamak _____
 Başka bir şey hakkında düşünmeye çabalamak _____
 Duş almak _____
 Diğer (Lütfen belirtiniz) _____

5. Kirlilik hissinden kurtulmak için 4.soruda belirttiğiniz dürtüleri düşünerek, bunu/bunları neden yapmak istediğinizi düşünün. Size en çok uyan durumu/durumları işaretleyin.

Bu odadan çıktığımda, diğer insanların benim kirli hissettiğimi söyleyebileceklerinden endişeliyim.

Daha az sıkıntılı ve kaygılı hissettirirdi.

Bu kirliliği başka şeylere veya başka kişilere yayacağımdan endişeliyim.

Benim hastalık kapmamı engellerdi.

Kirlilik hissim hakkında düşünmemi durdururdu.

Bir neden düşünemiyorum.

Başka bir nedenim var (Lütfen belirtiniz). _____

6. Bu senaryoyu zihninizde canlandırmak ne kadar kolaydı?

(0-100) _____

7. Hayal ettiğiniz senaryo, ne kadar açık/canlıydı?

(0-100) _____

8. Hayal ettiğiniz senaryo, ne kadar gerçekçiydi?

(0-100) _____

9. Daha önce hiç senaryoda tanımlandığı gibi bir ortamda bulundunuz mu?

Hiç   Nadiren   Bazen   Sıklıkla

10. Daha önce hiç rızanızın olmadığı (örn. zoraki) bir cinsel yaşantı deneyimlediniz mi, örneğin bunun gibi bir öpüşme?

Evet   Hayır

Eğer olduysa, bunun gibi bir ortamda mı oldu?   Evet   Hayır

11. Arkadaşlarınızdan herhangi biri daha önce böyle bir rızasının olmadığı (örn. zoraki) cinsel yaşantı yaşadı mı?

Evet Hayır

Eğer olduysa, bunun gibi bir ortamda mı oldu? Evet Hayır

12. Daha önce hiç öpülen kişinin rızasının olmadığı (örn. zoraki) cinsel bir karşılaşma/yaşantıya tanık oldunuz mu, örneğin bunun gibi bir öpüşme?

Evet Hayır

Eğer olduysa, bunun gibi bir ortamda mı oldu? Evet Hayır

Lütfen aşağıdaki soruları “0 (Hiç)” ile “100 (Tamamen)” arasında bir sayı vererek cevaplandırınız

13. Senaryodaki adama yönelik, öpüşmeyi deneyimlemeden **önceki** izlenimlerinize dayanarak, bu adamın ne kadar ahlaksız biri olduğunu söylersiniz?

(0-100)_____

14. Öpüşmeyi deneyimledikten **sonraki** izlenimlerinize dayanarak, bu adamın ne kadar ahlaksız biri olduğunu söylersiniz?

(0-100)_____

15. Kaydı dinlerken, öpüşmeyi deneyimlediğiniz sırada, o öpüşmenin gerçekleşmesini ne derece istediğinizi söyleyebilirsiniz?

(0-100)_____

16. Adamın davranışını ne derece uygunsuz (sosyal/ahlaki olarak yanlış) olarak değerlendirirsiniz?

(0-100)_____

17. Sizce bu adam güvenilir biri midir?

(0-100)_____

18. Sizce bu adam herhangi birinin ihtiyacı olsa ona yardım eder miydi?

(0-100)_____

19. Sizce bu adam zayıf ve korunmasız insanlardan faydalanır mıydı?

(0-100)_____

20. Sizce bu adam kendi istediği bir şeyi elde etmek için başka birisini riske atar mıydı?

(0-100)_____

21. Sizce bu adam, eğer davranışının başka birisini incitebileceğini düşünürse, ahlaksız bir şey yapmamaya karar verir miydi?

(0-100)_____

22. Sizce bu adam, yapmayı istemese bile/istemediği halde “doğru” şeyi yapmayı seçer miydi?

(0-100)_____

23. Sizce bu adam, gerçekten yapmayı çok istediği halde, yanlış olduğunu düşündüğü bir şeyi yapmamaya karar verir miydi?

(0-100)_____

24. Siz bu durumda yanlış bir şey yaptığınızı düşünüyor musunuz?

(0-100)_____

Neden öyle/ neden değil?

---

25. Senaryodaki adamın bu durumda yanlış herhangi bir şey yaptığını düşünüyor musunuz?

(0-100)_____

Neden öyle? Neden değil?

---

26. Bu durumda ortaya çıkan olaylarla ilgili olarak kendinizi ne derecede sorumlu hissediyorsunuz?

(0-100)_____

27. Sizce bu durumu engelleyebilir miydiniz?

(0-100)_____

28. Bu adamdan bu tarz bir davranış bekler miydiniz?

(0-100)_____

29. Bu adamın davranışı ile tacize uğramış hissediyor musunuz?

(0-100)_____

EK 12

Ara Davranışı Formu

1) BEŞ DAKİKALIK ARA BOYUNCA HİÇ SU İÇTİNİZ Mİ/AĞZINIZI ÇALKALADINIZ MI?

- A) EVET (SU İÇTİM)
- B) EVET (AĞZIMI ÇALKALADIM)
- C) HAYIR

*EĞER SU İÇTİYSENİZ/ AĞZINIZI ÇALKALADIYSANIZ, BUNU NEDEN YAPTINIZ?

- A) SUSADIM   B) KENDİMİ KİRLİ HİSSETTİM
- C) DİĞER (AÇIKLAYINIZ)

---

2) ELİNİZİ Ve/veya YÜZÜNÜZÜ YIKADINIZ MI?

- A) EVET (ELLERİMİ YIKADIM)
- B) EVET (YÜZÜMÜ YIKADIM)
- C) HAYIR

*EĞER HERHANGİ BİR YIKAMA DAVRANIŞINDA BULUNDUYSANIZ, BUNU NEDEN YAPTINIZ?

---

3) ISLAK MENDİL/ANTİBAKTERİYEL JEL/KOLONYA KULLANDINIZ MI?

- A) EVET (ISLAK MENDİL)
- B) EVET (ANTİBAKTERİYEL JEL)
- C) EVET (KOLONYA)
- D) HAYIR

*EĞER HERHANGİ BİRİNİ KULLANDIYSANIZ, BUNU NEDEN YAPTINIZ?

EK 13

Senaryo Metinleri

Rızanın Olduğu/İstemli Koşul

Anlatıcı: Lütfen sandalyenize rahat bir şekilde oturun. Gözlerinizi kapatın ve rahatlayın. Yavaşça nefes alın ve yavaşça verin. Yavaşça nefes alıp verdikçe, daha çok rahatlamaya çalışın. Şimdi size bir senaryo anlatacağım. Ben senaryoyu anlatırken, sizden bu anlattığım senaryoyu yapabildiğiniz kadar çok detaylı ve net bir şekilde hayal etmenizi istiyorum. Senaryoyu zihninizde tamamen canlandırabilmenize olanak vermek için senaryoda ne olduğunu yavaşça anlatacağım. Senaryodaki kadının kendiniz olduğunu ve anlattığım olayların tam şu an gerçekleştiğini, anlatılanları gerçekten sizin yaşadığınızı hayal etmeye çalışın.

Şimdi size, içinde yaşadığınızı hayal etmenizi istediğim senaryoyu anlatmaya başlıyorum.

Üniversitede okuduğunuz bölümün topluluğuna kayıtlısiniz. Okuduğunuz bölüm ve bölümün topluluğu oldukça kalabalık. Dönem başladığında, topluluğun tanışma toplantısı yapılıyor. Ancak kalabalık bir grup olduğunuz için, dışarıda herhangi bir kafede yer bulamadığınız için, topluluğun başkanı, tanışma ve kaynaşma amaçlı olan bu toplantıyı kendi evinde yapmayı teklif ediyor. Sizi ve oldukça kalabalık bir grubu kendi evine davet ediyor. Hep birlikte bu kişinin evine gidiyorsunuz, oldukça samimi ve sıcak bir ortam olduğunu fark ediyorsunuz.

(Arka planda müzik ve konuşma sesleri başlar.)

Büyük bir ev, kalabalık bir grup. Bunlardan bazıları sizin arkadaşlarınız. Siz bu tanışma ve kaynaşma amaçlı toplantıya, topluluk başkanını tanıyan bir kız arkadaşınızla geldiniz.

(Arka plan sesleri zayıflar.)

Arkadaş: Çok eğlenceli olacak! Her zaman en güzel fikirler ondan çıkar, en eğlenceli toplantıları o yapar!

(Arka plan sesleri geri gelir.)

Anlatıcı: Aslında, bu güzel bir ortam ve eğleniyorsunuz. Tanışma ve toplulukla ilgili genel kurallar konuşulmuş, insanlar müzikle eğleniyor, bazıları dans ediyor. İlerleyen saatlerde, o akşam daha erken saatlerde tanışmış olduğunuz bir erkekle kendinizi koridorda buluyorsunuz.

Erkek: Merhaba. Seni hatırladım.

Anlatıcı: Duvara dayanmış bir şekilde duruyorsunuz. O ise konuşma sırasında sizin tam karşınızda duruyor. Bu kişiyi daha önce hiç görmediniz ve karşılaştığınız anda bu çocuğun gerçekten hoş biri olduğunu düşünüyorsunuz. Ardından, onunla öpüşmenin nasıl olabileceğini düşünüyorsunuz ve o an için konuşmaya odaklanmakta güçlük çekiyorsunuz.

Ardından, bu erkeği daha önce tanımamış olsanız bile, arkadaşlarınızdan birinin onun hakkında anlattığı şeyleri hatırlıyorsunuz. Arkadaşınız size şunları söylemişti.

(Arka plan sesleri zayıflar.)

Arkadaş: Bu gece burada tanışmanı istediğim bir çocuk var. Gerçekten çok iyi ve hoş bir çocuk. Kendisi içi boş ve ucuz laflarla kız tavlama çalışmaz. Kızlarla yaşadığı özel şeylerin dedikodusunu yapmaz. İhtiyacı olan insanlara yaşına, kim olduğuna ya da nerede yaşadığına bakmaksızın yardım eden biridir. Örneğin karşıya geçmekte zorlanan bir yaşlının koluna girerek ona yardım edebilir, poşetlerini taşıyabilir. Geçenlerde bir arkadaşım bana onun kimsesizlerin kaldığı bir kurumda gönüllü olarak çalıştığını söylemişti. Ayrıca, ben onun hafta sonlarını hasta annesinin yanında ona bakarak geçirdiğini de düşünüyorum. Hatta bir keresinde otobüsle yolculuk ederken kuzenimin cüzdanı cebinden düşmüştü ve içindeki paralarla birlikte cüzdanı aynen kuzenime iade etmişti. Ben onun harika biri olduğunu düşünüyorum.

(Arka plan sesleri geri gelir.)

Anlatıcı: Siz de, sizinle konuşurken onun gayet normal ve efendi biri gibi görüldüğünü düşünüyorsunuz. Hiç yalan söylememek, kimseyi kandırmamak, bir şey çalmamak ve insanları içtenlikle önemsemek gibi ahlaki değerlere sahip biri olduğunu düşünüyorsunuz.

Zamanla birbirinizle daha da yakınlaşıyorsunuz. Sizi öpeceğini hissediyorsunuz. Konuşma esnasında bir anlık bir duraksama oluyor ve eğilerek sizi dudaklarınızdan öpmeye başlıyor. Sizi öpmesine izin veriyorsunuz ve vücutlarınız birbirine iyice yakınlaşıyor. Kollarıyla sizi iyice kavlıyor ve duvara iyice yaslıyor. Dudaklarını dudaklarınızda hissetmek hoşunuza gidiyor. Bu tam olarak onunla yaşamak istediğiniz tarzda bir öpüşme. Biri koridora gelip bunu bölene kadar buna devam ediyorsunuz.

(Arka plan sesleri zayıflar.)

Gitmeden önce size dönüp şöyle der:

Erkek: Bu hoşuma gitti, eğer istersen seninle tekrar görüşebiliriz, daha sonra gel ve beni bul.

Anlatıcı: Koridora gelen kişi sizin bir arkadaşınız ve onunla biraz önce yaşadığımız şey hakkında konuşuyorsunuz.

Anlatıcı: Lütfen şimdi kulaklıklarınızı çıkarın ve zarftaki ölçekleri doldurun.

Zorla/Rızanın Olmadığı Koşul

Anlatıcı: Lütfen sandalyenize rahat bir şekilde oturun. Gözlerinizi kapatın ve rahatlayın. Yavaşça nefes alın ve yavaşça verin. Yavaşça nefes alıp verdikçe, daha çok rahatlamaya çalışın. Şimdi size bir senaryo anlatacağım. Ben senaryoyu anlatırken, sizden bu anlattığım senaryoyu yapabildiğiniz kadar çok detaylı ve net bir şekilde hayal etmenizi istiyorum. Senaryoyu zihninizde tamamen canlandırabilmenize olanak vermek için senaryoda ne olduğunu yavaşça anlatacağım. Senaryodaki kadının kendiniz olduğunu ve anlattığım olayların tam şu an gerçekleştiğini, anlatılanları gerçekten sizin yaşadığımızı hayal etmeye çalışın.

Şimdi size içinde yaşadığımızı hayal etmenizi istediğim senaryoyu anlatmaya başlıyorum.

Üniversitede okuduğunuz bölümün topluluğuna kayıtlısınız. Okuduğunuz bölüm ve bölümün topluluğu oldukça kalabalık. Dönem başladığında, topluluğun tanışma

toplantısı yapılıyor. Ancak kalabalık bir grup olduğunuz için, dışarıda herhangi bir kafede yer bulamadığınız için, topluluğun başkanı, tanışma ve kaynaşma amaçlı olan bu toplantıyı kendi evinde yapmayı teklif ediyor. Sizi ve oldukça kalabalık bir grubu kendi evine davet ediyor. Hep birlikte bu kişinin evine gidiyorsunuz, oldukça samimi ve sıcak bir ortam olduğunu fark ediyorsunuz.

(Arka planda müzik ve konuşma sesleri başlar.)

Büyük bir ev, kalabalık bir grup. Bunlardan bazıları sizin arkadaşlarınız. Siz bu tanışma ve kaynaşma amaçlı toplantıya, topluluk başkanını tanıyan bir kız arkadaşınızla geldiniz.

(Arka plan sesleri zayıflar.)

Arkadaş: Çok eğlenceli olacak! Her zaman en güzel fikirler ondan çıkar, en eğlenceli toplantıları o yapar!

(Arka plan sesleri geri gelir.)

Anlatıcı: Aslında, bu güzel bir ortam ve eğleniyorsunuz. Tanışma ve toplulukla ilgili genel kurallar konuşulmuş, insanlar müzikle eğleniyor, bazıları dans ediyor. İlerleyen saatlerde, o akşam daha erken saatlerde tanışmış olduğunuz bir erkekle kendinizi koridorda buluyorsunuz.

Erkek: Merhaba. Seni hatırladım.

Anlatıcı: Duvara dayanmış bir şekilde duruyorsunuz. O ise konuşma sırasında sizin tam karşınızda duruyor. Bu kişiyi daha önce hiç görmediniz ve karşılaştığınız anda bu çocuğun gerçekten hoş biri olduğunu düşünüyorsunuz. Ardından, onunla öpüşmenin nasıl olabileceğini düşünüyorsunuz ve o an için konuşmaya odaklanmakta güçlük çekiyorsunuz.

Ardından, bu erkeği daha önce tanımamış olsanız bile, arkadaşlarınızdan birinin onun hakkında anlattığı şeyleri hatırlıyorsunuz. Arkadaşınız size şunları söylemişti.

(Arka plan sesleri zayıflar.)

Arkadaş: Bu gece burada tanışmanı istediğim bir çocuk var. Gerçekten çok iyi ve hoş bir çocuk. Kendisi içi boş ve ucuz laflarla kız tavlama çalışmaz. Kızlarla yaşadığı özel şeylerin dedikodusunu yapmaz. İhtiyacı olan insanlara yaşına, kim olduğuna ya da nerede yaşadığına bakmaksızın yardım eden biridir. Örneğin karşıya geçmekte zorlanan bir yaşlının koluna girerek ona yardım edebilir, poşetlerini taşıyabilir. Geçenlerde bir arkadaşım bana onun kimsesizlerin kaldığı bir kurumda gönüllü olarak çalıştığını söylemişti. Ayrıca, ben onun hafta sonlarını hasta annesinin yanında ona bakarak geçirdiğini de düşünüyorum. Hatta bir keresinde otobüsle yolculuk ederken kuzenimin cüzdanı cebinden düşmüştü ve içindeki paralarla birlikte cüzdanı aynen kuzenime iade etmişti. Ben onun harika biri olduğunu düşünüyorum.

Zamanla birbirinizle daha da yakınlaşıyorsunuz. Sizi öpeceğini hissediyorsunuz. Ona yönelik cinsel bir ilginiz olmadığı için oradan uzak durmaya çalışıyorsunuz. Fakat bir anda karşı koymanıza rağmen sizi kavıyor ve dudağınızdan öpmeye başlıyor. Onu itmeye çalışıyorsunuz, fakat bunu başaramıyorsunuz ve vücudunu iyice sizin vücudunuza yaslıyor.

Sizi elleri ve kollarıyla zapt ettikçe sırtınız da iyice duvara yaslanıyor. Böyle bir öpüşmenin gerçekleşmesini istemiyorsunuz ancak o sizi sert bir şekilde öpmeye devam ediyor. Bütün çabanıza rağmen onu kendinizden bir türlü uzaklaştırıyorsunuz. Sonunda koridora biri geliyor ve çocuk da sizi zorla öpmeyi bırakıyor.

(Arka plan sesleri zayıflar.)

Gitmeden önce size dönüp şöyle diyor:

Erkek: Bu hoşuma gitti. Seni yine bulacağım.

Anlatıcı: Koridora gelen kişi sizin bir arkadaşınız ve onunla biraz önce yaşadığınız şey hakkında konuşmaya başlıyorsunuz.

Anlatıcı: Lütfen şimdi kulaklıklarınızı çıkarın ve zarftaki ölçekleri doldurun.

EK 14
ETİK KOMİSYON İZİNİ

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

24 Mayıs 2016

Sayı : 35853172/431-1639

EDEBİYAT FAKÜLTESİ DEKANLIĞINA

Fakülteniz Psikoloji Bölümü Öğretim Üyelerinden **Doç. Dr. Müjgan İNÖZÜ** sorumluluğunda **Arş. Gör. İlgün BİLEKLİ**'nin yürüttüğü "**Zihinsel Bulaşma, Dindarlık Kendini Affetme, Suçluluk ve Düşünce Eylem Kaynaşmasının Obsesif Kompulsif Bozukluk Semptomlarıyla İlişkisinin İncelenmesi: Üniversite Öğrencilerinde Deneysel Bir Çalışma**" başlıklı yüksek lisans tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **17 Mayıs 2016** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Rahime M. NOHUTCU
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

EK 15
ORJİNALLİK RAPORU

 <div style="display: inline-block; vertical-align: middle; text-align: center;"> <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU</p> </div>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p> <p style="text-align: right;">Tarih: 12/07/2016</p> <p>Tez Başlığı / Konusu: Zihinsel Bulaşma, Dindarlık, Kendini Affetme, Suçluluk ve Düşünce Eylem Kaynaşmasının Obsesif Kompulsif Bozukluk Semptomlarıyla İlişkisinin İncelenmesi: Üniversite Öğrencilerinde Deneysel Bir Çalışma</p> <p>Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 125 sayfalık kısmına ilişkin, 12/07/2016 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Tümerin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 4'tür.</p> <p>Uygulanan filtrelemeler:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, 2- Kaynakça hariç 3- Alıntılar hariç/dâhil 4- 5 kelmeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç <p>Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p> <p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p> <div style="text-align: right; margin-top: 10px;"> <p>12.07.2016</p> Tarih ve İmza   </div> <p>Adı Soyadı: İlgin Bilekli Öğrenci No: N13226030 Anabilim Dalı: Psikoloji Programı: Klinik Psikoloji Statüsü: ☒ Y.Lisans ☐ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.</p>
<p>DANIŞMAN ONAYI</p> <p style="text-align: center;">UYGUNDUR.</p> Doç. Dr. Müjgan İnözü